

Джордж Клейсон

НАЙБАГАТШИЙ
ЧОЛОВІК

У

ВАВИЛОНІ

#1 бестселер Amazon
Продано понад 2 мільйони примірників

**НАЙБАГАТШИЙ ЧОЛОВІК
У ВАВИЛОНІ**

GEORGE S. CLASON

**THE RICHEST
MAN
IN BABYLON**

A SIGNET BOOK · NEW YORK · 1988

ДЖОРДЖ КЛЕЙСОН

**НАЙБАГАТШИЙ
ЧОЛОВІК
У ВАВИЛОНІ**

*Переклав з англійської
Андрій Лапін*

«НАШ ФОРМАТ» · Київ · 2017

УДК 821.111(73)'06-4
К 48

Клейсон Джордж

К 48 Найбагатший чоловік у Вавилоні / пер. з англ. Андрія Лапіна. — К. :
Наш формат, 2017. — 136 с.
ISBN 978-617-7388-98-1 (паперове видання)
ISBN 978-617-7388-99-8 (електронне видання)

Змінилися часи, замість золотих монет з'явилися паперові купюри й платіжні картки, та незмінними залишаються закони грошей. Ще давні вавилоняни знали, як заробляти й примножувати статки — так вони перетворили своє місто в найбагатше у світі. Завдяки книжці «Найбагатший чоловік у Вавилоні» кожна людина може відкрити для себе закони грошей. Цю збірку притч Джорджа Клейсона, стилізованих під вавилонські історії, ще називають по-сбником із фінансової кмітливості. На відміну від традиційних підручників, вона написана просто й захопливо, без складних термінів і нудних розділів. Тисячі людей, які скористалися порадами із цієї книжки, назавжди розпрощалися з порожнім гаманцем.

УДК 821.111(73)'06-4

Перекладено за виданням: George S. Clason. *The Richest Man in Babylon* (NY, A Signet Book, 1988). This edition published by arrangement with the New American Library, an imprint of Penguin Publishing Group, a division of Penguin Random House LLC.

Літературні редакторки *Марія Волощак* і *Вікторія Кравчук*. Коректорка *Яна Пізінцалі*. Верстальник *Денис Піорко*. Технічний редактор *Микола Климчук*. Художня редакторка *Катерина Аврамчук*. Дизайнерка обкладинки *Євгенія Мелеховець*. Відповідальний за випуск *Антон Мартинов*.

Дякуємо за допомогу в підготовці видання *Христині Содоморі* та *Марті Божик*.

Надруковано в Україні видавництвом «Наш формат» у типографії «Юнісофт». Підписано до друку 31.10.2017. Тираж 4000 прим. Термін придатності необмежений. Замовлення №3/11. ТОВ «НФ», пров. Алли Горської, 5, м. Київ, Україна, 01032, тел. (044) 222-53-49, pub@nashformat.ua. Свідоцтво ДК No 4722 від 19.05.2014. Висновок Держ. сан.-епідем. експертизи № 05.03.02.-04/51017 від 16.11.2015.

Літературно-художнє видання
Серія «Світоглядна література»

ISBN 978-617-7388-98-1 (паперове видання)
ISBN 978-617-7388-99-8 (електронне видання)

Усі права застережено. All rights reserved including the right of reproduction in whole or in part in any form.

© George S. Clason, 1988

© Лапін А., пер. з англ., 2017

© ТОВ «НФ», виключна ліцензія на видання, оригінал-макет, 2017

Зміст

ПЕРЕДМОВА	І І
Чоловік, що прагнув золота	І 3
Найбагатший чоловік у Вавилоні	І 9
Сім засобів від худого гаманця	3 0
Зустрічайте богиню Удачу	4 7
П'ять законів золота	6 0
Вавилонський лихвар	7 2
Вавилонські стіни	8 5
Торговець верблюдами з Вавилону	8 9
Глиняні таблички з Вавилону	І 0 0
Вавилонський щасливець	І І І
Нарис з історії Вавилону	І 2 8
Про автора	І 3 4

Що може розповісти інвесторам про їхні фінанси книжка, написана у 1920-х роках? Багато чого, якщо йдеться про дивовижну збірку притч Джорджа Клейсона, в якій він подає основи поводження з грошми. Видання стане прекрасним подарунком студентів і будь-кому іншому, хто не може збагнути, чим живе світ фінансів. Та й навіть досвідченим інвесторам книжка піде на користь і змусить поглянути на речі по-новому.

«Лос-Анджелес таймс»

Перед вами лежить майбутнє, що, мов дорога, зникає вдалині. На цій дорозі — ваші прагнення й бажання.

Щоб вони здійснилися, ви маєте успішно керувати своїми грошми. Послугуйтеся фінансовими принципами, що зрозумілою мовою викладено на сторінках цієї книжки. Хай вони допоможуть вам позбутися безгрошшя й наблизять до наповненого, щасливого життя, яке можна прожити, маючи повний гаманець.

Як і закон земного тяжіння, ці грошові закони є загальні й незмінні. Нехай вони стануть для вас, як уже стали для багатьох інших, надійним провідником до великих заробітків, значних заощаджень і незмінного успіху у фінансових справах.

Гроші — це мірило успіху в житті.

Гроші дають можливість насолоджуватися найкращими дарами землі.

Достаток у грошах мають ті, хто збagnув прості закони їх нагромадження.

Нині гроші підкоряються тим самим законам, що діяли шість тисяч років тому, коли у Вавилоні жили найзаможніші люди.

Запам'ятайте: достаток у грошах мають ті, хто збагнув закони їхнього нагромадження. Ось вони:

1. Почніть працювати над тим, щоб ваш гаманець грубшав.
2. Стежте за витратами.
3. Примножуйте своє золото.
4. Оберігайте свої скарби від втрати.
5. Зробіть зі свого житла вигідний вклад.
6. Забезпечте дохід на майбутнє.
7. Вчіться заробляти більше.

Читайте далі, щоб дізнатися більше!

Передмова

Добробут усього народу залежить від фінансового достатку кожного громадянина.

У цьому виданні йдеться про власні успіхи кожного з нас. Успіх — це досягнення мети власними зусиллями й умінням. Ключем до успіху є правильна підготовка до втілення своїх задумів. Мудрість наших вчинків — це результат мудрості наших думок, а думки — не що інше, як розуміння.

Цю книжку порад, що врятовують від худого гаманця, назвали посібником із фінансової кмітливості. І справді — саме такою є її мета: надати тим, хто прагне фінансового успіху, можливість розгадати секрети нагромадження капіталу, його збереження і змусити капітал працювати на себе.

На сторінках, що ви читатимете, ми перенесемося у Вавилон — колиску головних фінансових законів. Нині це загально-визнані принципи, якими послуговується весь світ.

Новим читачам автор щиро бажає того, про що завзято розповідають люди по всій Америці, які вже прочитали книжку: нехай її сторінки надихнуть вас примножувати кошти на банківських рахунках, приведуть до ще більших фінансових успіхів і допоможуть розв'язати складні особисті негаразди з фінансами.

Автор, використовуючи нагоду, дякує тим діловим людям, що так часто переповідали ці притчі своїм друзям, родичам, співпрацівникам і партнерам. Не існує більшої подяки, аніж та, що нею є підтримка практиків, яким сподобалися твої поради,

ПЕРЕДМОВА

адже вони самі проторували шлях до великого успіху, використовуючи принципи, викладені в цьому виданні.

Вавилон став найзаможнішим містом стародавнього світу, тому що його жителі були найбагатшими людьми своєї епохи. Вони розуміли цінність грошей, тож застосовували розумні фінансові принципи, щоб нагромаджувати, зберігати й примножувати статки. Вони забезпечили собі те, до чого прагнемо ми всі, — заможне майбутнє.

Джордж Клейсон

Чоловік, що прагнув золота

Банзір, вавилонський майстер із виготовлення колісниць, був дуже засмучений. Сидячи на низькому мурі маєтку, він сумно споглядав свій простенький будинок і відчинену майстерню, де стояла майже завершена колісниця.

Із прочинених дверей час від часу визирала його дружина. Бачив, що вона крадькома поглядає на нього, і розумів, що торба з їжею майже спорожніла, тож йому треба завершувати колісницю, стукати й рубати, полірувати й фарбувати, туго натягати шкіру на ободи коліс, щоб віддати товар багатому замовникові та отримати від нього гроші.

Однак цей кремезний, м'язистий чоловік мляво сидів на мурі. Його думки ніяк не залишало питання, на яке в нього не було відповіді. Спекотне тропічне сонце, звичне для долини Євфрату, безжально пекло своїм промінням. Краплі поту з чола непомітно стікали та губилися в густому волоссі на грудях.

За його будинком височіли східчасті стіни королівського палацу. Неподалік, поділивши синє небо навпіл, височіла фарбована вежа храму Ваала. У тіні цих величних будівель його простий будинок губився серед багатьох таких самих або й ще менш охайних. У цьому весь Вавилон — суміш величі, блискучого багатства та глибоких злиднів, що безладно перемішалися в межах могутніх міських стін.

Якби він озирнувся, то побачив би, як тісняться колісницяці багатіїв, тягнучись уздовж дороги та змушуючи збиватися на узбіччя і взутих у сандалії купців, і босих жебраків. Навіть

багатіям доводилося звертати в канави, щоб звільнити шлях для довгих колон рабів, що несли воду «для королівських справ». У кожного раба був важкий бурдюк із водою, призначеною для поливу висячих садів.

Банзір надто захопився власними важкими думками, тож не чув і не помічав гомону великого міста. Лише звук струн знаймої ліри повернув його до реальності. Він озирнувся й побачив натхненне, усміхнене обличчя найкращого друга — музики Кобі.

— Хай благословлять тебе боги своєю безмежною щедрістю, мій любий друже, — старанно привітався він. — Однак видається мені, що боги вже настільки прихильні до тебе, що працювати тобі не потрібно. Я радий, що тобі щастить. Якби мені таке щастя було, я би з тобою поділився. Благаю, дай мені лишень два шекелі з твого, певна річ, важеного гаманця, адже в іншому разі ти працював би в майстерні. Я віддам тобі їх після бенкету в аристократа, який відбудеться сьогодні ввечері. Ти й за сумувати за ними не встигнеш, а вони вже повернуться.

— Якби в мене було два шекелі, — сумно відповів Банзір, — я би їх нікому не позичив. Навіть тобі, найкращому другові, адже вони були б моїм багатством — єдиним, що в мене є. А таке нікому не дають, навіть найкращому другові.

— Що? — вигукнув Кобі, щиро здивувавшись. — У тебе в гаманці ані шекеля, однак ти, наче статуя, сидиш на місці! Чому ж ти не завершуєш колісницю? Як інакше ти зможеш задовольнити свій благородний апетит? Друже, ти на себе не схожий. Де твоє невгамовне завзяття? Чи тебе щось гнітить? Чи боги наслали на тебе негаразди?

— Напевне, це боги мене мучать, — погодився Банзір. — Усе почалося з дурного сну, в якому я був багатієм. У мене на пояс висів наповнений монетами великий гаманець. Я без роздумів кидав шекелі жebraкам, на срібні монети купував прекраси дружині, а собі — все, що заманеться. Я мав золоті монети й не переймався майбутнім, тож без страху витрачав срібло.

Мене сповнювало неймовірне задоволення. Ти не впізнав би в мені свого друга, який так тяжко працює. Мою дружину ти також не впізнав би: на її обличчі не було жодної зморшки, воно світилося від щастя. Вона знову стала тією усміхненою молодницею, якою була в перші роки нашого шлюбу.

— То гарний сон, напевно, — відказав Кобі, — але чому через ті приємні почуття уві сні ти зараз сидиш ось тут, наче похмура статуя?

— Ай справді, чому? Бо коли я прокинувся і згадав, що у мене порожньо в гаманці, мене охопило обурення. Поговоримо про це разом, бо, як кажуть мореплавці, ми з тобою удвох пливемо в одному човні. Ми дітьми разом ходили до жерців навчатися мудрості. У юності в нас були одні й ті самі радості. Коли вирости, дуже товаришували. Ми були такими, як інші, і це нас не турбувало. Нас задовольняло працювати з ранку до ночі та вільно витратити зароблене. За минулі роки ми заробили багато монет, але радість від багатства можемо бачити лише уві сні. Казна-що! Чим ми відрізняємося від дурних овець? Ми живемо в найбагатшому місті світу. Навкруги нас стільки багатства, але ми з нього не маємо нічого. Пропрацювавши півжиття, ти, мій найкращий друг, маєш порожній гаманець і кажеш мені: «Чи можна у тебе трохи позичити — лише два шекелі — до бенкету в аристократа сьогодні ввечері?». Що ж мені на це відповісти? Чи сказати тобі: «Ось мій гаманець, усе, що в ньому, я радо розділю з тобою»? Ні. Визнаю, що в моєму гаманці так само порожньо, як і в твоєму. У чому річ? Чому ми не можемо нагромаджувати срібло й золото, щоб після витрат на їжу й одяг ще щось залишалось?

— Згадай-но наших синів, — продовжував Банзір. — Чи не йдуть вони нашими слідами? Чи варто їм та їхнім родинам, їхнім синам та родинам їхніх синів усе життя прожити посеред золотих скарбів, однак ласувати, як ми, кислим козячим молоком і кашею?

— Ще ніколи за роки нашої дружби ти такого не казав, Банзіре, — замислено промовив Кобі.

— Ніколи за роки, що минули, я так не думав. З раннього ранку до пізнього вечора, коли вже бракувало сил, я робив найкращі колісниці, на які тільки спроможна людина. Я з доброти своєї сподівався, що колись боги відзначать мою сумлінну працю і подарують мені великий достаток. Цього вони так і не зробили. Нарешті я зрозумів, що вони його ніколи мені не подарують. Через те на серці смуток. Я хочу бути багатим. Хочу мати землі та худобу, гарне вбрання та монети в гаманці. Я готовий працювати на це, віддаючи всі сили, усю вправність рук, весь свій розум, але я хочу отримувати чесну винагороду за працю. Що з нами не так? Знову тебе запитую. Чому ми не заслуговуємо на справедливую частку того добра, що його вдосталь мають власники золота, на яке його й купують?

— Якби знати! — відповів Кобі. — Я задоволений не більше, ніж ти. Заробіток, що мені дає ліра, швидко зникає. Зчаста мені доводиться щось планувати-вигадувати, щоб родина не голодувала. У моїх грудях живе сильне бажання мати ліру таких розмірів, щоб вона грала ту музику, яку я чую подумки. Із таким інструментом я грав би таких витончених мелодій, що й сам цар не чув!

— Ти повинен мати таку ліру. Нема людини у всьому Вавилоні, яка вміла б грати милозвучніше — так, щоб сподобалося не тільки цареві, але й самим богам. Але ж як тобі знайти таку ліру, коли ми обидва бідні, наче царські раби? Чуєш дзвіночок? То вони йдуть.

Банзір вказав на довгу колону напівоголених, мокрих від поту водноносів, що насилу йшли з річки вузькою вулицею вгору. У кожному ряду було по п'ятеро рабів. Вони згиналися під вагою бурдюків з водою.

— Їх веде статечний чоловік, — Кобі вказав на раба, який мав дзвіночок і йшов попереду інших без тягара. — Очевидно, що в себе в країні він був видатний.

— У цій колоні багато гарних людей, — погодився Банзір, — таких гарних, як і ми з тобою. Високі блондини з півночі,

жартівливі негри з півдня, маленькі засмагли люди із сусідніх країн. Усі вони разом ідуть з річки до садів, туди й назад, щодня, щороку. У їхньому житті не буде щастя. солома замість ліжка й каша з грубих зерен за їжу. Пожальй цих бідних створінь, Кобі!

— Їх я жалію, одначе ти мені показав, що ми не набагато краще живемо, хоч і зветося вільними людьми.

— Така є правда, Кобі, хоч як про неї й гірко думати. Ми не хочемо рік у рік жити рабським життям. Праця, праця, праця! І все це ні до чоґо.

— Може, дізнаємося, як статки наґромаджують інші, як вони живуть? — запитав Кобі.

— Можливо, є якийсь секрет, який ми вивідаємо, якщо запитаємо тих, хто знає, — замислено мовив Банзір.

— Цього дня, — згадав Кобі, — я проходив повз нашого давнього друга Аркада, що саме їхав на своїй золотій колісниці. То ось що маю сказати: він не відвів очей від моєї скромної постаті, як зробив би багато хто з його достатком, бо вважає, що має на це право. Навпаки, він помахав мені рукою так, щоб всі перехожі бачили, що він вітається і дарує свою усмішку музиці Кобі.

— Кажуть, що він найбагатший чоловік у Вавилоні, — відповів Банзір.

— Такий багатий, що народ каже, наче цар просить у нього допомоги золотом у скарбничих справах, — сказав Кобі.

— Такий багатий, — перервав його Банзір, — що якби я стрів його вночі без світла, то руками спершу торкнувся б його товстого гаманця.

— Дурниці, — не погодився Кобі. — Людське багатство вимірюється не гаманцем, що носиш із собою. Товстий гаманець швидко порожніє, якщо його не наповнює потік із золота. В Аркада такий дохід, що постійно набиває йому гаманець, хоч би він і витрачав своє добро з великою щедрістю.

— Направду, річ у доході! — вигукнув Банзір. — Хотів би я мати дохід, що наповнюватиме мій гаманець, коли сиджу ось тут на мурі або подорожую до далеких країв. Напевне, Аркад

знає, як треба заробляти гроші. Як гадаєш, чи зможе він це пояснити так, щоб навіть я, не дуже тямущий, зрозумів?

— Мені видається, що він передав свої знання синові Номазіру, — відповів Кобі. — Чи не Номазір потім поїхав у Ніневію і став без допомоги батька одним із найбагатших городян? Принаймні так розповідали у трактирі.

— Кобі, ти мене наштовхнув на незвичну думку, — в очах Банзіра зажеврили нові вогники. — Ніхто не візьме грошей за пораду для свого доброго друга, а Аркад завжди такий був. Це нічого, що в наших гаманцях порожньо, як у торішньому соколиному гнізді. Це не має стати нам на заваді. Ми втомилися жити без золота посеред багатства. Ми бажаємо стати заможними. Ходімо до Аркада й запитаймо в нього, як нам збільшувати свої доходи.

— Ти говориш зі справжнім натхненням, Банзіре. Завдяки тобі я дещо розумію по-новому. Я тепер розумію, чому в нас не було багатства. Ми його ніколи не шукали. Ти терпляче працював і майстрував найміцніші колісниці у Вавилоні. До цього ти доклав усі свої сили, тому саме в цьому маєш успіх. Я завзято намагався майстерно грати на лірі — і це мені вдалося.

Ми домоглися успіху в тому, на що поклали всі сили. Боги були б не проти, щоб ми так і жили. Зараз же, нарешті, ми бачимо світло, таке сильне, наче посвіт сонця, що сходить. Воно кличе нас дізнатися більше про те, як жити багатше. Із новим розумінням ми знайдемо гідні шляхи справдити наші бажання.

— Ходімо до Аркада сьогодні ж, — закликав Банзір. — А ще можна запросити наших друзів із дитинства, що живуть не краще за нас, щоб він і з ними поділився мудрістю.

— Ти ніколи не забував про друзів, Банзіре, тому в тебе їх безліч. Буде так, як ти скажеш. Ходімо сьогодні разом із ними.

Найбагатший чоловік у Вавилоні

У стародавньому Вавилоні жив дуже заможний чоловік на ім'я Аркад. Своїм незліченим багатством він славився по всіх усюдах. Відома була і його щедрість. Аркад був великий благодійник, щедро ділився з родиною, не жалкував грошей, однак щороку його статки збільшувалися швидше, ніж він устигав їх витратити.

Якось до нього завітали друзі молодості і спитали:

— Тобі, Аркаде, поталанило більше, ніж нам. Ти став найбагатшим чоловіком у всьому Вавилоні, а ми боремося за існування. Ти носиш найкраще вбрання, на твоєму столі — екзотичні страви, а ми задовольняємося тим, що наші рідні хоч трохи пристойно вбрані й не голодні.

Колись, однак, ми були рівні. У нас був один учитель. Ми грали в одні й ті самі ігри. Ані в науці, ані в іграх ти не був кращий за нас. Увесь цей час ми були такі ж порядні громадяни, як і ти.

Нам видається, що ти не працював більше чи завзятіше. Чому ж тоді мінлива доля обрала тебе? Чому подарувала тобі радощі життя, обділивши нас, хоч ми так само на них заслуговуємо?

Вислухавши ці слова, Аркад заперечив:

— Якщо за роки, що минули з нашої юності, ви нічого не надбали, це тому, що ви не змогли навчитися законів нагромадження багатства або їх не помічаєте.

Мінлива Доля — то зла богиня. Вона нікому не робить добра. Навпаки — руйнує життя майже кожного, кому дарує

незароблене золото. Вона робить із таких щасливців розпусних марнотратників, які швидко кидають на вітер усе, що в них було, а залишаються з тягарем непомірних апетитів і бажань, які вони не в змозі задовольнити. Буває й так, що люди, до яких прихилилася Доля, стають скнарами й приховують багатство, бояться його витратити, бо знають, що не зможуть заробити його знову. До того ж вони бояться крадіїв і прирікають себе на порожнечу й потаємні страждання.

Мабуть, є й інші — вони можуть нагромаджувати незароблене золото та при цьому надалі бути щасливі й задоволені. Їх, однак, так мало, що я лише про них чув від людей. Згадайте тих, хто раптом отримав багатство у спадок, і зважте, чи маю я рацію.

Аркадові друзі визнали, що так і є з тими їхніми знайомими, які успадкували великі статки. Вони гаряче попросили його розповісти, як він досягнув достатку, тож Аркад продовжив:

— У молодості я дивився довкола і бачив речі, що приносять щастя й задоволення. Я збагнув, що багатство збільшує силу цих речей.

Багатство — це сила. Із ним багато чого стає можливим.

Можна прикрасити домівку найкращим оздобленням.

Можна рушити кораблем до віддалених морів.

Можна насолоджуватися делікатесами з далеких країн.

Можна купувати прикраси у майстра золотої справи чи шліфувальника каменів.

Якщо ти багатий, можна навіть будувати могутні храми на честь богів.

Усе це та багато іншого дарує задоволення і втіху.

Коли я це зрозумів, то вирішив, що заберу свою частку долі, що є в житті. Не стоятиму осторонь, із заздрістю споглядаючи, як цим насолоджуються інші. Я не задовольнюся пристойним і дешевим одягом. Я не погоджуся на життя бідної людини. Навпаки, я стану гостем на бенкеті обранців долі.

Як ви знаєте, я син простого торговця. У сім'ї нас було багато, сподівань на спадщину в мене не було, та й особливою мудрістю

доля мене не обдарувала, як ви дуже слушно сказали. Через це я вирішив, що для здійснення моїх бажань мені знадобляться час і навчання.

Якщо говорити про час, то кожна людина його має вдосталь. Кожен із вас вже прожив достатньо, щоб збагатитися. Однак ви визнаєте, що похвалитися можете лише гарними родинами, якими справді можете пишатися.

Що ж до навчання, то чи не казав нам наш мудрий учитель, що наука буває двох видів: те, що ми вчимо і знаємо, і те, що допомагає нам дізнаватися про невідоме?

Тому я вирішив дізнатися, як нагромаджувати багатство, а після цього поставити собі це за мету та справно до неї йти. Урешті-решт, чи не розумно насолоджуватися життям, поки ми ходимо під яскравим сонцем? Нам ще випаде достатньо смутку, коли ми відійдемо у темряву потойбіччя.

Я влаштувався писарем до міського архіву і щодня довгими годинами писав на глиняних табличках. Так працював я тижень за тижнем, місяць за місяцем, але заробітком похвалитися не міг. Усе, що заробляв, я витрачав на їжу, одяг, каяття перед богами та ще бозна на що. Утім рішучість мене не полишала.

Якось лихвар Алгаміш прийшов у магістрат і замовив список Дев'ятого закону. Він сказав так: «Мені він потрібен за два дні. Якщо впораєшся вчасно, отримаєш два мідяки».

Я тяжко працював, однак закон був довгий, і коли Алгаміш повернувся, робота ще тривала. Він розлютився, і якби я був його рабом, то відлупцював би мене. Однак, знаючи, що городничий не дозволить мене скривдити, я не боявся, тож сказав лихвареві:

— Алгаміше, Ви дуже заможний. Навчіть мене, як до такого дійти, а я писатиму на глині всю ніч, а зі сходом сонця завершу список.

Він усміхнувся мені та відповів:

— Диви-но, який плутяга. Але так і зробімо. Згода.

Тієї ночі я писав на глині. У мене боліла спина, а через сморід від гноту розболілася голова й очі вже ледь бачили. Проте коли Алгаміш уранці повернувся, таблички було зроблено.

— А тепер, — сказав йому я, — розкажіть, що обіцяли.

— Ти виконав свою частину угоди, сину мій, — лагідно промовив він до мене, — а я готовий виконати свою. Я розкажу тобі, що ти хочеш знати, бо я старішаю, а старий язик любить потеревенити. Коли юність дозріває до порад, у старих уже є мудрість років. Однак дуже часто молодість, думаючи, що старість знає лише мудрість минулих днів, не отримує з неї зиску. Запам'ятай: сьогодні сонце світить так само, як при народженні твого батька, і світитиме так, коли твій останній онук відійде в небуття.

— Юні думки, — продовжив він, — це яскраві вогні, що, наче метеори, зчаста освітлюють небо. А стара мудрість — ніби нерухомі зорі, які сяють так, що моряки можуть вести за ними свої кораблі.

Добре запам'ятай, що кажу тобі, а інакше не збагнеш істину, яку я відкрию, та подумаєш, що дарма працював цілу ніч.

Потім він хитро глянув на мене з-під кудлатих брів і промовив тихо й виразно:

— Я знайшов дорогу до багатства, коли вирішив, що *частка заробленого належить мені*. Так ти й робитимеш.

Він далі пронизував мене очима, та нічого не казав.

— Це все? — запитав я.

— Цього виявилось достатньо, щоб серце вівчаря стало серцем лихваря, — відповів він.

— Але ж *усе зароблене належить мені*, чи не так? — спитав я.

— Аж ніяк, — відповів Алгаміш. — Чи не платиш ти гроші садівникові, взуттяреві? Чи не купуєш за гроші їжу? Чи можеш прожити у Вавилоні, не витрачаючи грошей? Чи можеш показати щось із того, що заробив минулого місяця? А торік? Дурню! Ти платиш усім, окрім себе. Ти нерозумний, бо працюєш на інших. Ти нічим не відрізняєшся від раба, який працює на

господаря за їжу та одіж. Якби ти залишав собі десятину із заробітку, скільки в тебе нагромадилося б за десять років?

Моє знання арифметики мені не зрадило, тож я відповів:

— Річний заробіток.

— Це лише півправди, — заперечив Алгаміш. Кожна золота монета, яку ти зберігаєш, — це твій раб, що працюватиме на тебе. Кожний зароблений ним мідяк — це його дитина, що також може заробляти тобі гроші. Якщо ти станеш багатим, твої заощадження мають заробляти тобі гроші, так само мають чинити їхні діти, і всі вони разом мають дати тобі той достаток, якого ти так прагнеш.

Ти, може, думаєш, що я обманюю тебе, хоч ти й працював цілу ніч, — продовжив він. — Та я насправді плачу тобі в тисячу разів більше, якщо в тебе стане розуму осягнути істину, яку тобі пропоную.

Частка заробленого належить тобі. Вона має становити не менш як десятину, скільки ти не заробляв би. Вона може бути більшою настільки, наскільки ти можеш собі дозволити. Спершу плати собі. Не купуй у кравця чи шевця більше, ніж потрібно, адже тобі треба мати вдосталь грошей на їжу, благодійність і каяття перед богами.

Багатство як дерево: воно зростає з малого насіння. Перший мідяк, що ти заощадив, — це та насінина, з якої виросте твоє дерево багатства. Що швидше ти посадиш її в землю, то швидше ростиме твоє дерево. Що сумлінніше ти його плекатимеш і поливатимеш, то швидше тишитимешся в його затінку.

Сказавши це, лихвар узяв свої таблички і пішов.

Я багато розмірковував над його словами, і мені здалося, що він має рацію, тож я вирішив спробувати. Щоразу, коли мені платили, я брав один мідяк із десяти й ховав його. Дивина, але коштів у мене було не менше, ніж раніше. Без цього мідяка мало що змінилося. Мої заощадження зростали, і часто я відчував спокусу витратити їх на якісь гарні речі, що їх пропонували торговці, які на верблюдах і кораблях приїжджали

з фінікійської землі. Однак я чинив розумно і не піддавався спокусі.

Через рік після зустрічі з Алгамішем він прийшов до мене знову й запитав:

— Сину, чи платив ти собі цього року хоч би десятину із заробітку?

— Так, учителю, — гордо відповів я.

— Це добре, — відказав він, широко мені усміхнувшись, — і що ти зробив з цими грошми?

— Я дав їх каменяреві Азмуру. Він сказав, що їде за далекі моря до Тіру. Там купить мені рідкісні фінікійські коштовності. Коли він повернеться, ми продамо їх дорожче, а виторг розділимо.

— Кожен дурень має вчитися, — гаркнув Алгаміш, — та як можна довірити каменяреві вибір коштовностей? Чи пішов би ти до нього, щоб спитати про зорі? Ні, готовий свою туніку закласти на те, що ти пішов би до астролога, якби лише в тебе голова працювала. Свої заощадження, юначе, ти втратив, виврав своє дерево багатства аж із корінням. Але посади інше дерево. Спробуй ще раз. А наступного разу, коли тобі потрібна буде порада для вибору коштовностей, йди до ювеліра. Якщо захочеш дізнатися про овець, йди до вівчаря. Порада — це те, що роздають безкоштовно, однак пильнуй, щоб прислухатися лише до розумних порад. Той, хто слухає поради стосовно своїх заощаджень від недосвідчених у цьому людей, своїми грошми заплатить, щоб довести, що їхні поради хибні.

Сказавши це, Алгаміш пішов.

Сталося так, як він і передрікав. Фінікійці — негідники, вони продали Азмурові нічого не варті шматочки скла, схожі на коштовності. І все ж я зробив, як навчав Алгаміш: знову почав відкладати кожний десятий мідяк. Це вже було неважко, бо я це взяв собі за звичку.

Минуло ще дванадцять місяців. Алгаміш завітав у кімнату писарів і звернувся до мене:

— Які в тебе успіхи з того часу, як ми бачилися востаннє?

— Я чесно платив собі, — відповів я, — а заощадження дав Агарові, що робить щити. Він купує на них бронзу, а щочетвертого місяця платить мені ренту.

— Це добре. А що ти з нею робиш?

— Я влаштував щедрий бенкет із медом, гарним вином та запашною випічкою. Ще купив собі багрянчу туніку, а колись куплю молодого віслюка, щоб на ньому їздити.

На це Алгаміш засміявся:

— Ти ж поїдаєш дітей своїх заощаджень. Як ти після цього очікуєш, щоб вони на тебе працювали? І як вони принесуть своїх дітей, які теж працюватимуть на тебе? Спочатку набери собі армію із золотих рабів, а потім вже насолоджуйся безліччю щедрих бенкетів без жалкування.

Так сказав Алгаміш і пішов собі.

Я не бачив його два роки. Коли він повернувся, на його обличчі було повно глибоких зморшок, а очі вже недобачали, бо він сильно постарішав. Він сказав мені:

— Аркаде, чи досяг ти того багатства, до якого прагнув?

— Не всього, чого хотів, — відповів я, — але дещо в мене є. Воно дає мені гроші. А з цих грошей я маю ще більше.

— Ти й досі дослухаєшся до порад каменярів?

— Якщо справа стосується каменярства, їм можна вірити, — не розгубившись, відказав я.

— Аркаде, — продовжив Алгаміш, — ти добре засвоїв науку. Спочатку звик жити на менші кошти, ніж заробляв. Потім ти навчився йти за порадою лише до тих, хто із власного досвіду знає, що порадити. Врешті-решт змусив золото працювати на тебе.

Ти навчився заробляти гроші, нагромаджувати і використовувати їх. Це означає, що ти можеш обійняти відповідальну посаду. Я вже старий. Мої сини лише й думають про те, як тринькати гроші, а заробляти не хочуть. У мене багато володінь, та я боюся, що сам усе не потягну. Якщо ти поїдеш у Ніппур

і наглядатимеш там за моїми землями, я зроблю тебе співвласником, і ти отримаєш частину моїх статків.

Так я поїхав у Ніппур і почав наглядати за земельними володіннями Алгаміша, яких там було безліч. Позаяк я дуже прагнув працювати і знав три закони успішного управління багатством, я зміг значно збільшити вартість його статків. Мої справи йшли неабияк добре, а коли дух Алгаміша відійшов із цього світу в темряву, я справді отримав частку його багатства, що він заповів мені за законом.

Так мовив Аркад, а коли завершив, то хтось із друзів сказав:

— Тобі насправду пощастило, що Алгаміш зробив тебе своїм спадкоємцем.

— Пощастило лише в тому, що мені закортіло розбагатіти ще до того, як зустрів його. Чи не доводив я серйозність свого наміру чотири роки, коли відкладав десятину від заробленого? Чи можете ви сказати, що рибалці щастить, якщо він роками вивчає звички риб і знає, куди кидати сітку залежно від напрямку вітру? Можливість — богиня гордовита: вона не панькається з тими, хто не готовий її зустріти.

— У тебе була міцна сила волі, щоб продовжувати після того, як ти втратив нагромаджене за рік. Це відрізняє тебе від інших, — сказав хтось.

— Сила волі! — вигукнув Аркад. — Яка нісенітниця! Гадаєте, що сила волі допоможе людині підняти вагу, яку й верблюд не підніме, чи тягти товар, який не протягне й стадо биків? Сила волі — це лише непереборне прагнення дійти до мети, яку ти собі намітив. Якщо я намічаю собі завдання, хоч яке дургоглядне, я виконаю його до кінця. Як інакше можна бути впевненим, що я зможу робити важливі речі? Якщо я говорю собі: «Протягом ста днів, що я йду мостом до міста, я братиму на дорозі камінчик і жбурлятиму його в струмок», так я й робитиму. Якщо на сьомий день я йтиму й забуду про це, то, як згадаю, не скажу собі: «Завтра жбурну два камінчики, так теж можна», а повернуся й кину камінь. І на двадцятий день я не скажу собі:

«Аркаде, це ні до чого. Нащо тобі щодня жбурляти камінь? Кинь краще цілу жменю та й по всьому». Ні, так я собі не скажу й цього не робитиму. Коли я ставлю собі завдання, то його виконую, тож пильную, щоб завдання не були складними чи непрактичними, бо люблю відпочивати.

Потім до Аркада звернувся ще один друг:

— Якщо ти правду кажеш, а твої слова видаються слухними, то все дуже просто. Якщо ж так, то це могли б робити всі люди, і багатства на всіх не вистачило б.

— Багатство росте, коли люди докладають зусиль, — відповів на це Аркад. — Якщо багатир буде собі новий палац, чи зникає золото, яким він за нього платить? Ні, частку має каменяр, частку — робітник та художник. Усі, хто працює над зведенням палацу, мають із нього частку грошей. Але, коли палац готовий, чи не коштує він усіх цих грошей? А земля, на якій він стоїть, — чи не коштує вона більше через цей палац? А земля, що межує з палацом, — чи не коштує вона більше через нього? Багатство зростає дивовижним чином. Ніхто не може провістити, що воно закінчиться. Чи не звели фінікійці великі міста на голих берегах на те багатство, що отримали з морської торгівлі?

— Що ж тоді ти порадиш нам, щоб ми також розбагатіли? — запитав ще хтось із друзів. — Роки минають, ми вже не молоді, а заощаджень у нас немає.

— Раджу вам скористатися мудрістю Алгаміша і сказати собі: «Частка заробленого належить мені». Кажіть це вранці, коли встаєте з ліжка. Кажіть це вдень. Кажіть увечері. Кажіть щодня. Кажіть це собі, допоки ці слова не стануть перед вами вогняними літерами в небі.

Вселіть у себе цю думку. Заповніть себе нею. Потім визначте частку, яку вважаєте доцільною. Нехай вона буде не меншою за десятину. Відкладайте її. Якщо потрібно, перегляньте для цього інші свої витрати. Однак спочатку відкладіть частину заробленого. Згодом ви усвідомите, як приємно мати скарб, що належить лише вам. Він зростатиме та спонукатиме вас до

нових звершень. Вас приємно хвилюватиме нова радість життя. Із дедалі дужчими зусиллями ви зароблятимете більше. Адже зі збільшеного доходу вам залишатиметься той самий відсоток!

Потім навчіться робити так, щоб багатство працювало на вас. Зробіть його своїм рабом. Нехай його діти та діти його дітей на вас працюють.

Забезпечте дохід на майбутнє. Дивіться на досвідчених людей і не забувайте, що колись і ви такими будете. Тому вкладайте своє багатство дуже обережно, щоб його не втратити. Лихварські відсотки від прибутку — це сирени, що співами хочуть ошукати невідготовлених, заманивши їх на скелі втрат і каяття.

Подбайте також, щоб ваша родина була в достатку, якщо боги покличуть вас до себе. Задля захисту родини завжди можна влаштувати невеличкі регулярні виплати. Передбачливий чоловік не затягує з цим, очікуючи великої суми на таку слушну справу.

Радьтеся з мудрими людьми. Питайте поради у тих, хто щодня працює з грошми. Нехай вони вбережуть вас від тієї помилки, що її припустився я, коли довірив гроші на розсуд каменяра Азмура. Невеликий, та безпечний дохід — це значно краще, ніж ризик.

Насолоджуйтеся життям, поки ви тут. Не перенапружуйтеся, не намагайтеся заощадити забагато. Якщо без напруження можете відкладати десятину заробленого, нехай так і буде. В усьому іншому живіть за доходами й не дозволяйте собі стати скнарою, не бійтеся витратити. Життя гарне й щедre, коли в ньому є гарні речі та джерела задоволення.

Друзі подякували Аркадові та пішли. Хтось мовчав, бо брак уваги не дав зрозуміти почуте. Хтось поставився до слів Аркада насмішкувато, адже вважав, що такий багатий міг би й поділитися чимось більшим, ніж просто порадою з давніми друзями, яким не так поталанило. Однак у декого в очах з'явився новий вогник. Вони збагнули, що Алгаміш щоразу повертався до кімнати писарів, бо спостерігав, як людина поволі виходить

із темряви на світло. Коли чоловік знаходив це світло, на нього чекало гарне місце. Його не можна було отримати одразу. Спочатку треба самому прийти до розуміння, щоб бути готовим скористатися можливістю.

Ті, хто збагнув Аркадові слова, у наступні роки часто навідувалися до нього, а він радо їх зустрічав. Давав їм поради та щедро ділився мудрістю, як це завжди залюбки роблять люди з великим досвідом. Він допоміг їм так вкласти заощадження, щоб безпечно отримати добрий відсоток, не втративши гроші й не вклавши їх у справу, що не дає дивідендів.

Ключовий момент у житті цих чоловіків настав тоді, коли вони зрозуміли істину, що від Алгаміша перейшла до Аркада, а від Аркада — до них.

Частка заробленого належить вам.

Сім засобів від худого гаманця

Славетне місто Вавилон відоме давно. Історія цього найбагатшого з усіх міст і його дивовижних скарбів доходить до нас крізь століття.

Утім Вавилон не завжди був таким. Своїми багатствами він завдячує своїм людям. Спершу їм довелося навчитися багатіти.

Коли добрий цар Саргон повернувся у Вавилон, перемігши своїх ворогів — еламітів, він опинився у скруті. Ось що сказав йому радник:

— Багато років наш народ жив у великому достатку, Ваша Величність споруджувала великі зрошувальні канали й могутні храми для богів. Зараз же, коли роботи завершено, людям, здається, нема на що жити.

У робітників немає роботи. У торговців обмаль клієнтів. Землероби не можуть продати вирощене, а в людей бракує золота, щоб купувати їжу.

— Але куди поділося все те золото, що ми витратили на покращення життя міста? — запитав цар.

— Боюся, — відповів радник, — що воно потрапило до рук кількох великих багатіїв з нашого міста. Воно миттю витекло з рук більшості нашого народу — як козяче молоко крізь сито. Коли потік золота зупинився, більшість мешканців Вавилону втратили заробіток.

Деякий час цар думав, а потім запитав:

— Чому так сталося, що все золото отримало лише кілька людей?

— Бо вони знають, як це робити, — відповів радник. — Не слід засуджувати людину за успіх, коли вона знає, як до нього дійти. Справедливість забороняє забирати від людини зароблене чесно, щоб дати тому, в кого менший хист.

— Але чому тоді, — запитав цар, — всі люди не навчаться нагороджувати золото та самі не стануть багатими й успішними?

— Це цілком можливо, Ваша Світлосте. Та хто їх навчить? Жерці їм точно не зарадять, бо нічого не тямлять у зароблянні грошей.

— Раднику, хто в нашому місті краще за всіх знає, як заробляти гроші? — поцікавився цар.

— Це питання, Ваша Величносте, відповідає саме на себе. У кого найбільше багатство у Вавилоні?

— Влучно сказано, мій кмітливий раднику. Це Аркад. Він найбагатший у Вавилоні. Приведи-но його завтра до мене.

Наступного дня, як наказав цар, Аркад з'явився перед ним, стрункий і бадьорий, хоч йому вже й було сімдесят років.

— Аркаде, — мовив цар, — чи це правда, що ти найбагатший у Вавилоні?

— Так кажуть, Ваша Високосте, і з цим ніхто не сперечається.

— Як тобі це вдалося?

— Користувався нагодами, які траплялися усім жителям нашого прекрасного міста.

— Із чого ти починав?

— Лише з великого бажання розбагатіти. Окрім цього у мене нічого не було.

— Аркаде, — мовив далі цар, — наше місто зараз у скруті, бо лише кілька людей знають, як заробляти багатство, тому все забирають собі, а решта мешканців навіть не тямить, як залишити в себе хоч якусь частку з того золота, що отримує. Моє бажання — щоб Вавилон був найбагатшим містом у світі. Для цього потрібно, щоб у ньому жило безліч заможних людей, тож ми маємо вчити всіх мешканців набувати багатства. Скажи ж бо

мені, Аркаде, чи є якась у цій справі таємниця? Чи можна цього навчити?

— Це можливо, Ваша Величносте. Того, що знає один, можна навчити й інших.

У царя засвітилися очі.

— Аркаде, ти говориш мені слова, які я хочу чути. Чи можеш ти взяти на себе цю шляхетну справу? Чи зможеш передати свої знання у школі вчителям, які потім навчатимуть інших, доки не з'явиться вдосталь тих, хто зможе навчати цих істин кожного достойного громадянина в моєму місті?

Аркад уклонився і відповів:

— Я Ваш скромний слуга й виконую Ваші накази. Усі знання, що в мене є, я радо передам, щоб покращити життя моїм ближнім і зміцнити славу мого царя. Нехай добродій радник влаштує мені заняття із сотнею чоловіків, і я навчу їх семи засобів, завдяки яким мій гаманець погладшав, хоча раніше худішого за мій годі було знайти в усьому Вавилоні.

Через два тижні за наказом царя обрана сотня чоловіків зібралася у великій залі Храму навчання та розсілася на кольорових кільцях півколом. Аркад сидів біля невеликої таблички, на якій стояла священна курільниця. Від неї йшов незвичний та приємний аромат.

— Дивіться, ось найбагатший чоловік у Вавилоні, — прошепотів учень, штовхаючи ліктем свого сусіда, коли Аркад підвіся. — Він лише людина, така сама, як ми.

— Я, слухняний підданий нашого великого царя, — почав Аркад, — стою перед вами, щоб послужити йому, адже колись був злиденним юнаком, що дуже прагнув золота. Я отримав знання, які допомогли мені його здобути, тож цар попросив мене поділитися з вами цією таємницею.

Життя моє розпочалося скромно. У мене не було жодних переваг перед вами чи будь-ким іншим у Вавилоні.

Першим прихистком мого скарбу став третій-перетертий гаманець. Я його ненавидів, бо в ньому було порожньо, а тому

він ні на що не годився. Я бажав, щоб він був повний та важкий, щоб у ньому дзенькали золоті монети. Я шукав усіх можливих засобів розбагатіти. Зрештою знайшов сім.

Вам, що зібралися тут переді мною, я поясню, в чому суть цих семи засобів. Їх я раджу всім людям, що бажають мати багато золота. Сім днів я розповідатиму вам про ці засоби.

Слухайте-бо уважно, що я казатиму. Сперечайтесь зі мною про почуте. Обговорюйте це між собою. Глибоко засвоюйте ці уроки, щоб самим посіяти у своїх гаманцях зернята багатства. Спершу кожен із вас вчинить розумно, коли почне примножувати власне багатство. Тоді — лише тоді — матимете право навчати цих істин інших.

Простими словами, я навчу вас набивати гаманець гроши-ма. Це перший крок до храму багатства. І ніхто до нього не добереться, якщо не стоятиме міцно ногами на першому щаблі.

Розгляньмо перший засіб.

Перший засіб

Почни наповнювати свій гаманець грішми

Аркад звернувся до чоловіка, що в задумі сидів у другому ряду:

— Друже мій, чим ти заробляєш на життя?

— Я писар, — відповів чоловік. — Вирізьблюю тексти на глиняних табличках.

— Навіть такою працею я заробив свої перші мідяки, тому в тебе є така сама можливість здобути багатство.

Потім Аркад мовив до чоловіка з червоним обличчям, що сидів ще далі:

— Прошу, скажи-но мені, чим ти заробляєш на хліб.

— Я м'ясник, — відповів чоловік. — Я купую кіз, яких вирощують селяни, ріжу їх та продаю м'ясо господиням, а шкури — взуттярам.

— Ти теж працюєш і заробляєш, тож у тебе є нагода дійти до успіху, що була й у мене.

Так Аркад розпитав усіх чоловіків, щоб дізнатися, чим вони заробляють собі на життя. Завершивши, він мовив:

— А тепер, учні мої, ви бачите, що є багато ремесел і занять, якими люди заробляють монети. Кожне з них — це золотий потік, з якого робітник спрямовує частку до свого гаманця. А тому до ваших гаманців течуть потоки та потічки монет, залежно від того, хто на що здатен. Згодні?

Усі підтвердили, що так воно і є.

— Коли так, — продовжив Аркад, — якщо кожен із вас бажає збудувати своє багатство, чи не буде мудрим почати з того джерела багатства, що у вас уже є?

І з цим люд погодився.

Відтак Аркад повернувся до скромного чоловіка, що назвався продавцем яєць:

— Якщо ти вибереш один зі своїх кошиків і щоранку класти-меш в нього десяток яєць, а щовечора діставатимеш дев'ять, що зрештою станеться?

— За деякий час він переповниться.

— Чому?

— Бо щодня я кладу в нього на одне яйце більше, ніж забираю.

Аркад повернувся до своїх учнів з усмішкою:

— Чи є тут у когось худий гаманець?

Спершу чоловіки здивувалися, потім почали сміятися, а врешті почали жартома махати гаманцями.

— Добре, — продовжив Аркад. — Зараз я вам відкрию перший засіб від худого гаманця, що я його засвоїв. Робіть саме так, як я запропонував продавцеві яєць. Із кожних десяти монет, що кладете до гаманця, витрачайте лише дев'ять. Ваш гаманець одразу почне товщати, а його дедалі більша вага приємно відчуватиметься в руці та принесе задоволення душі.

Не смійтеся з моїх слів через їхню простоту. Правда завжди проста. Я вам пообіцяв, що розкажу, як здобув своє багатство. Почав я саме з цього. У мене теж був худий гаманець, я проклинав

його, бо там не було нічого, щоб задовольнити мої бажання. Одначе коли я почав брати з нього лише дев'ять монет із десяти, він почав товщати. Так станеться і з вашими гаманцями.

А тепер я розповім вам одну незвичайну істину. Чому це так, я не знаю. Коли я перестав витрачати більше, ніж дев'ять десятих заробітку, життя моє не погіршало. Біднішим я не став. Ба більше, за деякий час монети мені давалися легше, ніж до цього. Це, напевне, закон богів: золото приходить легше до того, хто заощаджує і не витрачає частку заробленого. Через те золото оминає того, у кого порожньо в гаманці.

Чого ви бажаєте понад усе? Щоденного задоволення бажань, коштовностей, трохи прикрас, кращого одягу чи більше їжі — того, що швидко спливає й забувається? Або ж ви бажаєте мати у власності щось серйозне: золото, землі, стада, товари чи вкладення, що дають дохід? Монети, які ви дістаєте з гаманця, приносять вам перше. Ті монети, що лишаються в гаманці, дадуть друге.

Це, учні мої, перший засіб проти худого гаманця, що я його відкрив: «Із кожних десяти монет, що кладете в гаманець, витрачайте лише дев'ять». Обговоріть це між собою. Якщо хтось доведе, що це не так, скажіть мені про це завтра, коли знову зустрінемося.

Другий засіб

Пильнуйте свої витрати

— Дехто з вас, мої учні, питав таке: «Як може людина залишати десятку частку заробленого, якщо навіть усього не вистачає на потрібні витрати?»

Так звернувся Аркад до учнів другого дня.

— Скільки з вас мали худі гаманці вчора?

— Усі, — відповіли учні.

— Проте ви не заробляєте однаково. Хтось заробляє більше за інших. У когось значно більші сім'ї. І все ж у всіх гаманцях однаково порожньо. Зараз відкрию вам незвичну істину про

чоловіків та їхніх синів: те, що ми називаємо нагальними витратами, завжди збільшується та дорівнює доходам, якщо ми не даємо цьому раду.

Не плутайте нагальні витрати зі своїми бажаннями. Кожен із вас разом зі своїми любими сім'ями має більше бажань, ніж може задовольнити ваш зарібок. Через те зароблені гроші йдуть на задоволення цих бажань, наскільки їх вистачає. А зрештою чимало бажань лишаються незадоволені.

На всіх людях лежить тягар: вони мають більше бажань, ніж можуть здійснити. Гадаєте, я можу задовольнити будь-яку свою примху через те, що багатий? Аж ніяк. Мій час обмежений. Обмежені мої сили. Обмежена та відстань, на яку я можу подорожувати. Обмеженою є та їжа, що я можу їсти. Обмежене те взяття, з яким я можу насолоджуватися життям.

Кажу вам: як бур'ян росте в полі, коли землероб лишає його коріння, так само буйно в людях зростають бажання, коли є можливість їх задовольнити. Ваших бажань сила-силенна, а тих, що ви можете задовольнити, обмаль.

Ретельно вивчіть звички свого життя. Саме в них найчастіше виявляються витрати, що їх можна в розумний спосіб скоротити або від них відмовитися. Нехай вашим гаслом стануть слова: «Сто відсотків цінності від кожної витраченої монети».

Тож напишіть на глиняній табличці все, на що хочете витратити гроші. Оберіть потрібне, а також те, на що можливо витратити дев'ять десятих доходу. Викресліть решту та вважайте її лишень частиною тієї безлічі бажань, що мають залишитися незадоволеними, і не жалкуйте за ними.

Потім складіть бюджет нагальних витрат. Не чіпайте десятини, що поступово наповнюватиме ваш гаманець. Нехай це буде виконанням вашого великого бажання. Працюйте з бюджетом, змінюйте його, щоб він ще більше вам допомагав. Хай він стане вашим першим помічником у наповненні гаманця.

Після цих слів один з учнів, одягнений у червоно-золоте вбрання, підвівся й промовив:

— Я вільна людина і вважаю, що маю право насолоджуватися радощами життя. Через це я проти бюджетного рабства, що визначає, скільки та на що мені можна витратити. Як на мене, це позбавляє багатьох життєвих радощів і робить мене майже не кращим за в'ючного віслюка.

На це Аркад відповів так:

— Друже мій, хто визначатиме твій бюджет?

— Я сам, — відповів суперечник.

— У такому разі, якби віслюк складав свій бюджет, чи заніс би він туди коштовності, килими та важкі злитки золота? Ні. Він переймався б сіном, зерном та бурдюком з водою для мандрівки пустелею.

Мета твого бюджету — допомогти наповнити гаманець грішми. Бюджет має допомогти отримувати нагальне та, наскільки можливо, задовольняти інші бажання. Із його допомогою можна справдити найзаповітніші бажання, бо він боронить їх від бажань приземлених. Бюджет — це наче яскраве світло в темній печері: він показує, де в гаманці дірка, допомагає залатати її й контролювати витрати задля наміченої приємної мети.

Тож ось другий засіб від худого гаманця: *складайте бюджет витрат, щоб було чим заплатити за потрібні речі, задоволення та варті того бажання, не витрачаючи понад дев'ять десятих заробітку.*

Третій засіб

Нехай ваше золото множитья

— І ось уже ваш гаманець стає дедалі важчим. Ви привчили себе залишати в ньому десятину з усього заробітку. Ви контролюєте витрати, щоб захистити зростання багатства. Далі розгляньмо, як змусити накопичення працювати й збільшуватися. Мати монети в гаманці приємно, це відрода для скупі душі, але так вони нічого не приносять. Золото, яке ми відкладаємо

із заробітку, — це лише початок. Те, що воно нам заробить, дасть нам багатство, — казав Аркад третього дня своїм учням.

— Отже, як змусити золото працювати? Мені не поталанило з першим вкладенням, бо я втратив усе. Про це я розповім потім. Я зробив перше прибуткове вкладення, коли позичив гроші Агарові, що робив щити. Щороку для своєї справи він купував великими партіями бронзу. Коли в нього бракувало грошей, щоб розплатитися з купцями, він позичав у тих, хто мав з лишком. Достойний був чоловік. Позичене він повертав із щедрим відсотком від продажу щитів.

Щоразу, коли я позичав йому гроші, назад від Агара я одержував ще й відсотки. Так збільшувався не лише мій статок, а й його дохідність. Найприємніше було, коли ці гроші поверталися до мене в гаманець.

Кажу вам, учні мої, багатство людини вимірюється не монетами в гаманці. Багатство — це дохід, що людина створює. Це золотий потік, що постійно тече до гаманця та не дає йому порожніти. Про це мріє кожен. Цього бажаєте ви, кожен із вас — доходу, що надходить незалежно від того, ви працюєте чи подорожуєте.

Я нагромадив величезні статки. Вони настільки великі, що мене називають найбагатшим чоловіком у Вавилоні. Мої позики Агарові — це перша спроба вкладати гроші вигідно. Здобувши мудрості від цього, я давав більше позик, робив більше вкладень, у той час як мій капітал зростав. Спочатку з кількох, а потім із багатьох джерел у мій гаманець полився золотий потік багатства, яке я міг використовувати на розумні потреби за власним бажанням.

Бачите, мої скромні заробітки породили армію золотих рабів, кожен із них працював і заробляв мені більше золота. Працювали на мене вони, їхні діти та діти їхніх дітей, допоки спільними зусиллями вони не створили величезний дохід.

Золото прибуває швидко, коли розумно працює. Зараз я покажу вам це на прикладі. Один землероб після народження першого сина взяв десять срібняків, відніс їх до лихваря і попросив

його закласти їх для сина, допоки йому не виповниться двадцять років. Лихвар погодився і сказав, що дохід із цих монет становитиме четверту частку від їхньої вартості щочотири роки. Через те, що ця сума належатиме його синові, землероб попросив, щоб дохід додавався до основної суми.

Коли хлопцеві виповнилося двадцять, землероб знову пішов до лихваря спитати про срібло. Той пояснив фермерові, що, оскільки сума збільшувалася завдяки складним відсоткам, перші десять монет вже перетворилися на тридцять з половиною.

Землероб потішився від цього, а оскільки його синові поки не були потрібні монети, він залишив їх у лихваря. Коли синові виповнилося п'ятдесят, батько вже відійшов в інший світ, а лихвар виплатив синові сто шістдесят сім срібняків.

Так за п'ятдесят років закладені гроші збільшилися майже у сімнадцять разів.

Це третій засіб від худого гаманця — *змусити працювати свої монети, щоб вони народжували інші, худоба народжує молодняк, щоб приносити вам дохід — нескінченний потік багатства, який литиметься у ваш гаманець.*

Четвертий засіб

Оберігайте своє багатство від утрат

— Невдача любить те, що блищить. Золото в гаманці потрібно ретельно оберігати, інакше його втратите. Через те варто спочатку заощадити малі суми та навчитися їх захищати, перш ніж боги довірять нам щось більше, — так мовив Аркад четвертого дня до своїх учнів.

Власників грошей спокушають можливості: їм здається, що можна чимало заробити, вклавши в цілком пристойну справу. Часто так завзято вкладають друзі та родичі й просять долучитися.

Перший слухний принцип вкладання грошей — щоб основна сума не постраждала. Чи розумно жадати більшого

заробітку, якщо ризикуєте втратити основну суму? Ні — кажу я вам. Покарання за ризик — імовірна втрата грошей. Перш ніж попрощатися зі своїм скарбом, ретельно вивчайте кожну гарантію того, що скарб можна буде безпечно повернути. Нехай вас не збивають з пантелику мрії про швидке збагачення.

Перш ніж позичити комусь гроші, упевніться, що він у змозі їх повернути, і поцікавтеся, чи повертав він у минулому, щоб ненароком не подарувати йому зароблене тяжкою працею.

Перш ніж вкласти гроші у будь-що, дізнайтеся про можливу небезпеку.

Зі своїм першим вкладенням я зазнав невдачі. Усе, що я обери́гав і збирав протягом року, я довірив каменяреві на ім'я Азмур. Він їхав до заморських країн і згодився купити мені в Тірі коштовності у фінікійців. Згодом ми мали їх продати, а виторг поділити. Негідники фінікійці продали Азмурові скляні камінчики. Так я втратив свій скарб. Сьогодні досвід одразу підказав би мені, як це безглуздо — доручати каменяреві купувати коштовності.

Отже, ділюся з вами порадою із власного досвіду: не надто покладайтеся на свою мудрість, якщо вже вирішили ризикнути багатством і вкласти його в якусь справу. Набагато краще запитати тих, хто має досвід в отриманні зиску від грошей. Таку пораду вам дадуть безкоштовно, а за цінністю вона може дорівнювати тій сумі, що ви збираєтеся вкласти. Правду кажу: така її цінність, якщо вона уберігає вас від утрат.

Це четвертий засіб від худого гаманця. Він дуже важливий, бо захищає гаманець від збитків, коли в ньому вже вдосталь золота. *Захищайте свій скарб від утрат: кладайте лише туди, де не постраждає основна сума, де, якщо потрібно, її можна буде забрати і де ви зможете отримати добрий відсоток. Питайте думки мудрих людей. Прислухайтеся до порад тих, хто має досвід отримання прибутків від золота. Нехай ваша мудрість захистить ваш скарб від небезпечного вкладення.*

П'ятий засіб

Зробіть зі свого житла вигідне вкладення

— Якщо чоловік відкладає дев'ять частин свого заробітку, щоб жити й насолоджуватися життям, і якщо якусь частину із цієї суми він може перетворити на вигідне вкладення, не зашкодивши своєму добробуту, його багатство ростиме набагато швидше, — так казав Аркад своїм учням п'ятого дня.

У Вавилоні надто багато чоловіків, що живуть зі своїми сім'ями в не своїх оселях. Вони платять вимогливим власникам щедрю ренту за житло, в якому їхнім дружинам ніде вирощувати квіти, які тішать жіноче серце, а їхнім дітям ніде гратися, тож вони йдуть на брудні вулиці.

Жодна сім'я не може жити повним життям, якщо в неї немає земельної ділянки, де діти можуть гратися на чистій землі, а жінка — вирощувати не тільки квіти, а й різні корисні рослини, щоб ними годувати сім'ю.

Радіє серце чоловіка, коли він куштує плоди із власних дерев і виноградної лози. Власне господарство, за яким можна з гордістю доглядати, породжує в серці впевненість і додає сил у всіх справах. Тому раджу, щоб кожний чоловік мав житло — для себе й родини.

Мати власну домівку — це до снаги будь-якому чоловікові, сповненому шляхетних намірів. Хіба наш славетний цар не посунав стіни Вавилону так далеко, що в місті багато невикористаної землі, яку можна купити за доступну ціну?

Також кажу вам, учні мої: лихварі радо намагаються допомогти чоловікам, що шукають домівки та землю для своїх родин. Можете сміливо позичати в них, щоб заплатити каменяреві та будівельникові за таку добру справу. Треба лише показати, що у вас самих є достатня частина суми, яку ви готові на це витратити.

Коли вже дім споруджено, можна платити лихвареві так само регулярно, як і власникові житла, що винаймали. Кожний

платіж зменшуватиме ваш борг, а за кілька років ви повністю виплатите позику.

Тоді серце ваше зрадіє, бо ви матимете власне цінне майно, а платити будете лише податки нашому цареві.

Ваша дружина частіше ходитиме до річки прати одіж, і щоразу, повертаючись, приноситьиме бурдюк із водою, щоб полити рослини.

Боги дарують чимало благословень чоловікам, що мають власні домівки. Знижуються витрати на життя, з'являється більше грошей на радощі та задоволення бажань. Це п'ятий засіб від худого гаманця: *майте власну домівку.*

Шостий засіб

Забезпечте дохід на майбутнє

— Життя чоловіка тече змалку до старості. Із цієї стежини ніхто не може звернути, якщо боги не покличуть в інший світ передчасно. Тому я кажу, що *чоловіку треба створити належний дохід на майбутнє*, коли скінчиться молодість, *та подбати про родину, якщо його з ними поряд не буде.* Цей урок має навчити вас тримати гаманець повним, коли з часом ви не зможете багато заробляти, — так шостого дня мовив Аркад до учнів.

— Чоловік, який, розуміючи закони багатства, постійно отримує надлишок, має подумати про майбуття. Йому варто подбати, куди вкласти гроші чи як створити запаси, які надійно існуюватимуть багато років і зможуть дати дохід, коли настане той день, який він мудро передбачив.

Убезпечити майбутнє можна по-різному. Чоловік може влаштувати схованку та класти туди таємний скарб — але як не ховай, злодії все одно знайдуть. Через це такий спосіб я не раджу.

Щоб подбати про майбутнє, можна купувати домівки й землі. Якщо мудро обирати їх за корисністю та ціною в подальшому, вони не подешевшають, а дохід від їхнього використання чи продажу стане неабияк у пригоді.

Можна позичати невелику суму лихвареві та регулярно її збільшувати. Отриманий дохід значно сприятиме її зростанню. Знаю я одного шевця на ім'я Ансан. Нещодавно він пояснив мені, що донедавна він щотижня протягом восьми років давав лихвареві два срібняки. Аж ось лихвар сказав, скільки грошей тепер має Ансан, і той дуже зрадив. Усі його маленькі вклади разом із їхнім доходом за звичною ставкою — четвертою частиною їхньої вартості щочотири роки — тепер перетворилися на тисячу сорок срібняків.

Я його підбадьорив і закликав не зупинятися. Застосовуючи знання з арифметики, я показав йому, що за дванадцять років, якщо він і надалі даватиме лихвареві по два срібняки щотижня, той буде йому винен чотири тисячі монет — цього буде з головою, щоб добре жити до скону.

Звичайно, коли такий маленький постійний платіж дає такий прибуток, ніхто не сумніватиметься в тому, що треба застрахувати свій скарб на старість та захистити родину, хоч би скільки грошей не давали справа та вкладення.

До цього ще хочу дещо додати. Я вірю в те, що колись мудрі люди розроблять план страхування на випадок смерті. За цим планом багато чоловіків регулярно платитимуть якийсь дріб'язок, а в цілому виходитиме гарненька сума для родин тих чоловіків, що завершили земне життя. Я дуже цього бажаю і раджу це зробити. Сьогодні, однак, це неможливо, тому що цей план виходить за межі життя однієї людини або товариства. Я відчуваю, що одного дня цей план втілиться в життя й ошчасливить багатьох, тому що навіть один малий платіж принесе непогані гроші для родини померлого.

Та оскільки ми живемо сьогодні, а не в майбутньому, треба використовувати те, що є, щоб досягнути наших цілей.

Тому раджу всім чоловікам діяти мудро та помірковано, щоб забезпечити себе від злиднів на схилі віку. Мати худий гаманець для чоловіка, який більше не в змозі працювати, чи для родини, що втратила годувальника, — це велика трагедія.

Це шостий засіб від худого гаманця. *Заздалегідь забезпечте свої потреби у літньому віці й захистіть родину.*

Сьомий засіб

Навчайтеся заробляти більше

— Цього дня, учні мої, розповім вам про один із найважливіших засобів від худого гаманця. Мова буде не про золото, а про вас самих — про чоловіків, що мають на собі одяг різних кольорів і сидять зараз переді мною. Я розповім вам про те, що може працювати на успіх чи проти нього, за допомогою прикладів із життя чоловіків, — так сьомого дня звернувся Аркад до своїх учнів.

— Нещодавно до мене завітав молодик, який хотів позичити грошей. Коли я запитав, нащо це йому треба, він пожалівся, що своїм заробітком не може покрити витрати. Тоді я пояснив йому, що в цьому разі він поганий клієнт для лихваря, бо надлишкового заробітку для погашення позики не має.

— Тобі, юначе, потрібно заробляти більше монет, — сказав я йому. — Що ти робиш для цього?

Він відповів мені так:

— Роблю все, що лише можу. Шість разів за два місяці я прошив господаря збільшити мені зарплатню, та все марно. Частіше просити не можна.

Ми можемо посміятися з його простоти, однак він своїм прикладом показав одну з основних вимог для збільшення заробітку. У ньому жило сильне прагнення заробляти більше. Це потрібне бажання, яке заслуговує схвалення.

Досягненню має передувати бажання. Ваші наміри мають бути рішучі й чіткі. Сила загальних бажань мала. Якщо чоловік хоче стати багатим, діла з того не буде. Якщо чоловік хоче п'ять золотих монет, то таке бажання відчутне, і він його справдить. Після того як бажання мати п'ять золотих монет підкріплено силою мети, можна у схожий спосіб отримати десять монет, потім — двадцять, а потім — сто, зрештою ставши багатим.

Навчившись виконувати одне невелике, але конкретне бажання, чоловік навчається виконувати й більші. Саме так нагромаджується багатство: спочатку малими сумами, а потім — великими, коли людина вчиться і стає здібнішою.

Бажання мають бути прості й чіткі. Якщо їх забагато, вони розмиті та недосяжні для людини, тому віддаляють її від власної мети.

Заробляти більше чоловік може, шліфуючи майстерність. Коли я був скромним писарем, що за кілька мідяків щодня висікав тексти на глині, я помітив, що інші робітники працювали більше за мене та заробляли більше, тож я вирішив, що працюватиму найдужче. Небагато мені часу знадобилося, щоб дізнатися причину їхнього успіху. Більше зацікавленості роботою, більше зосередженості на завданні, більше завзяття — і вже мало хто міг висікти більше табличок за мене. Доволі швидко мою майстерність винагородили, і мені не довелося шість разів ходити до господаря за визнанням.

Що ми мудріші, то більше заробляємо. Той, хто прагне більше дізнатися у своїй справі, отримає щедру винагороду. Якщо він ремісник, може довідатися про прийоми й інструменти найбільших майстрів своєї справи. Якщо він правознавець чи цілитель — питати порад колег та обмінюватися з ними знаннями. Якщо купець — постійно шукати кращих товарів за нижчими цінами.

Справи людські завжди змінюються та ліпшають, бо тямущі люди стають вправнішими, щоб краще служити своїм клієнтам, адже саме від клієнтів залежить їхній добробут. Через те закликаю всіх не зупинятися на шляху поступу, якщо ви не хочете плентатися позаду.

Багато є речей, що наповнюють людське життя цінним досвідом. Ось що має робити кожна людина, якщо вона себе поважає.

Варто повертати борги якомога швидше й не купувати те, за що нема змоги заплатити.

Треба піклуватися про родину, щоб родичі про вас гарно думали та казали.

Варто скласти письмовий заповіт, щоб, якщо боги вас до себе покличуть, ваше майно справедливо поділилося.

Треба співчувати калікам та нужденним і допомагати їм у розумних межах.

Із дорогими серцю людьми треба чинити мудро.

Тож сьомий і останній засіб від худого гаманця такий: *розвивайте свої здібності, навчайтеся та набирайтеся мудрості, опануйте нові навички, і дійте так, щоб поважати себе*. Так ви здобудете впевненість для досягнення мрій, які треба ретельно обирати.

Я розповів вам про сім засобів від худого гаманця. Я прожив довге та успішне життя, тож закликаю всіх, хто прагне багатства, ними скористатися.

Учні мої, у Вавилоні більше золота, ніж ви уявляєте. Вистачить із лишком на всіх.

Ідіть і втілюйте ці істини в життя, щоб досягти процвітання й багатства, бо ви маєте на них право.

Ідіть і навчайте цих засобів, щоб кожен достойний підданий Його Величності також зміг без обмежень долучитися до щедрих багатств нашого любого міста.

Зустрічайте богиню Удачу

Якщо людині таланить, неможливо передбачити, наскільки прихильна до неї удача. Таку людину можна кинути у Євфрат, а вона, цілком імовірно, впливе з перлиною в руці.

Вавилонське прислів'я

Усі люди хочуть, щоб їм таланило. Чотири тисячі років тому жителі стародавнього Вавилону хотіли цього так само, як сучасне людство. Усі ми сподіваємося, що прихильна богиня Удача буде до нас прихильна. Чи можна якось її зустріти і привернути, щоб вона не лише виявила свою прихильність, а й показала, якою може бути щедрою?

Чи можна якось привернути удачу?

Саме це воліли знати жителі стародавнього Вавилону. Саме про це вони вирішили дізнатися. Були вони люди кмітливі й гострі на розум. Саме тому їхнє місто стало найбагатшим і найпошуканішим серед інших міст свого часу.

У тій далекій минувшині не було шкіл чи коледжів. Проте вавилоняни мали місце для навчання, та ще й дуже зручне. Серед оздоблених баштами вавилонських будівель стояло одне, яке за значенням дорівнювало царському палацу, висячим садам і храмам богів. Ви майже не знайдете про нього згадок у книжках з історії — найімовірніше, там про нього не напишуть, — але воно мало величезний вплив на тогочасну думку.

Ця будівля — Храм навчання, де вчителі-добровольці ділилися мудрістю з минулого, де на відкритих майданчиках обговорювали цікаві всім питання. У стінах цього Храму всі люди були рівні. Найсмирненніші раби могли без остраху сперечатися з нащадком царської родини.

Із-поміж багатьох вавилонян, що відвідували Храм навчання, був мудрий багатій на ім'я Аркад, якого називали найбагатшою людиною у Вавилоні. У нього була власна зала, де майже щовечора збиралося чимало чоловіків — старих, дуже юних, та переважно середнього віку — щоб подискутувати й посперечатися на цікаві теми.

Послухаймо їх і дізнаймося, чи знали вони, як привернути удачу.

Сонце — величезна вогняна куля, що сяє крізь імлу пустелі — щойно зійшло. У цей час Аркад підійшов до звичної вже трибуни. Його приходу чекали принаймні вісімдесят чоловіків. Вони сиділи на своїх килимках, розстелених на підлозі. Слухачів ставало дедалі більше.

— Про що говоритимемо сьогодні? — запитав Аркад.

Після нетривалого вагання до Аркада звернувся високий кравець, спершу підвівшись, як того вимагала традиція.

— У мене є тема, яку я хотів би обговорити. Але, Аркаде, я вагаюся, бо вона може здатися безглуздою тобі й моїм любим друзям, що сидять тут.

Коли Аркад та інші присутні закликали його говорити, чоловік продовжив:

— Сьогодні мені пощастило, бо я знайшов гаманець із золотом. Я дуже прагну, щоб мені таланило й далі. Відчуваю, що це бажання поділяють усі, тож пропоную обговорити, що треба робити, щоб привернути удачу.

— Запропоновано вельми цікаву тему, — відповів Аркад. — Вона, безперечно, варта нашої уваги. Декому видається, що удача — це випадковість, яка зненацька трапляється без цілі чи причини. Інші вірять, що удачу дарує наша щедра богиня Іштар,

яка завжди рада винагородити тих, хто її тішить. Скажіть, друзі мої, чи варто нам дізнатися, які є способи привернути удачу, щоб вона захотіла прийти до кожного з нас?

— Так! Так! І якомога більше! — відповіли присутні, що уважно слухали Аркада. Їх дедалі більшало.

Тому Аркад продовжив:

— Щоб почати нашу розмову, послухаймо спершу тих, у кого в житті ставалося так, як у кравця, що він без зусиль отримав скарби чи коштовності.

Запанувала тиша. Усі озиралися довкола, вичікуючи, що хтось відповість, але марно.

— Чи нікому таке не траплялося? — запитав Аркад. — Тоді таку удачу справді рідко де стрінеш. Хто запропонує, із чого нам продовжити пошуки?

— Оце я знаю, — відповів гарно вдягнений молодик, підвішись. — Коли людина говорить про удачу, чи не природно, що вона звертає думки до гральних столів? Чи не там ми зустрічаємо багатьох чоловіків, що виборюють прихильність богині та сподіваються, що вона благословить їх щедрим виграшем?

Коли він сів, йому хтось сказав:

— Не зупиняйся! Продовжуй! Розкажи нам, чи знайшов ти прихильність богині за гральним столом? Чи перевернула вона кубики червоним догори, щоб ти набив свій гаманець коштом того, хто здає карти, чи вона дозволила випасти синьому, щоб він витягнув із тебе тяжкою працею зароблене срібло?

Молодик разом з усіма доброзичливо посміявся, а потім відповів:

— Я готовий визнати, що вона навіть не знала, що я є за тим столом. А ви що розкажете? Чи чекала вона на вас там, де люди грають, щоб повернути результат на вашу користь? Нам кортить почути й навчитися.

— Це добрий початок, — втрутився Аркад. — Ми зустрічаємося тут, щоб розглянути питання з усіх боків. Оминати увагою гральний стіл означало б не розгледіти інстинкту, що

притаманний більшості чоловіків — ризикувати малим сріблом у сподіванні виграти багато золота.

— Це мені нагадує вчорашні перегони, — вигукнув хтось зі слухачів. — Якщо богиня ходить до гральних столів, то вона не оминає й перегонів, бо на позолочені колісниці та вмилених коней дивитися значно цікавіше. Скажи нам відверто, Аркаде, це вона тобі вчора прошепотіла поставити на тих сірих ніневійських скакунів? Я стояв одразу за тобою і не міг повірити, коли почув, що ставиш на сірих. Ти знаєш так само, як і ми, що в усій Ассирії немає такої команди, що могла б здолати наших любих гнідих у чесних перегонах.

Чи прошепотіла тобі богиня на вухо поставити на сірих? Бо ж на останньому повороті чорний кінь, що йшов усередині, спіткнувся і завадив нашим гнідим, тому сірі виграли перегони й здобули незаслужену перемогу.

Аркад терпляче усміхався, слухаючи, як із нього кепкують.

— Які в нас причини вважати, що милостива богиня буде аж так цікавитися, хто на якого коня поставив на перегонах? Для мене вона богиня любові та благородства, яка залюбки допомагає нужденним і винагороджує гідних. Я шукаю її не за гральними столами чи на перегонах, де люди втрачають більше грошей, ніж заробляють, а там, де вчинки людей мають вагу та варті винагороди.

Хлібороб, чесний торговець чи будь-хто інший має можливість заробляти, докладаючи зусиль та продаючи результати праці. Можливо, він не постійно отримуватиме дохід, бо може хибити в рішеннях чи зазнавати втрат від вітрів і погоди. Однак, якщо людина не опустить руки, зазвичай може розраховувати на виторг. Це тому, що ймовірність отримати його завжди на боці людини.

Та коли чоловік захоплюється іграми, все зовсім навпаки: імовірність виграти завжди проти нього, завжди на боці власника гри. Так влаштовано, що це завжди вигідно власникові. Це його справа, і нею він добряче заробляє з тих монет, що

ставлять гравці. Мало хто з них розуміє, що виграш власника певний, а от їхній — аж ніяк.

Приміром, розгляньмо ставки, що їх роблять на кубики. Щоразу, коли їх кидають, ми ставимо на те, яким боком вони випадуть. Якщо червоним, суддя платить нам учетверо більше, ніж ми поставили, але якщо випаде будь-який інший бік із п'яти, поставлені гроші ми втрачаємо. Із цього видно, що на кожний кидок у нас п'ять шансів програти та чотири виграти, бо червоне коштує чотири до одного. За вечір гри власник може покласти собі в кишеню п'яту частину всіх поставлених монет. Чи може людина сподіватися виграти частіше, ніж дозволяє випадковість, якщо все влаштовано так, що вона, найімовірніше, втратить п'яту частину всіх своїх ставок?

— Але ж є такі, хто іноді виграє чимало, — заперечив хтось зі слухачів.

— Твоя правда, — продовжив Аркад. — Я розумію це й одразу питаюся: чи гроші, отримані в такий спосіб, дають постійний прибуток тим, кому на них таланить? Із-поміж моїх знайомих є багато успішних вавилонян, та я не знаю жодного з них, хто розпочав би свій шлях до успіху в такий спосіб.

— Ви, що зібралися сьогодні тут, знаєте набагато більше поважних городян. Мені було б дуже цікаво дізнатися, скільки з них завдячують початку свого успіху гральним столам. Кожен із вас може назвати тих, кого знає. Що скажете?

Після тривалої мовчанки підвівся один жартівник і сказав:

— А твоє питання стосується власників гральних столів?

— Якщо більше ніхто не спадає на думку, — відказав йому Аркад. — Якщо ніхто з вас не може таких людей пригадати, то що ви скажете самі про себе? Чи є тут ті, хто стабільно виграє і вагається порадити таке своє джерело доходу?

У відповідь на це питання Аркад почув зітхання на задніх рядах, яке швидко підхопили інші присутні.

— Здається, жоден із нас не шукає удачу в місцях, які відвідує богиня, — далі мовив Аркад, — тож розгляньмо щось інше. Ми

не знайшли удачу в тому, щоб підбирати загублені гаманці. Не знайшли її за гральними столами. Якщо говорити про перемоги, то зізнаюся, що втратив там набагато більше, ніж заробив.

Тепер подумаймо про наші заняття. Чи не природно буде вважати успішну угоду не удачею, а справедливою винагородою наших зусиль? Я схилився до думки, що ми, можливо, не звертаємо уваги на дари богині. Можливо, вона не допомагає нам, коли ми не цінуємо її щедрість. У кого ще є думки?

Підвівся старий купець і, розгладжуючи вишукане біле вбрання, мовив так:

— Із вашого дозволу, вельмишановний Аркаде і друзі, хочу дещо запропонувати. Якщо успіхом у справах ми завдячуємо власній працьовитості та вмінню, чому не вважати ті щасливі нагоди, що майже справилися, такими, що дали б найбільше прибутку? Вони стали б рідкісним прикладом удачі, якби втілилися в життя. Оскільки вони залишилися нездійсненими, ми не можемо вважати їх справедливою винагородою. Певен, що багато хто з присутніх міг би про такі випадки розповісти.

— Це мудрий підхід, — погодився Аркад. — Хто з вас майже вхопив удачу, але не зміг довершити справу?

Багато хто підняв руки, зокрема й купець. Аркад дав йому знак говорити:

— Якщо ти запропонував, ми хотіли би спершу почути від тебе.

— Радо розкажу вам про один випадок, — продовжив купець. — Він показує, як близько може підійти до людини удача і як безглуздо людина може впустити її, залишившись ні з чим більше, окрім жалю.

Багато років тому, коли я ще був молодим, щойно одружився і почав гарно заробляти, прийшов до мене якось батько та наполог, щоб я вклав гроші в одну справу. Син його доброго друга помітив ділянку сухої землі далеко за зовнішніми стінами нашого міста. Лежала ця земля набагато вище каналу, тож вода до неї не потрапляла.

Чоловік вирішив придбати цю землю, звести на ній три великі водяні колеса, яких могли б крутити воли, щоб підтягнути воду до родючого ґрунту. Після цього він планував поділити її на невеликі ділянки та продати їх городянам під пасовиська.

Синові батькового друга бракувало золота, щоб довершити справу. Так само, як я, він був молодий і погано заробляв. Його батько, так само, як і мій, мав велику родину, але мало доходу. Через те син вирішив зацікавити своїм планом декого з чоловіків, щоб вони грішми долучилися до його справи. Мало набратися дванадцять людей, із них кожен мав заробляти гроші та платити десятину від заробітку на задум, допоки земля не буде готова до продажу. Потім всі чесно поділили б виторг залежно від того, скільки вклали.

— Ти, сину мій, — казав мені батько, — починаєш доросле життя. Не повторюй безглузких помилок свого батька. Я дуже хочу, щоб ти почав працювати на свій серйозний статок, щоб тебе поважали люди.

— Цього і я хочу неабияк, батьку, — відповів я.

— Тоді раджу тобі ось що. Роби так, як мав би зробити у твоєму віці я. Із заробітку зберігай десятину та вкладай її у добру справу. Із цією десятиною і тим, що вона тобі заробить, зможеш, ще не досягнувши моїх літ, призбирати гарний статок.

— Мудрі Ваші слова, батьку. Я дуже хочу стати багатим. Однак багато що «поглинає» мій заробіток. Через те я вагаюся вчинити так, як Ви мені радите. Я ще молодий. Часу в мене вдосталь.

— Так само думав і я в твоєму віці, та поглянь, що сталося: минуло багато років, а я так і не почав.

— Батьку, ми живемо в інший час. Я не повторю Ваших помилок.

— Сину мій, тобі відкрилася нагода. Завдяки їй ти можеш заробити багатство. Прошу тебе, не барися. Піди завтра до сина мого друга та домовся, що вкладатимеш у справу десять відсотків від свого заробітку. Не роздумуй, йди прямо завтра. Добра

нагода не чекатиме. Сьогодні вона тут — завтра вже немає, тож не барися!

Попри батькову пораду я вагався. Купці щойно привезли прекрасний новий одяг зі Сходу — такий розкішний і гарний, і ми з дружиною вирішили, що він потрібен нам. Якби я погодився платити десятину від заробітку в пропоновану справу, ми відмовилися б від цієї насолоди та інших, яких так сильно прагнули. Я зволікав і ніяк не погоджувався, аж поки не стало пізно. Про це я потім сильно жалкував. Справа виявилася дуже прибутковою. Така моя історія. Ось як удача вислизнула з моїх рук.

— Із цієї історії видно, що удача чекає на того, хто використовує добру нагоду, — сказав смуглявий чоловік, що жив у пустелі. — Щоб заробити свій статок, потрібно з чогось почати. Таким початком можуть бути кілька золотих чи срібних монет, які людина відкладає зі свого заробітку та вкладає у свою першу справу. Я, наприклад, маю багато худоби. Однак почалося все, коли я був звичайним хлопцем. За один срібняк я купив ягня. Для мене це було велике діло, бо з цього почалося моє багатство.

Почати працювати на свій статок — це найбільша удача, що може трапитися людині. Цей перший крок, коли чоловік перестає жити із заробленого працею, а натомість отримує дивіденди від заробленого своїм золотом, є важливим для всіх. На щастя, є люди, що роблять його в юному віці та за фінансовим успіхом обходять тих, хто приходить до цього пізніше, або ж тих безталанників, які, як батько цього купця, ніколи його не роблять.

Якби наш друг купець почав працювати на свій статок, щойно ступивши в доросле життя, коли йому трапилася така нагода, до цього дня удача вже наділила б його набагато більшими земними благами. Якщо удача нашого друга підштовхне його зараз до цього кроку, це справді можна вважати початком ще більшого талану.

— Дякую! Я теж хочу говорити, — сказав, підвівшись, якийсь іноземець. — Я сирієць. Вашою мовою володію не дуже добре.

Я хочу назвати якимось цього друга — купця. Може, ви думаєте, що це неввічливо, така назва. Але я хочу його так назвати. На жаль, я не знаю на це вашого слова. Якщо я промовлю його сирійською, ви не зрозумієте. Тому, добродію, скажіть мені правильне слово, яким називають людину, що відкладати справи, які йому робити добре.

— Зволікальник, — сказав хтось.

— Це він, — вигукнув сирієць, жваво розмахуючи руками. — Він не приймає нагоду, коли вона приходить до нього. Він чекає. Він каже, що у нього зараз багато справ, що він згодом говорити з вами. Нагода, вона не чекати на такого повільного чоловіка. Вона думає, що якщо чоловік хоче, він прямуватиме швидко. Той, хто не швидкий, коли приходить нагода, той зволікальник, як наш друг купець.

Купець підвівся й доброзичливо кивнув у відповідь на сміх.

— Прийми мою вдячність, чужоземцю, що ти не вагаєшся говорити правду.

— А тепер почуймо ще одну історію про втрачену нагоду. У кого є що розказати? — запитав Аркад.

— У мене є, — відповів середніх літ чоловік у червоному вбранні. — Я купую тварин, переважно верблюдів і коней, іноді — овець і кіз. Із моєї історії ви дізнаєтеся правду про те, як одного вечора до мене завітала нагода, коли я найменше очікував на неї. Можливо, через це я її прогавив. Це вже судити вам.

Якось увечері я повертався в місто після невдалої десятиденної подорожі в пошуках верблюдів. Я дуже розлютився, коли виявив, що міська брама замкнена. Поки мої раби ставили намет на ніч, яку ми збиралися пережити з небагатими запасами їжі й без води, до мене підійшов старий землероб. Він так само, як ми, не міг потрапити в місто.

— Вельмишановний пане, — звернувся він до мене. — Із вашого вигляду роблю висновок, що ви займаєтеся купецькою справою. Якщо так, я дуже хотів би продати вам стадо прекрасних овець, яких щойно пригнали. На жаль, моя дружина сильно

занедужала, у неї гарячка. Я маю щонайшвидше повернутися. Купіть у мене овець, щоб я і мої раби сіли на верблюдів і без затримок вирушили додому.

Було так темно, що його стада я не бачив, але з бекання припустив, що воно велике. Згаявши десять днів на марний пошук верблюдів, я був радий поторгуватися з ним. Охоплений хвилюванням чоловік просив вельми розумну ціну. Я погодився на неї, добре розуміючи, що мої раби завтра заведуть овець через браму та продадуть із чималим вибором.

Уклавши угоду, я покликав рабів зі смолоскипами, щоб ми порахували, скільки у стаді овець, бо землероб сказав, що їх дев'ять сотень. Не буду обтяжувати вас, друзі мої, розповіддю про те, як важко нам було полічити так багато спраглих, метушливих і неспокійних овець. Це виявилось неможливим. Через це я одразу сказав землеробові, що порахую їх удень і тоді заплачу йому.

— Прошу Вас, вельмишановний пане, — благав він, — заплатіть мені дві третини ціни сьогодні, щоб я зміг вирушити в дорогу. Я залишу свого найрозумнішого, найосвіченішого раба, щоб він допоміг Вам порахувати овець зранку. Йому можна довіряти, тож залишок суми заплатите йому.

Я, однак, був упертий і того вечора відмовився платити. Наступного ранку, ще до того, як я прокинувся, міську браму відчинили і з міста поспіхом вийшли чотири закупники у пошуках стад. Вони були завзяті та погоджувалися на високу ціну, бо місту загрожувала облога, а їжі було обмаль. Старий землероб отримав за своє стадо втричі більше, ніж пропонував заплатити мені. Так я змарнував рідкісну нагоду.

— Це незвичайна історія, — сказав Аркад. — Яку мудрість можна з неї винести?

— Мудрість тут у тому, щоб платити одразу після того, як переконаємося, що пропозиція того варта, — висловився поважний сідляр. — Якщо угода вигідна, то потрібно захиститися від власної слабкості так само, як і від чогось іншого. Думки у нас,

смертних людей, мінливі. На жаль, мушу сказати, що ми більше схильні змінювати погляди, коли вони правильні, аніж навпаки. Коли ми помиляємося, то нас нічого не переконає, а от коли маємо рацію, то будемо вагатися і втратимо нагоду. Моя перша думка — найкраща, та все одно мені важко змушувати себе доводити вигідну угоду до кінця. Щоб захиститися від власної слабкості, я швидко даю завдаток. Це рятує мене від жалю в майбутньому за те, що втратив добру нагоду.

— Дякую! Я знову хочу наголосити, — сказав сирієць, підвішчись. — Ці історії дуже схожі. Щоразу нагода зникати з тієї самої причини. Щоразу вона приходить до зволікальника з добрим наміром. Щоразу він вагається. Як можна так досягти успіху?

— Мудрі твої слова, друже мій, — відповів купець. — В обох історіях, що ми почули, зволікання відлякало удачу. Втім, це не так вже й рідко буває. Дух зволікання живе в людях. Ми прагнемо багатства, але як же часто, коли трапляється нагода, нам заважає зволікання. Його дух, що в нас живе, так і хоче, щоб ми затягнули з прийняттям рішення. Слухаючи його, ми самі собі стаємо найлютішими ворогами.

У юності я навіть не знав цього слова, що так уподобав наш сирійський друг, — продовжував він, звертаючись до всіх присутніх одразу. Спершу я думав, що втрачаю вигідні угоди через свої хибні рішення. Потім списував це на свою впертість. Зрештою я зрозумів, що воно таке — це звичка без потреби відтягувати тоді, коли потрібно діяти, діяти швидко й рішуче. Як же я зненавидів цю рису, коли зрозумів її сутність! Зі злістю дикого віслюка, якого поставили тягнути колісницю, я вирвався з пазурів свого ворога, щоб здобути успіх.

— Дякую! Я хочу запитати пана купця, — сказав сирієць. — На вас гарне вбрання, не таке, як на біднякові. Ви говорите як людина успішна. Скажіть нам, чи прислухаєтеся ви, коли на вухо шепоче зволікання?

— Так само, як нашому другові закупнику, мені довелося зрозуміти, що мені заважає зволікання, і побороти його, — відпо-

вів купець. — Мені зволікання було ворогом, який постійно за мною стежив і чатував, щоб завадити моїм звершенням. Історія, яку я розказав, одна з багатьох, що зі мною трапилися, коли зволікання відлякувало добру нагоду. Його, однак, побороти легко, варто лише зрозуміти. Ніхто з власної волі не дозволяє злодієві вкрасти мішок із зерном. Ніхто з власної волі не дозволяє ворогові відлякати клієнтів і вкрасти в себе виторг. Щойно зрозумівши, що саме це й робить мій ворог, я рішуче поборов його. Тож кожному, хто хоче отримати частку великих вавилонських багатств, треба спершу побороти дух зволікання в собі.

— Що скажеш, Аркаде? Адже ти найбагатша людина у Вавилоні, багато хто вважає, що тобі таланить найбільше. Погоджуюся, що ніхто не здобуде успіху сповна, якщо не вирве з корінням зволікання в собі?

— Це саме так, як ти говориш, — визнав Аркад. — За своє довге життя я дивився, як покоління змінюють одне одне та йдуть дорогами торгівлі, науки й навчання, що приводять до життєвого успіху. Усім людям, яких я бачив, випадали добрі нагоди. Хтось хапався за них і постійно йшов до задоволення найпотаємніших бажань, але більшість вагалася і відставала.

Аркад розвернувся до кравця:

— Ти запропонував нам поговорити про удачу. Тож нехай тепер ми почуємо, що ти про неї думаєш.

— Тепер я розумію її інакше. Досі я думав, що удача — це щось жадане, що трапляється людині без зусиль з її боку. Тепер знаю, що такі випадки до себе ніяк не привернеш. Із нашої розмови я зрозумів: *щоб привернути удачу, треба використовувати добрі нагоди*. Тож у майбутньому я намагатимуся отримувати з можливостей щонайбільше користі.

— Ти гарно засвоїв істини, які породила наша розмова, — відповів Аркад. — Ми зрештою розуміємо, що удача часто приходить за доброю нагодою, а інакше буває рідко. Нашому другові купцеві поталанило б, якби він скористався тією нагодою, яку йому подарувала милостива богиня. Так само й наш друг

закупник: йому поталанило б, якби він таки купив стадо, а потім продав із чималим вибором.

Ми завели цю розмову, щоб дізнатися, як повернути удачу. Мені видається, що ми такий спосіб знайшли. Обидві історії підтверджують, що удача прямує за доброю нагодою. Саме в цьому істина, яку не спростують будь-які історії успіху — справдженого чи впущеного. Правда така: *удачу можна повернути, лише скориставшись доброю нагодою.*

Той, хто залюбки використовує добрі нагоди, щоб покращити своє життя, повертає до себе цікавість милостивої богині. Вона завзято допомагає тим, хто її радує. Найбільше радують її люди діла.

Саме діями ви проторуєте собі шлях до успіхів, яких бажаєте.

Богиня Удачі віддає перевагу людям діла.

П'ять законів золота

Набита золотом торба чи глиняна табличка з мудрими словами — що ви обрали б? Пустельні чагарники, що палали, кидали мерехтливе світло на засмагли обличчя слухачів, що від цікавості аж світилися.

— Золото! Золото! — разом гукнули двадцять семеро чоловіків.

Старий Калабав із розумінням усміхнувся.

— Прислухайтесь, — продовжив він, здійнявши руку. — Чуєте, як у темряві виють дикі собаки? Вони підвивають і скиглять від голоду. Але що стане, як їх нагодувати? Вони гризтимуться й пихато бігатимуть довкола — і так буде завжди. Про завтра, яке неодмінно настане, вони зовсім не думають.

— Так само і з людьми. Попроси їх обрати золото чи мудрість — що вони зроблять? Мудрість оминуть, а золото розтринькають. А вже завтра скиглитимуть, бо скарбу не залишиться.

Золото залишається тим, хто знає його закони та їм підкоряється.

Калабав накрив худі ноги своєю білою одежиною, бо задув прохолодний нічний вітер.

— Ви вірно служили мені під час нашої довгої подорожі. Ви добре дбали про моїх верблюдів. Ви не скаржилися, а рішуче йшли гарячими пісками пустелі. Ви сміливо билися з грабіжниками, що хотіли вкрати мій товар. Через те цього вечора

я розкажу вам оповідку про п'ять законів золота. Цю оповідку ви ніколи раніше не чули.

Дуже уважно слухайте, що я говоритиму, бо якщо зрозумієте ці закони та житимете за ними, колись у вас буде золота без ліку.

Він промовисто замовкнув. На кришталевому чистому небі Вавилонії яскраво сяяли зорі. За чоловіками, що зібралися послухати Калабаба, ледь горіли вогники в їхніх наметах. Шатра зміцнили, щоб захистити від пустельного вітру. Біля наметів лежали вміло складені тюки з товаром. Їх накрили шкурами. Неподальк у піску лежало стадо верблюдів. Одні верблюди задоволено жували свою жуйку, а інші навперебивки голосно хропіли.

— Ти розказав нам чимало цікавих оповідок, Калабабе, — сказав головний пакувальник. — Ми слухаємо твою мудрість. Вона поведе нас у майбуття, коли наша служба в тебе добіжить кінця.

— Я розповідав вам про свої пригоди в чужих, далеких землях, однак цього вечора розкажу мудрість Аркада — людини розумної і багатї.

— Чимало ми чули про нього, — визнав головний пакувальник, — бо він був найбагатшою людиною у Вавилоні.

— Так, справді — і це тому, що так розсудливо чинив із золотом, як ніхто до нього. Цього вечора я відкрию вам його велику мудрість, яку мені переповів його син Номазір багато років тому в Ніневії, коли я був простим хлопцем.

— Мій господар і я затрималися в Номазіровому палаці до самої ночі. Я допомагав господареві принести багато в'язок із вишуканими килимами. Кожен із них Номазір мав переглянути особисто, допоки не обере килим потрібного кольору. Врешті він знайшов той, який шукав, і сказав нам посидіти з ним та попити рідкісного вина, що мало приємний запах та зігріло мій не звиклий до таких напоїв шлунок.

Тоді він розказав нам оповідку про велику мудрість свого батька Аркада — так само, як я переповім її вам.

Як ви знаєте, у Вавилоні є традиція: сини заможних батьків живуть із ними, очікуючи спадку. Аркад цю традицію не підтримував. Через те, коли Номазір досяг повноліття, батько покликав його до себе і мовив так:

— Сину, я бажаю, щоб ти став моїм спадкоємцем, однак ти спершу маєш довести, що спроможний дати раду моїм статкам. Я хочу, щоб ти пішов у світ і показав, що можеш здобувати золото та повагу серед людей.

Щоб тобі було з чого почати, дам тобі дві речі, яких я не мав, коли був бідним юнаком і починав заробляти своє багатство.

Перш за все, я даю тобі цю торбу із золотом. Якщо ти вчиниш з нею мудро, вона стане основою твого успіху в майбутньому.

По-друге, я даю тобі цю глиняну табличку. На ній записано п'ять законів золота. Якщо втілиш їх у житті, тобі буде на що жити, а твої статки будуть у безпеці.

Через десять років приходить у дім свого батька й розкажи, що в тебе вийшло. Якщо ти будеш путящим, я зроблю тебе своїм спадкоємцем. Якщо ні — заповім свої статки жерцям, щоб вони виміняли за них мені ласкавість богів.

Отож Номазір пішов і почав жити сам. Він мав торбу із золотом, глиняну табличку, дбайливо загорнуту в шовкову тканину, раба й коней, на яких вони їхали.

Минуло десять років. Номазір, як домовлялися, повернувся в батьковий дім. Аркад улаштував на честь сина великий бенкет, запросивши друзів і родичів. Після бенкету батько й мати сіли на стільці, схожі на трони, з одного боку великої зали, а Номазір стояв перед ними, щоб розповісти про себе, як колись пообіцяв батькові.

Був вечір. У залі стояла курява від гнота каганця, що ледь освітлював кімнату. Раби в білих плетених сорочках і туніках ритмічно розганяли вологе повітря пальмовим листям на довгих ручках. У залі відчувалася заможність і велич. Номазірова дружина і двоє його молодших синів з друзями та іншими родичами сиділи на килимах за ним, уважно слухаючи.

— Мій батьку, — шанобливо розпочав Номазір, — я схиляю голову перед твоєю мудрістю. Десять років тому, коли я стояв на порозі дорослого життя, ти закликав мене йти в люди та здобути собі шану серед них, а не залишатися слугою твого багатства.

Ти щедро дав мені золота, щедро поділився мудрістю. Стововно золота, то, на жаль, визнаю, що не зміг дати йому ради. Із моїх недосвідчених рук воно витекло так швидко, як той дикий заєць, який при першій нагоді тікає від молодого ловця.

Батько поблажливо усміхнувся і сказав:

— Продовжуй, сину мій. Твоя історія мене цікавить у найменших деталях.

— Я вирішив поїхати в Ніневію, бо це місто тоді саме розвивалося. Гадав, що зможу знайти там шляхи до успіху. Я приєднався до каравану та в ньому багато з ким потоваришував. Із-поміж цих людей було двоє чоловіків, що вміли гарно говорити і мали прекрасного білого коня. Він був швидкий наче вітер.

Під час подорожі вони розповіли мені таємницю: у Ніневії жив багатій, в якого був скакун, який у швидкості не знав собі рівних. Власник вважав, що жодний кінь на землі не зможе його обігнати. Через це він готовий був поставити будь-які гроші на те, що його скакун випередить будь-якого вавилонського. Мої нові друзі сказали мені, що проти їхнього коня той був як кульгавий віслук, якого можна буде перемогти завиграшки.

На знак великої люб'язності вони запропонували мені долучитися до їхньої ставки. Їхній план мене неабияк захопив.

Наш кінь ганебно програв, а я втратив більшу частину золота.

Батько засміявся.

— Потім лише я дізнався, що то були шахраї, які постійно подорожували з караванами в пошуках жертв. Вони мали свою людину в Ніневії. Він був із ними разом і ділився виграшем. Це хитре ошуканство дало мені перший урок: дбати про свій інтерес.

Незабаром я засвоїв другий урок, ще гіркіший, ніж попередній. У каравані був ще один юнак, з яким я непогано потоваришував. У нього були багаті батьки, як і в мене. Він їхав у Ніневію, щоб знайти собі слушне місце. Невдовзі після нашого прибуття він сказав мені, що помер якийсь купець, а його крам і клієнтуру можна отримати за мізерну ціну. Він запропонував мені стати рівноправними партнерами, та спершу йому треба було повернутися у Вавилон, щоб узяти золото. Він переконав мене купити майно за моє золото, погодившись дати своє на розвиток торгівлі.

Він довго відкладав подорож у Вавилон, і за цей час виявився нерозважливим закупником і марнотратником. Зрештою я відмовився мати з ним справу, однак перед цим справи пішли так погано, що в нас залишилися лише товари, які неможливо продати, а золота на купівлю чогось іншого не було. Цей залишок я віддав одному євреєві за дріб'язок.

Згодом, батьку, для мене настали важкі часи. Я шукав роботу, але марно, бо не мав ремесла й нічого не вмів робити, щоб заробити гроші. Довелося продати коней і раба. Я також продав зайвий одяг, щоб було що їсти й де спати, але що не день, то злидні підповзали до мене дедалі ближче.

У ці скрутні дні я згадав, що ти в мене вірив, батьку. Ти послав мене стати чоловіком, і я мав намір ним стати.

Слухаючи розповідь сина, мати затулила обличчя руками й тихо заплакала.

— У цей час я згадав про табличку, яку ти мені дав, написавши на ній п'ять законів золота. Я уважно прочитав кожне слово твоєї мудрості та зрозумів, що якби спершу шукав саме мудрості, то своє золото не втратив би. Я вивчив кожний закон напам'ять і вирішив: щойно богиня удачі усміхнеться мені, я слухатимуся сивої мудрості, а не зелених підказок.

Для вас, що цього вечора сидите зі мною, я прочитаю батькову мудрість, яка була на глиняних табличках, що він дав мені десять років тому.

П'ять законів золота

- 1 Золото залюбки приходить і множитья у того, хто відкладає щонайменше десятину від заробітку, щоб нагромадити статок на майбутнє собі й родині.
- 2 Золото старанно й залюбки працює на мудрого власника, що знає, як із користю його спрямувати, і множитья, як стада в полі.
- 3 Золото захищає обережного власника, що вкладає його, слухаючи поради фахівців.
- 4 Золото вислизає з рук того, хто вкладає його у справи, з якими не знайомий, та у справи, які не радять люди, що розуміються на цьому.
- 5 Золото тікає від того, хто змушує його заробляти захмарні гроші, від того, хто слухається спокусливих порад шахраїв, або від того, хто довіряє власній недосвідченості й надмірним сподіванням від вкладення.

Це п'ять законів золота, як їх записав мій батько. Я запевняю, що вони цінніші за саме золото, і підтвердження цим словам буде далі в моїй оповідці.

Він знову повернувся до батька:

— Я розповів тобі, до якої бідності й відчаю мене довела недовідченість. Однак немає таких нещасть, що тривають без кінця. Мої негаразди закінчилися, коли я отримав роботу наглядачем за гуртом рабів, що зводили зовнішню стіну міста.

Послугуючись першим законом золота, я відклав мідяк із першого заробітку й за кожної нагоди додавав до нього, аж поки в мене не вистачило на срібну монету. До цього я йшов повільно, бо треба було на щось жити. Визнаю, що витрачав неохоче, тому що вирішив до сплину десяти років заробити стільки золота, скільки ти мені дав, батьку.

Якось власник рабів, з яким я добре потоваришував, сказав мені:

— Ти економний юнак, зароблене безглуздо не витрачаєш. Чи є в тебе відкладене золото, яке не працює на тебе?

— Так, — відповів я. — Найбільше я хочу нагромадити золота стільки, скільки мені дав батько. Я його втратив.

— Це достойне бажання, скажу тобі. А ти знаєш, що золото, яке ти вже відклав, може працювати на тебе й заробити багатого більше?

— Шкода, та маю гіркий досвід, бо втратив батькове золото, тож дуже боюся, що на моє власне чекатиме така сама доля.

— Якщо ти мені довіришся, я навчу тебе вигідно розпоряджатися заощадженнями, — відповів він. — За рік зовнішню стіну добудують і можна буде ставити великі бронзові брами. Вони стоятимуть біля кожного входу, щоб захистити місто від ворогів царя. В усій Ніневії не знайдеться вдосталь металу, щоб їх зробити, цар про нього не потурбувався. Ось що я планую: ми та ще кілька людей скинемося золотом і передамо його каравану, який попрямує до далеких мідних та олов'яних рудників і привезе в Ніневію метал на брами. Коли цар скаже: «Зробіть великі брами», лише ми зможемо надати метал, за який він заплатить чимало. Якщо ж правитель не купить його в нас, метал у нас все одно буде, і ми зможемо його продати за непоганою ціною.

У його пропозиції я розгледів можливість дотримати третього закону — вкласти заощадження під наглядом мудрих людей. Я це зробив і не розчарувався. Об'єднавши свої гроші, ми мали успіх, і врешті мій невеликий запас золота суттєво збільшився.

Через деякий час ці люди запропонували мені приєднатися й до інших справ. Вони зналися на тому, як поводитися із багатством, щоб воно давало прибуток. Вони ретельно обговорювали кожний пропонований план, перш ніж діяти за ним. Вони пильнували, щоб не втратити основну суму, і не вкладалися в невідгідні справи, з яких неможливо було б заробити. Їм і на думку не спало б займатися кінськими перегонами чи братися за такі справи, на які я погодився за браком досвіду. Вони одразу вказали б на хиби таких задумів.

Працюючи разом з цими чоловіками, я навчився безпечно вкладати золото, щоб воно давало мені щедрий дохід. Із роками

моє багатство більшало дедалі швидше. Я не лише повернув усе те, що колись втратив, а значно примножив його.

Батьку, мої невдачі, негаразди й успіхи щоразу випробували п'ять законів золота, і завжди ці закони виявлялися слухними. До того, хто не знає цієї мудрості, золото приходиться рідко, а зникає швидко. Але до того, хто живе за п'ятьма законами, багатство приходиться і працює на нього, наче сумлінний раб.

Номазір замовк і дав знак рабові в кінці зали. Раб по одній приніс три важкі шкіряні торби. Одну з них Номазір взяв і поставив на підлогу перед своїм батьком, мовлячи до нього так:

— Ти дав мені торбу із золотом. Замість неї даю тобі дві торби золота.

Кажучи це, він взяв у раба ще дві торби й поставив їх перед батьком.

— Це батьку, щоб ти переконався, що я набагато більше ціню твою мудрість, аніж золото. Та хто може виміряти ціну мудрості торбами з монетами? Без мудрості золото швидко зникає в тих, хто його має, але якщо мудрість є, то золото з'явиться, навіть якщо його нема. Ці три торби це доводять.

Це дуже тішить мене, батьку, — стояти перед тобою і казати, що завдяки твоїй мудрості я зміг розбагатіти й здобути шану серед людей.

Батько з любов'ю поклав руку на голову Номазіра:

— Ти добре засвоїв науку. Як же мені пощастило, що я маю сина, якому можна довірити своє багатство!

Калабаб завершив розповідь і кинув на слухачів критичний погляд.

— Що означає для вас ця Номазірова оповідка? — запитав він. — Хто з вас може піти до свого батька чи своєї дружини й розповісти їм, як мудро ви розпоряджаєтеся заробітком?

Що подумали б ці шановні люди, якби ви сказали їм: «Я багато подорожував, навчався, працював і заробляв, але, на жаль, золота в мене обмаль. Дещо я витратив мудро, дещо — по-дурному, а багато золота втратив, бо мені забракло мудрості.

Ви й досі вважаєте, що це примха долі, коли в одних повно скарбів, а в інших — немає? Якщо так, ви помиляєтеся.

Людина тоді має багато, коли знає п'ять законів золота й живе за ними.

Через те, що в юності я навчився цих п'яти законів і за ними жив, я став заможним купцем. Моє багатство від чарів не з'явилося.

Золото, що швидко приходить, так само швидко йде.

Те багатство, яке дає своєму власникові радість і задоволення, наживається поволі. Воно — це дитина, що народжується, коли знаєш свою мету та цілеспрямовано досягаєш її.

Заробити багатство — не таке вже й діло для розважливої людини. Велике діло — то зберегти й невпинно примножувати свої статки, з року в рік. У цьому полягає головна мета.

Кожен із п'яти законів золота сповнений глибокого змісту. Якщо ви його не вловили в моїй короткій оповідці, зараз я повторю. Я знаю ці закони напам'ять, бо з юності бачив, чого вони варті, тому взяв собі за мету вивчити кожнісіньке слово.

Перший закон золота

Щоразу більше золота залюбки приходить до того, хто відкладає не менш як десятину від заробітку на свій майбутній статок — для себе й родини.

Той, хто постійно відкладає десятину заробітку та мудро вкладає її, обов'язково наживе чималий статок і забезпечить себе доходом у майбутньому й гарантує безпеку своїй родині, якщо боги покличуть його у світ темряви. За цим законом золото неодмінно приходить до таких людей. Моє життя є підтвердженням того. Що більше багатства я нагромаджую, то щедріше й частіше воно приходить до мене. Те золото, що я заощаджую, заробляє мені ще. Так само буде і з вашим багатством, і з тим, що воно заробить. Так діє перший закон.

Другий закон золота

***Золото сумлінно й залюбки працює на мудрого власника,
що знаходить для нього прибуткове застосування,
і множитья, як худоба.***

Направду кажу: золото — сумлінний трудівник. Коли випадає нагода, воно завзято множитья. До кожного, хто має запас, приходить нагода вигідно його використати. Із плином років золото множитья з дивовижною швидкістю.

Третій закон золота

***Золото любить жити під захистом обачного власника,
що вкладає його, порадившись із людьми, які знаютья
на тому, що з ним робити.***

Справді, золото любить жити під захистом обачного власника, а від недбалого тікає. Той, хто шукає порад людей, які знаютья на тому, що з ним робити, скоро навчається не ризикувати своїм скарбом, а тримати його в безпеці та насолоджуватися, коли він постійно зростає.

Четвертий закон золота

***Золото вислизає з рук того, хто вкладає його в те, на чому
не розуміється, або куди не радять досвідчені
в цій справі люди.***

Людина, що має скарб, та не має хисту в роботі з ним, бачить довкола багато можливостей вигідно вкласти його. Однак дуже часто такі можливості сповнені небезпеки втратити свій скарб, а коли їх уважно роздивляються мудрі люди, то виявиться, що заробити на них навряд чи можна. Через це недосвідчений власник золота, який покладається на власну думку та вкладає у справи, в яких не тямить, зрештою дуже часто розуміє, що помилявся, і за недосвідченість розплачується своїм скарбом. Справді мудрим є той, хто вкладає скарб, спершу послухавши пораду людей, які знаютья на золоті.

П'ятий закон золота

Золото тікає від того, хто примушує його до неможливого заробітку, дослухається до спокусливих порад ошуканців і шахраїв чи довіряє власній недосвідченості й наївним прагненням кудись вкласти заощадження.

Людину, що лише недавно стала власником золота, спокушують мрійливі пропозиції. Вони зачаровують, наче пригодницькі розповіді. Власникові золота здається, ніби його багатство наділене магичною силою, яка дозволить здобути неможливий прибуток. Але ж послухайте мудрих людей, бо вони істинно знають, які небезпеки чатують за кожним планом миттєвого збагачення.

Не забувайте ніневійських мудреців, які не наважились би ризикувати основною сумою або вкладати її в не вигідну справу.

Цим я завершую оповідку про п'ять законів золота. Ви почули від мене цю мудрість, а разом із нею — таємницю мого успіху.

Однак це не секрети, а істини, які будь-яка людина має спершу опанувати, якщо хоче вийти з натовпу, в якому люди, наче ті дикі собаки, повинні щодня думати, де б дістати поїсти.

Завтра ми зійдемо у Вавилон. Погляньте: бачите вогонь, що безупинно палає над Храмом Ваала? Ми вже бачимо золоте місто. Завтра в кожного з вас буде золото — золото, яке ви повністю заслужили відданою працею.

Що ви скажете про скарби за десять років після цієї ночі?

Серед вас знайдуться чоловіки, що, як Номазір, використають частку свого золота, щоб із нього зробити собі статок, та з того часу житимуть за Аркадовою мудрістю. Через десять років, упевнений у цьому, вони розбагатіють і здобудуть шану серед людей, як колись Аркадів син.

Наші мудрі вчинки йдуть поряд із нами все життя, тішать нас і допомагають. Так само й дурниці простують за нами, мучать і катують. На жаль, забути їх неможливо. У перших рядах страждань, що переслідують нас, ходять спогади про те, чого

ми не зробили, про можливості, які нам трапилися, та ми ними не скористалися.

Незліченні багатства вавилонські. Їх так багато, що ніхто не може підрахувати їх у золоті. Щороку скарбів стає більше, щороку їхня цінність зростає. Як багатства будь-якої землі, вони — це винагорода, щедра винагорода, яка очікує цілеспрямованих людей, які прагнуть узяти собі справедливу частку того багатства.

Магічна сила криється в силі ваших власних бажань. Спрямуйте цю силу за допомогою п'яти законів золота — і ви здобудете частку вавилонських скарбів.

Вавилонський лихвар

П'ятдесят золотих монет! Ще ніколи Родан, вавилонський майстер із виготовлення списів, не носив стільки золота у своєму шкіряному гаманці. Він радісно йшов коридором палацу вельми щедрого царя. Із кожним кроком гаманець на поясі похитувався, а в ньому весело подзенькувало золото. Для Родана це було найприємнішою музикою.

П'ятдесят золотих монет — і всі вони належать йому! Він ще повністю не усвідомив, як йому пощастило. А яку силу ховають у собі ці золоті диски, що зараз подзенькують у його гаманці! На них він може купити все, що забажає: величезний будинок, землю, худобу, верблюдів, коней, колісниці... Будь-що на свій смак.

Як же йому використати це золото? Цього вечора, звертаючи у провулок, котрий вів до дому його сестри, Родан думав, що ні на що не проміняв би ці блискучі, важкі золоті монети — його власні монети.

Минуло кілька днів, і ввечері Родан, не знаючи, що йому робити, прийшов до крамниці Матона — лихваря, що займався золотом і торгував коштовностями й рідкісними тканинами. Зовсім не дивлячись на майстерно розкладений кольоровий крам, Родан пройшов через крамницю та увійшов у житлову частину позаду неї. Там він побачив дуже ввічливого Матона, що саме відпочивав на килимі та їв вечерю, яку йому подавав темношкірий раб.

— Хочу порадитися з тобою, бо не знаю, як мені бути, — розпочав Родан. Він стояв міцно, широко поставивши ноги. На

шкіряному жилеті спереду був виріз, крізь який виднілися його волохаті груди.

На вузькому, землистому обличчі Матона з'явилася дружня усмішка.

— Хіба ти десь схибив, що тобі потрібна допомога лихвара? Чи програв за гральним столом? Чи якась спокусниця впіймала тебе у свої пута? Ми знайомі багато років, але ти ще ніколи не прохав мене допомогти.

— Ні, аж ніяк. Нічого такого не сталося. Золота мені не треба. Мені потрібна мудра порада.

— Ви тільки послухайте, що каже цей чоловік! Ніхто не приходить до лихвара за порадою. Мабуть, мене зрадив слух.

— Ні, він не зрадив тебе.

— Чи це справді так? Родан, майстер із виготовлення спи-сів, виявляється, хитріший за інших, бо він прийшов до Матона не по золото, а за порадою. Багато хто просить у мене саме золота, щоб розплатитися за свою дурість, а от порад не хоче ніхто. Однак хто може порадити краще, ніж лихвар, який бачив горе багатьох людей?

— Повечеряй зі мною, Родане, — продовжив Матон. — Цього вечора будеш моїм гостем.

— Андо! — гукнув він раба. — Принеси моему другові килим. Він буде в мене поважним гостем. Дай йому багато їжі й мій найбільший кубок. Вибери найкраще вино, щоб воно було йому до смаку.

— А тепер розкажи, що в тебе сталося.

— Царський дарунок.

— Царський дарунок? Цар тебе винагородив, а тобі від цього зле? Що він подарував тобі?

— Я придумав форму нового наконечника на списах королівської гвардії та надіслав йому. Цареві вона дуже сподобалася, тож він подарував мені п'ятдесят золотих монет. А зараз я дуже спантеличений. Тепер мене мало не щогодини, коли сонце рухається небом, просять поділитися грішми.

— Це природно. Тих, хто прагне золота, більше, ніж тих, у кого воно є. Коли в когось воно раптом з'являється, інші хочуть, щоб він поділився. Та чи можеш ти казати «ні»? Чи твоя воля не така тверда, як кулак?

— Багатьом я можу відмовити, але іноді було б легше сказати «так». Як можеш не поділитися із сестрою, яку сильно любиш?

— Напевне, твоя сестра не хоче позбавляти тебе радості від цієї винагороди.

— Але вона просить для свого чоловіка Арамана. Сестра хоче, щоб він став заможним купцем. Вона відчуває, що йому ніколи не випаде нагода, тож благає мене позичити йому це золото, щоб він став успішним купцем і зі своїх виторгів потім повернув мені борг.

— Друже мій, — відповів Матон, — про це справді варто поговорити. Золото накладає на власника відповідальність і змінює його стосунки з людьми. Він починає боятися, що втратить свій скарб або його в нього видурять. Водночас золото дає можливості, проте навіть найкращі наміри можуть завдати власникові скарбу негараздів.

Ти колись чув про землероба з Ніневії, який розумів мову тварин? Знаю, що ні, бо такі історії майстри лихварної справи за роботою не розповідають. Я розкажу її тобі, бо маєш знати, що позичання — це не лише перехід золота із рук у руки.

Той землероб міг розуміти, про що говорять між собою тварини. Він щовечора вештався двором, слухаючи їхні розмови. Якось увечері він почув, як бик жаліється віслюкові на свою важку долю: «Я тяжко працюю, тягну плуга з ранку до ночі. Хоч як би не було спекотно, хоч як би не втомилися мої ноги, хоч яким би важким не було те ярмо, що натирає мені шию, я маю працювати хоч би що. А ти собі відпочиваєш. Тебе покривають кольоровою ковдрою, і ти лише возиш господаря, куди йому хочеться, а коли він нікуди не їде — байдикуєш і цілий день їси зелену траву.

Віслук хоч і мав страшні на вигляд копита, проте був гарним хлопцем. Він співчутливо відповів бикові:

— Мій любий друже, ти й справді тяжко працюєш, тож я хотів би покращити тобі життя. Я розповім, що треба робити, щоб один день відпочити від роботи. Вранці, коли прийде раб вести тебе до плуга, ляж на землю й голосно зареви — він подумає, що ти занедужав і працювати не можеш.

Бик прислухався до поради віслюка, і наступного ранку раб прийшов до господаря і повідомив, що бик захворів і не може тягти плуга.

— Як так, — сказав землероб, — постав до плуга віслюка, бо роботу зупиняти не можна.

Увесь день віслюк, який хотів лише допомогти другові, мав виконувати за нього роботу. Коли настала ніч і плуг від нього відчепили, на серці було гірко, ноги втомилися, а шия боліла від ярма.

Землероб затримався у дворі, щоб послухати розмову тварин.

Говорити почав бик:

— Ти мені добрий друг. Завдяки твоїй пораді цього дня я відпочивав.

— А я, — відказав йому віслюк, — такий, як багато інших дурнів, які починають з того, що допомагають другові, а зрештою виконують за друга роботу. Надалі сам тягтимеш свого плуга, бо я чув, як господар сказав рабові покликати м'ясника, якщо ти знову занедужаєш. Нехай би й покликав, бо ти ледащо.

Після цього вони не розмовляли. Їхній дружбі настав кінець. Родане, можеш вивести мораль із цієї оповідки?

— Добра історія, — відповів Родан, — та я моралі не бачу.

— Я й не сподівався на це, але мораль у ній є, і вона вельми проста: якщо хочеш допомогти другові, роби це так, щоб тягар твого друга не ліг тобі на плечі.

— Про це я не подумав. Це мудрі слова. Я не хочу брати на себе клопіт чоловіка сестри. Одначе скажи мені, адже ти позичаєш гроші багатом. Чи повертають люди борги?

Матон усміхнувся. Так усміхаються люди, багаті на життєвий досвід.

— Чи на користь піде позика, якщо боржник не зможе повернути гроші? Хіба не треба бути мудрим і серйозно зважити, чи на користь піде золото боржникові, повернеться до власника чи пропаде, якщо боржник не вміє мудро з ним поводитися, і залишить боржника без скарбу, але з боргом, який він не спроможний повернути? Я покажу тобі деякі пам'ятні речі у скрині. Вони розкажуть свою історію.

Матон приніс у кімнату скриню завдовжки з руку. Скриня була вкрита червоною свинячою шкірою й оздоблена бронзовими прикрасами. Він поставив її на підлогу та присів біля неї, поклавши руки на кришку.

— Від кожного, кому позичаю золото, я вимагаю пам'ятну річ для своєї скрині. Цей предмет лежить там, допоки боржник не повертає гроші. Після сплати боргу я повертаю річ, а якщо ні — вона завжди нагадує мені про людину, яка не виправдала моєї довіри.

Скриня каже, що найбезпечніше позичати тим, у кого майно коштує більше, ніж вони в мене просять. У таких людей є земля, коштовності, верблюди чи інше, що можна продати, щоб виплатити борг. Деякі пам'ятні речі, що мені давали, — це коштовне каміння, воно коштує більше, ніж позика. Дехто обіцяв розрахуватися зі мною майном, якщо борг не вдасться виплатити. У таких випадках я певен, що моє золото повернеться до мене разом із відсотками, бо позика забезпечується майном.

Є інші люди. Вони здатні заробляти гроші. Вони схожі на тебе: працюють або прислужують і отримують за це гроші. У них є дохід, і якщо вони живуть чесно й не зазнають невдачі, знаю, що вони також повернуть золото, яке я їм позичив, а також відсотки, на які я маю право. Такі позики забезпечені людським старанням.

Буває й таке: у людей немає ані майна, ані підтверженого джерела заробітку. Життя важке, тож завжди будуть люди, що не зможуть до нього прилаштуватися. Не найкращий варіант, але цим людям я теж позичаю, хоч це може бути самий лише

дріб'язок. У цьому разі моя скриня може мене в майбутньому засудити, якщо поручителями за такою позикою не стануть добрі друзі позичальника, які підтвердять, що він достойна людина.

Матон відімкнув замок і відкинув кришку. Родан із цікавістю нахилився до скрині.

Зверху на багрянному полотні лежало бронзове намисто. Матон взяв його і з любов'ю погладив:

— Це намисто назавжди лишиться в моїй скрині, бо його власник відійшов в інший світ. Його річ я бережу, як і пам'ять про нього, бо він був моїм добрим другом. Ми торгували разом і мали великий успіх, допоки він не привів зі сходу наречену — прекрасну, але не таку, як наші жінки. Її краса засліплювала очі. Він не жалів грошей на її бажання. Коли золота не стало, бідолашний прийшов до мене. Я дав йому пораду і сказав, що допоможу знову впоратися зі справами. Однак не судилося. Під час сварки його обраниця вдарила його ножом у серце, яке він мав необережність їй відкрити.

— А з нею що сталося? — запитав Родан.

— Ось це лишилося від неї, — Матон підняв багряне полотно. — Не виніши мук сумління, вона втопилася у Євфраті. Ці дві позики ніколи не повернуться. Ця скриня доводить, Родане, що доброму лихвареві варто триматися подалі від людей, охоплених сильними почуттями.

— А ось дещо інше, — він дістав кільце з бичачої кістки. — Це належить одному землеробові. Я купую килими, що тчуть його жінки. Яюсь увесь їхній врожай з'їла сарана. Я допоміг йому, а коли землероб зібрав новий врожай, він повернув борг. Згодом він прийшов до мене та розповів про якихось чудернацьких кіз, яких один мандрівник бачив у далекій країні. У них довга вовна, настільки чиста й м'яка, що її можна вплітати в килими, і вони будуть такими гарними, що й по всьому Вавилону таких годі шукати. Землероб хотів купити стадо цих кіз, але грошей в нього не було. Тож я позичив йому золота, щоб він зміг

вирушити в подорож і повернутися з козами. Тепер вже стадо в нього, і наступного року я здивую вавилонську знать найдоржчими килимами, що вони матимуть за щастя купити. Незабаром я мушу повернути йому кільце. Він наполягає на тому, щоб швидко повернути борг.

— Чи боржники так справді роблять? — поцікавився Родан.

— Так, якщо позичають на справу, яка потім повертає їм гроші. Однак якщо вони беруть у борг через свою необачність, попереджаю тебе: будь обережний, бо можеш ніколи більше свого золота не побачити.

— Розкажи мені про цю річ, — попросив Родан, витягаючи зі скрині важкого золотого браслета, оздобленого дорогоцінним камінням рідкісної форми.

— А мій добрий друг ой як не байдужий до дівчат! — засміявся Матон.

— Не забувай, що я все ж набагато молодший за тебе, — відповів Родан.

— Хай так, але цього разу ти бачиш романтику там, де її немає. Браслет належить огрядній, поморщеній жінці. Вона патякає так багато, а по суті каже так мало, що мені не вистачає терпіння її слухати. Колись її родина була багатою і справно повертала борги, але для них настали лихі часи. У цієї жінки є син, з якого вона хотіла зробити купця. Тож прийшла до мене й позичила золота, щоб її син приєднався до справи власника каравану, який зі своїми верблюдами подорожує від міста до міста: в одному щось купить, в іншому продасть.

Цей чоловік виявився покидьком. Він кинув бідолаху на чужині без грошей і друзів: виїхав із міста рано-вранці, поки юнак ще спав. Може, коли хлопець виросте, то поверне борг, а поки відсотки з позики я не отримую, а чую лише балаканину. Однак визнаю, що коштовне каміння за ціною збігається із сумою боргу.

— А ця жінка питала в тебе поради, як мудро використати позику?

— Ні, сталося зовсім навпаки. В уяві вона малювала сина заможним, впливовим вавилонянином. Я заперечив, і її обуренню не було краю. За мої слова вона докоряла мені не на жарт. Я знав, що на недосвідченого хлопця чатує небезпека, та вона запропонувала заставу, тож я не міг їй відмовити.

— А це, — продовжив Матон, розмахуючи шматком зв'язаної у вузол пакувальної мотузки, — належить Небатурові, який торгує верблюдами. Коли він купує стадо, а своїх грошей йому бракує, він приносить до мене цього вузла, а я позичаю, скільки йому треба. Він мудрий торговець. Я впевнений, що він приймає розумні рішення, тож без вагань позичаю йому золото. Та й багато інших вавилонських купців заслужили мою довіру шляхетною поведінкою. У моїй скрині їхні речі довго не затримуються. Добрі торговці — це здобуток нашого міста, і мені вигідно їм допомагати, щоб у місті розвивалася торгівля, а Вавилон жив у достатку.

Потім Матон взяв жука, вирізьбленого з бірюзи, і зневажливо кинув його на підлогу:

— Подарунок із Єгипту. Чолов'язі, якому належить цей жук, байдуже, чи повернеться до мене позичене золото. Коли я сварию його, він відповідає: «Як я можу виплатити борг, якщо за мною ходять негаразди? У тебе й так золота повно». Що мені з ним робити? Жук належить його батькові — достойному чоловікові з невеликим доходом. Він заклав свою землю і стадо худоби, щоб підтримати сина у справах. Спершу хлопцеві щастило, а потім він так хотів здобути величезне багатство, що втрапив голову. Знать йому ще бракувало. Його намір провалився.

Юність — пора честолобства. Коли ти юний, хочеться дійти до багатства найкоротшим шляхом і здобути собі все те цінне, що воно може дати. Щоб швидко розбагатіти, молодь часто, не розмірковуючи, позичає гроші, бо ж у неї немає досвіду, щоб зрозуміти: безнадійний борг — це наче глибока яма, куди швидко падаєш і з якої довгими роками не можеш вилізти. У цій ямі — смуток та каяття, над нею сонце ховається за хмарами,

а ніч сповнена безсоння. Однак я не відмовляю майже жодному з позичальників золота. Навпаки — заохочую, коли воно йде на розумне діло. Я й сам мав перший свій успіх як лихвар завдяки позиченому золоту.

Тож що робити мені в такому разі? Юнак у розпачі, у нього нічого не виходить. Опустивши руки, він навіть не намагається виплатити борг. Я щиросердно не хочу забирати від батька землю й худобу.

— Ти розповідаєш мені багато цікавого, — наважився перебити лихваря Родан, — та на своє запитання я відповіді не чую. Чи варто мені позичити зятеві п'ятдесят золотих монет? Для мене вони багато значать.

— Твоя сестра — достойна жінка, я дуже її поважаю. Та якби до мене прийшов її чоловік, щоб позичити п'ятдесят золотих монет, я запитав би, навіщо вони йому.

Якби він відповів, що хоче стати купцем, як я сам, і торгувати коштовностями, я сказав би йому: «Що ти знаєш про торгівлю? Ти знаєш, де купувати товар за найнижчою ціною? А де продавати задорого, знаєш? Можеш мені ствердно відповісти на ці запитання?».

— Він не зміг би, — визнав Родан. — Він часто допомагав мені робити списи, працював у крамницях.

— Тоді я сказав би йому, що мета в нього нерозумна. Щоб стати купцем, потрібно навчитися торгувати. Його бажання заслуговує на повагу, але воно непрактичне, тож золота я йому не позичив би.

Але якби він сказав: «Так, я багато допомагав купцям. Я знаю, як дістатися Смірні й дешево купити килими, які тчуть тамтешні майстрині. Також я знаю багато заможних вавилонян, тож зможу їм продати килими з великим вигодою». Тоді я відповів би: «У тебе розумна мета, бажання твоє гідне поваги. Я радо позичу тобі п'ятдесят золотих монет, якщо ти даси мені заставу». Він міг би відповісти: «У мене немає ніякої застави, окрім того, що я достойний чоловік і обіцяю добре тобі заплатити за цю

позику». Після цього я додав би: «Я плекаю кожну золоту монету. Якщо злодії у тебе викрадуть скарб, коли ти їхатимеш до Смірни, або заберуть килими, коли повертатимешся, у тебе не стане чим повернути позику, і моє золото пропаде».

Розумієш, Родане, гроші — це для лихваря товар. Їх легко позичати, однак якщо давати в борг нерозумно, повертати його важко. Розумний позикодавець бажає не ризикових справ, а гарантії того, що його гроші повернуться.

Добре діло, — продовжив Матон, — коли допомагаєш людям ні в біді. Добре допомагати тим, хто зазнав важкого удару від долі. Добре допомагати початківцям, щоб вони домоглися успіху і стали поважними громадянами. Однак допомагати слід мудро, інакше станеться так, як із віслюком: бажаючи допомогти, ми перекладаємо на себе чужий тягар.

І знову я відійшов від запитання, Родане, та слухай же мою відповідь: залиш собі п'ятдесят золотих монет. Гроші від твоєї праці й винагорода належать лише тобі, ніхто не може тебе змушувати від них відмовитися, якщо ти сам цього не забажаєш. Якщо позичаєш, щоб згодом отримати ще більше золота, роби це обережно, де тільки можеш. Я не люблю, коли золото лежить без роботи, але невиправданий ризик я не люблю ще більше.

А тепер скажи: скільки років ти виготовляєш списи?

— Три повних.

— Скільки монет ти відклав, якщо не рахувати царського подарунку?

— Три.

— За три роки роботи ти відмовляв собі в гарних речах, щоб відкласти більше монет із заробітку?

— Саме так.

— Тоді за п'ятдесят років праці, відмовляючи собі в чомусь, ти міг би нагромадити п'ятдесят золотих монет?

— Довго довелося би працювати.

— Як вважаєш, чи хоче твоя сестра наражати на небезпеку п'ятдесятирічне заощадження з праці через якийсь бронзовий

плавкий казан, з яким намагатиметься впоратися її чоловік, як стане купцем?

— Вона не хотіла б, якби я говорив твоїми словами.

— Тоді піди до неї і скажи: «Три роки я працював щодня з ранку до ночі, а відпочивав лише в дні каяття й посту. Я багато в чому собі відмовляв, хоч як моє серце цього прагнуло. За кожний рік, який я пропрацював, позбавляючи себе гарних речей, можу показати одну золоту монету. Ти моя люба сестра, і я хочу, щоб твій чоловік взявся до справи й мав у ній великий успіх. Якщо він покаже мені мудрий план, який оцінить мій друг Матон, тоді я з радістю позичу все, що відклав за цілий рік, щоб він справдив свою мрію». Зроби так, як тобі кажу, і якщо в ньому є воля до успіху, він це доведе. А якщо в нього не вийде, він заборуге тобі не більше, ніж він колись зможе повернути.

Я позичаю людям золото, бо в мене його більше, ніж мені треба для торгівлі. Я хочу, щоб цей надлишок працював на інших і заробляв ще й мені. Я не наражаю своє золото на небезпеку, адже багато працював і багато в чому собі відмовляв, щоб його заробити. Через те я нікому його не позичу, якщо не буду певен, що воно в надійних руках і повернеться до мене. Так само я не дам у борг, якщо сумніваюся, що позику виплатять вчасно.

Родане, я розповів тобі трохи секретів зі своєї скрині. Із них ти можеш зрозуміти, що людина — слабке створіння, їй притаманне бажання позичити, навіть коли вона не певна, що поверне. Бачиш, як часто люди думають, що якби в них було золото, то вони заробили б собі багатство. Та в їхньому разі це марні надії, бо в них немає ані здібностей, ані знань, щоб їх втілити в життя.

Зараз, Родане, у тебе є золото, яке ти маєш змусити працювати на себе. Ти можеш, як я, стати лихварем. Якщо збережеш свій скарб, то він тобі щедро відплатить і даруватиме задоволення й дохід усе твоє життя. Однак якщо ти його не впильнуєш, він стане для тебе джерелом постійного смутку й жалю, до якого ти щораз повертатимешся в думках.

Що ти найбільше хочеш зробити із цим золотом у твоєму гаманці?

— Хочу захистити його.

— Мудрі слова, — підтримав Матон. — Перш за все ти бажаєш безпеки. Як гадаєш, чи буде золоту безпечно в руках зятя?

— Боюся, що ні: він не вміє берегти гроші.

— Тоді не зважай на почуття відповідальності, бо тут воно хибне, і не довіряй свого скарбу нікому. Якщо хочеш допомогти родичам чи друзям, шукай інші шляхи, не ризикуй своїм золотом. Не забувай: монети несподівано вислизують із рук тих, хто не знає, як їх зберігати. Розтринькати їх самому чи дати комусь, щоб втратили, — це одне й те саме.

Чого ти бажаєш своєму скарбові, окрім безпеки?

— Хочу, щоб він мені заробляв золото.

— І знову мудрі слова кажеш. Скарб треба змусити заробляти і зростати. Золото, що ти з розумом позичив, може дати тобі вдвічі більше, перш ніж ти постарієш. А якщо ти ним ризикуєш, то небезпека чатує й на можливий заробіток.

Через те не слухай химерних планів немудрих людей, які нібито знають, як змусити твої гроші заробляти золоті гори. Це ілюзії мрійників, які нічого не тямлять у тому, як надійно й безпечно вести торгівлю. Будь стриманим у сподіваннях на прибуток, щоб зберегти свій скарб та ним насолоджуватися. Не грайся з вогнем — не давай його тим, хто обіцяє лихварські відсотки.

Намагайся бути серед людей, які вже мають успішну справу, щоб твій скарб щедро тебе винагородив у розумних руках і був захищений їхньою мудрістю й досвідом.

Якщо ти прислухаєшся до цих порад, то зможеш уникнути прикростей, що спіткають більшість людських синів, яких боги вважають за потрібне винагородити золотом.

Родан хотів подякувати йому за мудру пораду, та Матон слухати не хотів, а натомість сказав:

— Царський подарунок навчить тебе великої мудрості. Якщо ти збережеш ці п'ятдесят золотих монет, тоді ти й справді

чоловік розсудливий. Ти зустрінеш чимало спокус, багато хто даватиме тобі поради, а нагоди заробити цілі статки так і сипатимуться на тебе. Історії з моєї скрині мають тебе попередити: перш ніж віддавати зі свого гаманця золоту монету, переконайся, що зможеш її безпечно повернути. Якщо моя наступна порада стане тобі до вподоби, повертайся. Я радо поділюся з тобою.

А перш ніж піти від мене, прочитай слова, що я вирізьбив під кришкою моєї скрині. До них варто дослухатися і боржникові, і лихвареві:

Краще трохи обачності, ніж багато жалю.

Вавилонські стіни

Старий Банзар, похмурий воїн, що за своє життя побачив не одну битву, стояв на варті проходу, що вів до вершини стародавніх вавилонських стін. Угорі доблесні захисники міста змагалися з ворогом, щоб їх утримати. Від них залежало існування великого Вавилона — міста, в якому жили сотні тисяч людей.

Над стінами котилося ревіння армій, що йшли в атаку, крики тисяч чоловіків, тупотіння тисяч коней та оглушливі удари таранів, якими щосили намагалися пробити бронзову браму.

На вулиці за брамою списоносці очікували на бій з ворогом, якщо той пробереться в місто. Щоправда, їх для цього зібралося обмаль. Основна частина вавилонської армії перебувала з царем далеко на сході — у великому поході на еламів. Сили захисту були нечисленні, бо ніхто не очікував, що на місто нападуть за відсутності царя. Однак несподівано з півночі прийшла могутня армія ассирійців. Зараз стіни мають вистояти, інакше Вавилон приречений.

Навколо Банзара юрбився люд. Обличчя вавилонян побіліли від жаху, усі завзято питали про новини з поля бою. Спостерігаючи за потоком поранених і мертвих, яких виводили чи несли через ворота, натовп зі страху щось приглушено шепотів.

Настав вирішальний момент атаки. Після трьох днів кружляння навколо міста ворог зненацька кинув великі сили на цю частину брами.

Захисники, що були зверху на стіні, відбивали стрілами й гарячим жиром штурмові башти і драбини нападників, а якщо ті все-таки діставалися вершини стіни, кололи їх списами. У відповідь тисячі лучників противника обсипали захисників стрілами.

Старий Банзар обрав позицію, з якої було зручно спостерігати за перебігом бою. Він був ближчий за всіх до битви і перший дізнався, щойно захисники давали відсіч оскаженілим шаленим нападникам.

Дуже близько від нього став старий купець, його розбиті хворобою руки тремтіли.

— Скажи ж бо! Скажи! — благав він. — Вони не зможуть зайти. Мої сини супроводжують нашого славного царя. Мою стару дружину нікому захистити. Вони покрадуть увесь мій крам. Від їжі нічого не залишать. Ми вже застарі, щоб себе захищати, у раби нас не візьмуть. Ми помремо від голоду. Скажи мені, що вони не зможуть зайти.

— Заспокойтеся, — відповів охоронець. — Вавилон має міцні стіни. Повертайтеся на базар і скажіть жінці, що стіни захистять вас і все ваше майно так само, як і величезні багатства царя. Не відходьте далеко від стін, щоб у вас не влучили стрілами!

Старий пішов, а на його місце стала жінка з немовлям на руках:

— Вояче, що чутно згори? Скажи, як є, щоб я підбадьорила свого бідолаху-чоловіка. Його сильно поранили, і зараз він лежить — у нього жар. Він, проте, все одно вимагає дати йому щита і списа, щоб захистити мене й дитину. Каже, якщо наші вороги зайдуть у місто, їхня помста буде сказеною.

— Не край серце, жінко, — ти ще ставатимеш матір'ю в майбутньому, а вавилонські стіни захистять тебе та твоїх дітей. Ці стіни високі й міцні. Чи не чуєш ти, як гукають наші доблесні захисники, виливаючи казани гарячого жиру на загарбників, що піднімаються драбинами?

— Так, я це чую. Також чую, як гуде таран, яким лупають нашу браму.

— Повертайся до чоловіка. Скажи йому, що брама міцна й витримає тарани. Скажи також, що коли ворог лізе драбиною на стіну, його чекає лише удар списом. Дивись, куди йдеш, і хутчіш ховайся за оті будинки.

Банзар відійшов убік, звільнивши шлях для проходу важко озброєних сил підкріплення. Поки вони, брязкаючи бронзовими щитами, важкою ходою тупотіли повз нього, його за пояс смикнула маленька дівчинка.

— Скажіть мені, будь ласка, солдате, чи ми в безпеці? — запитала вона. — Я чую страшні звуки. Бачу, що чоловіки стікають кров'ю. Мені так страшно! Що станеться з нашою родиною, із мамою, братиком і ще з найменшим?

Похмурий войовник подивився на дитину, примруживши очі й піднявши підборіддя.

— Не бійся, маленька, — заспокоїв він дівчинку. — Стіни Вавилону захистять тебе, матір, маленького брата й немовля. Саме для безпеки таких, як ви, людей добра цариця Семіраміда звела ці стіни понад сотню років тому. Нікому ще не вдалося їх пробити. Повертайся додому і скажи матері, братові й немовляті, що стіни Вавилону захистять їх, тож нема чого боятися.

День за днем старий Банзар стояв на посту і дивився, як сили підкріплення колоною рухаються переходом. Вони лишалися там і билися, допоки не отримували поранення чи помирилися — лише тоді вони опинялися внизу. Навколо нього постійно юрбився натовп із наляканих містян. Їм кортіло дізнатися, чи витримають стіни. Усім, хто питав, Банзар відповідав зі шляхетністю старого воїна: «Стіни Вавилону вас захистять».

Жорстока облога тривала три тижні і п'ять днів. Банзарове лице ставало дедалі жорсткіше та похмуріше: перехід за його спиною, багрянний від крові численних поранених воїнів, вкрився багнукою, бо ним безперестанку піднімалися нові бійці і тяжко спускалися їхні попередники. Щодня перед стіною утворювалася купа вбитих. Щовечора їх забирали й ховали побратими.

На п'яту ніч четвертого тижня гомін за стіною послабшав. Перше проміння вранішнього сонця освітило рівнини й великі стовпи пилу, що здіймався за арміями, які відступали від міста.

Захисники щосили загукали. Цей звук свідчив лише про одне. Його повторили війська, що чекали за стінами. Він озвався луною серед містян на вулицях. Він пронісся Вавилоном, наче потужна буря.

Люди поспішали надвір. Вулиці переповнилися галасливим натовпом. Страх, який люди тижнями приховували, тепер вирвався назовні несамовитою радістю. На високій башті Храму Ваала запалало полум'я перемоги. У небо летіли стовпи синього диму, розносячи добру звістку по всіх усядах.

Вавилонські стіни вкотре відбили напад лютого ворога, який прагнув розграбувати незчисленні багатства міста, захопити й поневолити його жителів.

Вавилон простояв багато століть, тому що був *повністю захищений*. Інакше він би не зміг.

Вавилонські стіни — це яскравий приклад того, як люди потребують і хочуть захисту. Це бажання укорінено в роді людському. Сьогодні воно так само сильне, як колись, але в наш час ми навчилися думати ширше та швидше, щоб дійти до тієї самої мети.

Нині за неприступними стінами страхових полісів, ощадних рахунків і надійних інвестицій ми можемо захиститися від прикрих несподіванок, які можуть увійти в будь-які двері та в будь-які оселі непроханими гостями.

**Ми не можемо дозволити собі
жити без надійного захисту.**

Торговець верблюдами з Вавилону

Що більше тобі хочеться їсти, то краще працює голова й гостріше відчувається запах їжі.

Таркад, Азурів син, думав саме так. За цілих два дні він не їв нічого, окрім двох інжирів, які він поцупив за стіною саду. Більше вхопити він не встиг: розлючена господиня кинулася на нього й переслідувала до середини вулиці. Він ішов на базар, а її лемент і досі стояв у нього у вухах. Через нього він втримав свої невгамовні пальці, що так і хотіли вихопити жадавні фрукти з кошиків продавчинь.

Досі він ніколи не здогадувався, скільки їжі постачається на вавилонські ринки і яка вона чудова на запах. Вийшовши з базару, Таркад пішов у бік трактиру й почав ходити туди-назад навпроти їдальні. Може, тут він зустрине когось знайомого — когось, у кого можна буде позичити мідяка, за який він отримає усмішку від непривітного трактирника, а з нею — і щедрю порцію їжі. Таркад дуже добре розумів, що без мідяка йому будуть не раді.

Він ішов у задумі й не помітив, як опинився просто біля чоловіка, якого хотів бачити щонайменше, — Дабасіра, торговця верблюдами. З усіх Таркадових друзів і знайомих, у яких він позичав трохи грошей, Дабасір бентежив його найдужче, бо Таркад не дотримувався обіцянок і не повертав борги вчасно.

Побачивши Таркада, Дабасір миттю повеселішав:

— Ага! Ось і Таркад, а я його скрізь шукаю, щоб він мені повернув два мідяки, які я йому позичив місяць тому. Ще до цього я позичав йому дві срібні монети. Добре, що зустрілися. Саме

сьогодні ці монети мені стануть у пригоді. Що скажеш, хлопче? Що скажеш?

Таркад затнувся, обличчя його почервоніло. У шлунку було порожньо, тож сил сперечатися з прямолінійним Дабасіром у нього не було.

— Мені дуже шкода, — ледь чутно пробурмотів він, — та сьогодні у мене немає ні мідяків, ні срібла, тож розплатитися я не зможу.

— То дістань їх, — наполягав Дабасір. — Звичайно, ти можеш дістати кілька мідяків і трохи срібла, щоб, віддавши борг, віддячити за щедрість старому другові твого батька, який тобі допоміг у скруті.

— Не можу я розплатитися. Мене переслідують суцільні невдачі.

— Невдачі? То ти звинувачуєш богів у своїй слабкості. Негазди ходять за кожним, хто більше думає про те, як позичити, а не повернути гроші. Ходімо, хлопче, посидиш зі мною, поки я обідатиму. Я зголоднів і розкажу тобі одну історію.

Таркад аж здригнувся від такої відвертості. Утім, це було за-прошення до жаданої їдальні.

Дабасір провів його до дальнього кутка приміщення. Там вони сіли на маленькі килимки.

Коли з'явився Каускор, усміхнений власник трактиру, Дабасір звернувся до нього зі звичною фамільярністю:

— Слухай, товста пустельна ящірко, принеси-но мені козячу ногу, але добре підсмажену й соковиту, а ще хліба й різних овочів, бо я зголоднів і хочу багато. Також про мого друга не забудь. Принеси йому глечик з водою. Дивись, щоб вода була прохолодна, бо сьогодні спекотно.

У Таркада на серці защеміло. Він має сидіти тут і пити воду, коли цей чоловік на його очах проковтне цілу козячу ногу? Та він промовчав. Жодного влучного слова не спадало йому на думку.

Дабасір, однак, здавалося, не знав про те, що можна просто мовчати. Він продовжив розмову, усміхаючись і доброзичливо махаючи рукою іншим відвідувачам, які його знали.

— Почув я від одного мандрівника, який щойно повернувся з Урфи, про багатія, в якого є шматок каменя. Цей шмат так тонко розрізаний, що крізь нього можна дивитися. Він поставив його на підвіконні свого будинку, щоб відлякувати дощі. Мандрівник розповідає, що цей камінь жовтий, і йому дозволили крізь нього подивитися: увесь світ виглядав дивно, зовсім не так, як насправді. Що скажеш, Таркаде? Чи може весь світ в очах людини бути іншого кольору, ніж насправжки?

— Насмілюся сказати, що так, — відповів юнак, якого набагато більше цікавила жирна козяча нога, яка лежала перед Дабасіром.

— Власне, я теж знаю, що так може бути, бо сам колись бачив світ у несправжньому кольорі. Зараз я тобі розповім історію про те, як я навчився бачити світ справжнім.

— Дабасір розкаже історію, — прошепотів відвідувач, який сидів поруч, своєму сусідові, і підтягнув килимок ближче. Інші присутні підійшли з їжею та розсілися півколом. Вони хрумтіли Таркадові на вухо, він відчував, як його торкаються кістками з м'ясом. Лише він не мав чого їсти. Дабасір не ділився з ним і навіть не запропонував взяти маленький кусень засохлого хліба, що впав додолу.

— Історія, яку я зараз розкажу, — почав Дабасір і зупинився, щоб відкусити добрячий шматок від козячої ноги, — це розповідь про ранні роки мого життя і про те, як я став торговцем верблюдами. Чи знає хтось із вас, що колись я був рабом у Сирії?

Присутні здивовано зашепотіли. Дабасір їх задоволено слухав.

— Коли я був юнаком, — продовжив він, ще раз з апетитом відкусивши м'яса, — я навчився батькового ремесла, тож міг виготовляти сідла. Я працював разом із батьком у його майстерні й узяв собі дружину. Я був молодий і не дуже вправний, тому не міг заробити багато. Грошей вистачало на те, щоб сьак-так забезпечувати мою прекрасну дружину. Багато чого я бажав, але не міг придбати. Незабаром я зрозумів, що крамарі мені довіряють і дозволяють платити пізніше, якщо в мене бракує грошей.

Через юний вік та обмаль досвіду я не знав, що той, хто витрачає більше, ніж заробляє, сіє вітри сибаритства, з яких обов'язково зійдуть урагани нещастя і образ. Я втілював свої примхи: купував гарний одяг і розкішні прикраси для коханої дружини, оздоблював нашу оселю, хоч не міг за них повністю розплатитися.

Я платив, як виходило, і деякий час не мав клопоту. Одначе згодом зрозумів, що не можу і жити на свій заробіток, і повертати з нього борги. Позикодавці почали мене переслідувати, вимагали, щоб я розплатився за дорогі покупки, і життя моє стало жалюгідним. Я позичав гроші у друзів, та і їм не міг повернути. Справи дедалі більше йшли шкереберть. Дружина повернулася в дім свого батька, а я вирішив поїхати з Вавилону і пошукати інше місто, де молодому хлопцеві поталанить більше.

Два роки, працюючи на караванних торговців, я не знав ні спокою, ні успіху. Потім я потоваришував з ватагою грабіжників, які прочісували пустелю в пошуках неозброєних караванів. Я був недостойним зватися сином свого батька, та я бачив світ крізь кольоровий камінь і не розумів, як низько опустився.

Наш перший напад був успішний, ми захопили багато золота, шовку й цінного краму. Із награбованим поїхали в Гинір і все там розтринькали.

Другого разу нам пощастило менше. Щойно ми пограбували караван, на нас напали списники місцевого вождя, який за гроші захищав каравани. Двох наших ватажків було вбито, а решту забрали в Дамаск. Там нас роздягли та продали як рабів.

За дві срібні монети мене купив сирійський вождь, що жив у пустелі. Пострижений, лише з пов'язкою на стегнах, я мало чим відрізнявся від інших рабів. Я був шибайголова і вважав це лише за пригоду, аж поки господар не підвів мене до чотирьох своїх дружин і не сказав, що я можу бути їхнім євнухом.

Тоді до мене справді дійшло, в якому безнадійному становищі я опинився. Ті люди пустелі жорстокі й войовничі. Моє

життя залежало від їхньої волі, а я не мав ані зброї, ані іншого способу порятунку.

Я стояв у страху перед чотирма жінками, а вони всього мене розглядали. Мені стало цікаво, чи хтось із них мене пожаліє. Сіра, перша дружина, була найстарша. Вона дивилася на мене без жодної емоції на обличчі. Безутішний, я відвернувся від неї. Наступною була зарозуміла красуня. Вона дивилася на мене з такою байдужістю, наче я був хробаком на землі. Третя й четверта дружини були молодші за інших. Вони пирскали зі сміху, наче це все був якийсь цікавий жарт.

Мені здалося, що я очікував на їхній вердикт цілу вічність. Здавалося, що кожна з дружин хотіла, щоб рішення прийняла не вона. Врешті Сіра сухо промовила:

— Євнухів у нас багато, а от наглядачів за верблюдами мало, і всі вони ні на що не годяться. Навіть сьогодні я хотіла б поїхати до матері, бо в неї гарячка, але не можу довірити верблюда жодному рабові. Запитайте цього, чи може він вести верблюда.

Господар запитав мене:

— Що ти знаєш про верблюдів?

Прагнучи приховати завзяття, я відповів:

— Я вмю ставити їх на коліна, завантажувати, вести під час довгих подорожей так, щоб вони не втомлювалися. Якщо треба, можу полагодити зброю.

— Раб знає, про що говорить, — зауважив господар. — Якщо хочеш, Сіро, бери цього чоловіка собі в наглядачі верблюдів.

Мене передали Сірі, і того самого дня я провів її верблюда у довгій подорожі до хворої матері. Маючи нагоду, я подякував їй за заступництво і сказав, що від народження рабом не був, бо мій батько — вільна людина, шанований вавилонський майстер, який виготовляє сідла. Також я розказав їй свою історію. Те, що вона потім сказала, занепокоїло мене, і згодом я багато розмірковував над її словами:

— Як ти можеш називати себе вільною людиною, якщо твоя слабкість довела тебе до такого стану? Якщо в людини душа

раба, чи не стане вона врешті рабом попри те, ким народилася, — як вода, що завжди знаходить свій рівень? Якщо ж у людини душа вільна, чи не стане вона шанованою і поважною у власному місті попри всі негаразди?

Понад рік я був рабом і жив серед рабів, але одним із них не став. Якось Сіра запитала мене:

— Вечорами, коли інші раби можуть собі зібратися й розважитися, чому ти сидиш один у наметі?

— Розмірковую над твоїми словами, — відповів я. — Мені цікаво, чи в мене рабська душа. Я не можу приєднатися до них, тож і сиджу окремо.

— Я теж маю сидіти окремо, — зізналася вона. — У мене був великий посаг, через нього чоловік взяв мене в дружини. Він, однак, не бажає мене. Кожна жінка прагне бути бажаною. Через це, а також через те, що я безплідна й не маю ні сина, ні доньки, я маю сидіти окремо. Якби я була чоловіком, то краще померла б, ніж була таким рабом, однак традиції нашого племені роблять рабинь і з жінок.

— Що ти думаєш про мене зараз? — запитав я її. — У мене душа чоловіка чи раба?

— Ти хочеш чесно віддати всі свої борги у Вавилоні? — запитала вона у відповідь.

— Так, бажання в мене є, та нема можливості.

— Якщо ти дозволяєш рокам пройти повз тебе і не намагаєш повернути борги, тоді в тебе нікчемна рабська душа. Інакше й годі казати про чоловіка, який сам себе не поважає, а людина не може себе поважати, якщо чесно не повертає боргів.

— Та що я можу зробити? Я сирійський раб.

— Тоді й залишайся сирійським рабом, нікчемо.

— Я не нікчема! — завзято заперечив я.

— Тоді доведи.

— Як?

— Чи твій великий цар не бореться з ворогами в різний спосіб і всіма силами? Борги — це твої вороги. Це вони тебе

вигнали з Вавилону. Ти залишив їх без уваги, а вони вирости і стали надто сильними для тебе. Якби ти боровся з ними, як чоловік, то міг би перемогти і стати шанованим громадянином свого міста. Однак твоя душа не бажала з ними боротися, і зрештою твоєї гордості ставало дедалі менше, поки ти не перетворився в сирійського раба.

Я багато думав над її в'їдливими обвинуваченнями й багато чого вигадав на свій захист, щоб довести, що в мене не рабське серце, та вимовити ці слова мені не довелося. Через три дні після нашої розмови Сірина служниця покликала мене до своєї господині.

— Моя мати знову дуже захворіла, — сказала мені вона. — Осідлай двох найкращих верблюдів з чоловікового стада. Дорога буде довга: прив'яжи до них бурдюки з водою та в'юки.

Я сідав верблюдів, дивуючись з того, скільки провізії готує служниця, бо до оселі Сіриної матері можна було б дістатися менш як за день. Служниця їхала верхи позаду, а я вів верблюда своєї господині. Коли ми дісталися домівки її матері, вже стало темно. Сіра дозволила служниці йти, а мені сказала:

— Дабасіре, у тебе душа вільної людини чи раба?

— Вільної людини, — рішуче відповів я.

— Зараз у тебе є нагода це довести. Твій господар зовсім захмелів, його вожді також нічого зараз не тямлять. Бери ж бо ці верблюди й тікай. У торбі одяг твого господаря, щоб ти зміг сховатися. Я скажу, що ти вкрав верблюдів і втік, поки я відвідувала хвору матір.

— Твоя душа — душа цариці, — сказав я їй. — Я дуже хотів би привести тебе до щастя.

— Щастя, — відповіла вона, — не чекає на дружину, яка кинулася навтіки та шукає його в далеких землях серед чужинців. Іди своїм шляхом — хай пустельні боги тебе захищають, бо шлях буде довгий, і на ньому ти не натрапиш на їжу чи воду.

Більше підганяти мене не довелося. Я щиросердно подякував Сірі і зник у нічній темряві. Цей чужий край я не знав і лише

трохи уявляв, куди треба йти в напрямку Вавилона, та все одно сміливо прямував пустелею до пагорбів. Я їхав верхи на одному верблюді, а іншого тримав. Я їхав усю ніч і весь наступний день. Квапився, бо знав, яка страшна доля очікує рабів, що крадуть майно господаря і намагаються втекти.

Пізніше того дня я дійшов до суворої землі, де, як у пустелі, не було ані душі. Гостре каміння впивалося в лапи верблюдам, і вони йшли повільно й болісно. Я не зустрів ані людини, ані звіра, і добре розумів, чому вони обходять цю непривітну місцину.

Далі почалася подорож, про яку не кожен може розказати, бо мало хто після неї залишиться живим. Ми йшли вперед день за днем. Їжа й вода закінчувалися. Сонце невимовно пекло. Наприкінці дев'ятого дня я вибрався із сідла з відчуттям, що знову залізи на верблюда забракне сил і я неодмінно помру — зовсім один у цій богами забутій місцині.

Я розтягнувся на землі й заснув, а прокинувся лише з першим промінням сонця.

Я сів і подивився навкруги. Вранішнє повітря було прохолодне. Верблюди лежали недалеко від мене: було видно, що їм непереливки. Довкола мене широко розкинулася ні на що не придатна, непрохідна земля, вкрита камінням, піском та шипами. Тут не було жодних слідів води і їжі для людини або верблюда.

Може, саме тут, у цілковитому спокої, моє життя добіжить кінця? Тоді мені думалося ясніше, ніж будь-коли раніше. Мені здавалося, що тіло вже не має великого значення. Мої спалені губи, із яких сочилася кров, сухий, набряклий язик і порожній шлунок — все це перестало нестерпно боліти ще день тому.

Я подивився в далечінь, і знову подумав: «У мене душа раба чи вільної людини?» Тоді чітко зрозумів: якщо в мене душа раба, я здамся, ляжу в цій пустелі й помру — така смерть личить рабові-втікачеві. Та якщо в мене душа вільної людини, що тоді робити? Звичайно, я дійду до Вавилона, поверну борги всім, хто

мені довіряв, подарую щастя дружині, яка справді любила мене, та принесу спокій і задоволення своїм батькам.

«Борги — це твої вороги, які вигнали тебе з Вавилона», — так казала мені Сіра. Так воно й було. Чому я не наполіг на своєму, як справжній чоловік? Чому дозволив дружині повернутися до батькової хати?

Аж ось сталося диво. Увесь світ наче змінив колір, ніби я весь цей час дивився на нього через кольоровий камінь, який раптом зник. Нарешті я побачив, що насправді важливо у житті.

Померти в пустелі? Ні, це не про мене! Дивлячись на світ по-новому, я зрозумів, що маю зробити. Насамперед повернусь у Вавилон і піду до кожного, кому заборгував. Скажу їм, що після років блукань і невдач я повернувся, щоб розпрощатися з боргами так швидко, як тільки боги мені дозволять. Після цього облаштую домівку для дружини і стану людиною, якою пишатимуться батьки.

Мої борги були мені ворогами, але люди, яким я заборгував, були друзями, бо вони сподівалися на мене й мені вірили.

Я важко піднявся на ноги. Що мені голод? Що мені спрага? Вони не завадять мені дійти до Вавилона. У мене всередині здіймалася душа вільної людини, яка поверталася побороти ворогів і винагородити друзів. Я запалав небаченою рішучістю.

Тьмяні очі моїх верблюдів засвітилися, коли вони почули нову інтонацію в моєму хриплому голосі. Після багатьох спроб вони ледь стали на ноги. З останніх сил ми рішуче рушили на північ. Щось усередині мене казало, що там ми знайдемо Вавилон.

Ми знайшли воду. Ми вийшли на родючішу землю з травою та водою. Також ми знайшли стежку до Вавилона, бо душа вільної людини, споглядаючи життя, бачить у ньому клубок труднощів, який треба розв'язати, що вона й робить. Рабська душа — це зовсім інше. Її власники скиглять: «Що я, раб, можу із цим зробити?».

— А як ти, Таркаде? Чи твій порожній шлунок робить думки кристально чистими? Чи готовий ти ступити на дорогу, що веде

до самоповаги? Чи бачиш ти світ у його справжніх кольорах? Чи бажаєш чесно повернути борги, як би багато їх не було, і знову стати шанованим мешканцем Вавилону?

На очі юнакові навернулися сльози. Він енергійно підвівся з місця:

— Ти просвітив мене: я вже відчуваю, як у мені здійснюється душа вільної людини.

— Але як у тебе склалося після повернення? — запитав Дабасіра один із зацікавлених слухачів.

— *Якщо є рішучість, вихід знайдеться*, — відповів Дабасір. — Тоді в мене з'явилася рішучість, тож я почав шукати шляхи. Спочатку відвідав усіх, кому заборгував, і благав їх почекати, доки я не зароблю грошей, щоб із ними розплатитися. Більшість моїх позикодавців радо мене зустрічали. Деякі сварили, але решта пропонували допомогу. Один чоловік дав мені саме те, що потрібно. Звали його Матон, він був лихварем. Дізнавшись, що в Сирії я наглядав за верблюдами, він послав мене до старого Небатура, торговця верблюдами, якому тоді наш добрий цар щойно доручив купити стада гарних верблюдів для великого походу. Працюючи на Небатура, я знайшов своїм знанням про верблюдів гарний застосунок. Поволі я повернув кожен позичений мідяк, кожную срібну монету. Тоді врешті я міг не опускати голови, бо відчував, що я достойна людина.

Дабасір знову згадав про їжу:

— Каускоре, ну який же ти повільний! — гаркнув він у бік кухні. — Їжа вже охолола. Принеси мені ще м'яса просто з вогню. А ще принеси велику порцію для Таркада, сина мого давнього друга. Він голодний і їстиме зі мною.

На цьому скінчилася оповідка про Дабасіра, торговця верблюдами зі стародавнього Вавилону. Він знайшов свою душу, коли збагнув велику правду — правду, яку мудрі люди, які жили задовго до нього, знали й застосовували протягом багатьох віків.

Вона багатьох виводила з негараздів та приводила до успіху.
Вона й надалі служитиме тим, у кого стане мудрості зрозуміти її
магічну силу. Цю істину може використовувати кожен:

Якщо є рішучість, вихід знайдеться.

Глиняні таблички з Вавилона

Коледж святого Світїна
Ноттінгемський університет
Ньюарк-он-Трент, Ноттінгем

21 листопада 1934 р.

Професорові Френклїну Колдуелу,
Британська наукова експедиція
Хїлла, Месопотамія

Вельмишановний професоре!

П'ять глиняних табличок із ваших нещодавніх розкопок у руїнах Вавилона прибули на тому самому кораблі, що й ваш лист. Моему захопленню не було краю: я провів багато приемних годин, перекладаючи написи на табличках. Мені варто було одразу відповісти на ваш лист, але я чекав, поки не завершу переклади, які додаю до цього листа. Ви гарно запакували таблички, тож вони прибули непошкодженими.

Історія, яку вони розповідають, здивує вас так само, як вона здивувала нас у лабораторії. Можна було б очікувати, що тьмяне, далеке минуле може розповісти хїба що про романтику та пригоди — щось на зразок «Тисячі й однієї ночі». Коли ж ми прочитали, що таблички оповідають про негаразди людини на ім'я Дабасір, яка заборгувала гроші,

ми зрозуміли, що умови того стародавнього світу не так сильно змінилися за п'ять тисяч років, як можна було очікувати.

Дивина, та ці стародавні написи мене «чіпляють», як зараз кажуть студенти. Як професор коледжу, я мав би тямити і знатися багато на чому. Та ось з-під запилених руїн Вавилона з'являється цей старий чолов'яга й розповідає таке, чого я ніколи не чув – як повернути борги й водночас наповнити золотом гаманець.

Про це, визнаю, приємно думати, а також цікаво перевірити, чи спрацює його порада нині так само, як вона працювала в стародавньому Вавилоні. Ми з місіс Шрюбері плануємо спробувати цей план на наших власних справах. Можливо, нам вдасться їх значно покращити.

Бажаю вам усіляких гараздів у вашій цінній справі та з нетерпінням чекаю нагоди допомогти.

Щиро ваш,
Альфред Шрюбері,
кафедра археології

Перша табличка

Зараз, коли на небі з'явився повний місяць, я, Дабасір, нещодавно повернувшись із рабства в Сирії, маючи рішучість чесно повернути всі свої борги і стати заможним чоловіком, якого поважатимуть у моему рідному Вавилоні, вирізьблюю на цій глині навечно опис моїх справ, щоб він указував мені шлях і допомагав здійснити мої великі бажання.

За мудрою порадою мого доброго друга Матона, золотого лихваря, я сповнений рішучості дотримуватися точного плану, який, за словами мого друга, здатен врятувати від боргів і привести до самоповаги будь-яку людину.

Цей план містить три мети. Вони — моя надія й бажання.

По-перше, цей план — дорога до мого процвітання в майбутньому.

Через це десяту частку мого заробітку я відкладатиму собі. Мудро ж бо каже Матон: «Чоловік, що має в гаманці золото і срібло, яке не потрібно витратити, піклується про родину й вірно служить царю».

Чоловікові, у гаманці якого лише кілька мідяків, байдуже до родини й царя.

Чоловік же, у якого в гаманці порожньо, має недобре серце, він робить зле своїй родині та зраджує царя.

Через те чоловікові, який прагне достойно жити, потрібно мати монети, щоб залишити їх у гаманці, щоб у серці жила любов до рідних і вірність своєму царю.

По-друге, план передбачає, що я забезпечуватиму і вдягати-му мою любу дружину, яка вірно повернулася до мене з батькового дому. Матон каже, що турбота про вірну дружину — це запорука самоповаги в серці чоловіка. Вона додає сили й рішучості для досягнення мети.

Тому сім із десяти частин заробітку я витратитиму на одяг, їжу й деякі дрібнички, щоб у житті були якісь радощі. Та Матон наказує бути дуже пильним, щоб не витратити на ці потрібні речі понад сім десятих заробітку. У цьому полягає успіх плану. Я маю жити на цю частку і ніколи не виходити за її межі, ніколи не купувати речі, за які не зможу розплатитися з цих грошей.

Друга табличка

По-третє, план передбачає, що зі свого заробітку я поверну борги.

Тому щоразу, коли сходить повний місяць, дві десятих частини мого заробітку слід чесно поділити між людьми, які повірили мені та дали в борг. Так через деякий час я неодмінно повністю погашу заборгованість.

Через це я пишу ім'я кожного, кому винен гроші, і чесно вказую суму боргу.

Фару, ткач, 2 срібняки, 6 мідяків.

Сінджар, майстер з виготовлення ліжок, 1 срібняк.

Агмар, друг, 3 срібняки, 1 мідяк.

Занкар, друг, 4 срібняки, 7 мідяків.

Аскамір, друг, 1 срібняк, 3 мідяки.

Харінсір, ювелір, 6 срібняків, 2 мідяки.

Діаркебер, батьків друг, 4 срібняки, 1 мідяк.

Алкахад, домовласник, 14 срібняків.

Матон, золотий лихвар, 9 срібняків.

Біреджик, землероб, 1 срібняк, 7 мідяків.

(Із цього місця текст нечитабельний. Розшифрувати неможливо.)

Третя табличка

Цим позикодавцем я загалом винен сто дев'ятнадцять золотих монет і сорок один мідяк. Заборгувавши ці гроші та не знаючи, як їх повернути, я, дурний, дозволив дружині повернутися до батькової хати, а сам поїхав з рідного міста й шукав легкого заробітку деінде. Врешті я знайшов лише лихо і до того опустився, що мене продали в рабство.

Тепер, коли Матон розповів мені, як повернути борги малими сумами із заробітку, я розумію, яким дурним був, коли втік від наслідків свого марнотратства.

Через це я відвідав людей, яким заборгував, і пояснив їм, що в мене немає грошей розплатитися з ними, а є лише змога їх заробити. Я сказав, що планую витратити дві десятих частини заробітку на повернення боргу — рівномірно й чесно. Можу повертати лише так і не більше. Тому, запевнив їх я, із часом свої зобов'язання виконаю повністю.

Агмар, якого я вважав своїм найкращим другом, гірко посварив мене, і від нього я пішов принижений. Землероб Біреджик

благав, щоб я спершу розплатився з ним, бо йому конче потрібна допомога. Домовласник Алкахад був людиною важкої вдачі: сказав, що буде мені непереливки, якщо незабаром повністю з ним не розплачуся.

Решта позикодавців із готовністю прийняли мою пропозицію. Через це я налаштований як ніколи рішуче довести задумане до кінця. Переконалий, що легше борги повертати, аніж уникати цього. Хоч я й не можу задовольнити потреби та вигоди деяких позикодавців, чинитиму чесно з усіма.

Четверта табличка

І знову світить повний місяць. Я тяжко працював, не даючи шкідливим думкам стати мені на заваді. Моя люба дружина підтримала мій намір розпрощатися з боргами. Завдяки мудрому рішенню діяти рішуче минулого місяця я заробив дев'ятнадцять срібняків, купуючи здорових і швидких верблюдів.

Гроші я поділив за планом. Десятину залишив собі, сім десятих — нам із дружиною, щоб було на що жити. Дві десятих заробленого поділив між позикодавцями порівну, як тільки можна порівну розділити мідяки.

Агмара я не побачив, тому залишив гроші його дружині. Біреджик так зрадив, що ладен був мені руку цілувати. Лише старий Алкахад незадоволено пробуркотів, що платити треба швидше. Я відповів йому, що якби мені дозволили добре їсти та нічим не перейматися, це одне дозволило б мені платити швидше. Решта мені дякували й прихильно говорили про мої зусилля.

Виходить, що наприкінці місяця моя заборгованість скоротилася майже на чотири срібняки, а ще два срібняки я відклав, і вони належать лише мені. На серці так добре, як уже довго не було.

І знову повний місяць. Я тяжко працював, та успіху не бачив. Мені вдалося купити лише кілька верблюдів. Заробив я тільки одинадцять срібняків. Однак ми з дружиною не відійшли від

плану, хоча нам довелося відмовитися від нового одягу й майже нічого не їсти, окрім трав. Я знову залишив нам десятину із цих одинадцяти монет, а на сім десятих ми жили. Коли Агмар похвалив мене, що віддаю гроші, хоч і потроху, я здивувався. Біреджик мене також похвалив. Алкахад розлютився, але коли я запропонував йому віддати ці гроші, що я приніс, якщо він їх не хоче, він заспокоївся. Інші лихварі, як і до цього, лишилися задоволені.

Знову вийшов повний місяць, і в мене неабияка радість. Я перехопив гарне стадо й купив багато дужих верблюдів, тому заробив сорок два срібняки. Цього місяця ми з дружиною купили нові сандалії й одяг — те, чого нам дуже бракувало. Харчувалися ми також добре — м'ясом і птицею.

Нашим позикодавцям ми повернули понад вісім срібняків. Навіть Алкахад не мав нічого проти.

Прекрасний той план, що ми обрали: він виводить нас з боргів і дарує багатство, яке ми лишаємо собі.

Уже тричі на небі з'являвся повний місяць відтоді, як я востаннє писав на глині. Щоразу я платив собі десятину заробітку. Щоразу ми з моєю любобою дружиною жили на сім десятих, хоч іноді це було складно. Щоразу, повертаючи позику, я віддавав дві десятих від заробленого.

Тепер у мене в гаманці двадцять один срібняк, і кожен мій. Від цього мені більше не хочеться схилити голову додолу, а поміж друзів я почуваюся гордим.

Дружина добре наглядає за нашою домівкою, у неї є гарне вбрання. Разом ми щасливі.

Обраний план виявився безцінним. Чи не завдяки йому з колишнього раба вийшов гідний чоловік?

П'ята табличка

І знову на небі повний місяць. Я згадав, що давно вже нічого не писав на глині. Від останнього запису минули дванадцять місяців. Цього дня, однак, я напишу, бо саме сьогодні

я повернув останні борги. Цього дня я і моя люба дружина неабияк радіємо, що завдяки рішучості довели задумане до кінця.

Після мого останнього візиту до позикодавців сталося багато чого, і я довго ще це пам'ятатиму. Агмар благав пробачення за лихі слова й казав, що з-поміж усіх людей саме зі мною він найбільше хоче товаришувати.

Старий Алкахад врешті виявився не таким вже й поганим. Він сказав мені: «Колись ти був шматком м'якої глини. Будь-яка рука могла тебе стискати й обробляти. Тепер, однак, ти став шматком бронзи, що не зігнеться під тиском. Якщо тобі буде потрібне срібло чи золото, приходи до мене будь-коли».

Алкахад не єдиний, хто добре про мене думає. Багато хто ще з повагою про мене говорить. Моя люба дружина дивиться на мене зі світлом в очах. Такий погляд дає чоловікові впевненість.

Своїм успіхом я завдячую планові. Він дозволив мені сплатити всі борги й завести до кишені золото і срібло. Вельми рекомендую його всім, хто бажає зрушити своє життя з місця. Якщо колишній раб зміг повернути борги й розжився золотом у гаманці, чи не допоможе цей план будь-кому стати незалежним? Та і я сам ще з ним не закінчив, бо переконаний: якщо й надалі триматимуся плану, він зробить мене справжнім багатієм.

Коледж святого Світінана
Ноттінгемський університет
Ньюарк-он-Трент, Ноттінгем

7 листопада 1936 р.

Професорові Френкліну Колдуелу,
Британська наукова експедиція
Хілла, Месопотамія

Вельмишановний професоре!
Якщо, продовжуючи розкопки серед руїн Вавилона,
ви натрапите на привид його колишнього мешканця,

старого торговця верблюдами на ім'я Дабасір, зробіть мені ласку: скажіть йому, що його писання на отих глиняних табличках через стільки століть зробило йому вічну подяку від подружжя викладачів з англійського коледжу.

Напевне, ви пам'ятаєте, як я писав рік тому, що ми з місіс Шрюбері вирішили спробувати Дабасірів план, щоб вибратися з боргів і водночас розжитися золотом. Можливо, ви здогадалися, в якому ми опинилися скрутному становищі, хоч ми й намагалися приховати це від наших друзів.

Багато років нас страшенно засмучувало безліч давніх боргів. Нам ставало зле від думки про те, що якийсь торговець влаштує скандал, який коштуватиме мені місця в коледжі. Ми все платили і платили, діставали кожний шилінг нашого доходу, який тільки могли, та цього ледь вистачало, щоб утримувати наше становище бодай на такому самому рівні. Окрім того, ми мусили робити покупки там, де нам могли б дати в борг, хоч і ціни були вищі.

Закінчилося тим, що ми втрапили в таке замкнене коло, де з кожним обертом стає не краще, а гірше. Наша боротьба ставала безнадійною. Переїхати до дешевшого помешкання ми не могли, бо заборгували власникові оселі. Здавалося, нам уже ніщо не може допомогти.

Аж тут до нас завітав ваш знайомий – старий торговець верблюдами з Вавилона. Він мав план, і його метою було саме те, чого ми хотіли. Безперечно, саме він надихнув нас жити за його системою. Ми склали список усіх наших боргів та, взявши його, показували всім, кому заборгували гроші.

Я пояснював, що практично неможливо сплачувати за позиками, що нагромадилися. Вони й самі легко

це бачили з чисел, які ми написали. Я пояснив кредиторам, що єдиний спосіб повністю з ними розплатитися — це щомісяця відкладати двадцять відсотків доходу та пропорційно його ділити. Отже, гроші до них повернуться повністю трохи більше ніж за два роки. А в цей час ми купуватимемо в них за готівку, тож вони ще матимуть користь від наших покупок.

Наші кредитори виявилися славними людьми. Продавець овочів, мудрий чоловік у літах, висловив свою думку, і це допомогло домовитися з іншими. А сказав він так: «Якщо ви платитимете за все, що купуєте, а ще потроху повертатимете борг, це краще, ніж раніше, бо за три роки ви зовсім нічого не платили».

Врешті я записав усі їхні імена в договір, за яким вони зобов'язувалися не сварити нас, доки ми справно платимо двадцять відсотків свого доходу. Потім ми замислилися, як прожити на сімдесят відсотків, що залишаються. Ми рішуче хотіли відкладати десять відсотків. Найбільше нас привертала думка про срібло або, можливо, золото.

Жити по-новому було для нас пригодною. Нам подобалося розмірковувати про наші витрати, комфортно жити на сімдесят відсотків заробітку. Ми почали з оренди: нам вдалося непогано знизити її вартість. Потім ми засумнівалися, чи потрібні нам наші улюблені сорти чаю. Урешті ми приємно здивувалися, як часто могли купувати товари вищого ґатунку меншим коштом.

Не писатиму про все, бо лист вийде занадто довгим. Одне слово, заощаджувати виявилось не так важко. Нам це вдалося. Яке полегшення настало, коли ми привели справи до ладу й більше не тікали від минулих боргів!

Маю ще сказати вам про десять відсотків, які ми відкладали. Ми деякий час, сказати правду, просто слухали, як монети подзенькують у гаманці. Бачте, відкладати гроші — це наче гра. Це велика втіха — заощаджувати гроші, які не хочеш витратити. Набагато приємніше робити такий запас, ніж його витратити.

Коли ми вдосталь награтися грішми, то вигадали вигідніший спосіб їх використати. Ми знайшли, куди їх можна вкладати — треба було якраз по десять відсотків щомісяця. Видається, що це найкраща частина нашого нового життя.

Є щось невимовно приємне в почутті безпеки, коли ти знаєш, що твоє багатство стабільно зростає. Коли завершиться моя викладацька кар'єра, у нас вийде кругленька сума, якої вистачить, щоб подбати про себе.

За все це я плачу з тих самих чеків, що я отримував і раніше. Наші борги поволі меншають, а вкладення зростають. Ба більше, із грішми в нас справи ще краще, ніж раніше. Думаємо, такий результат показує, що буває, коли дієш за фінансовим планом, а що — коли просто плывеш за течією.

Наприкінці наступного року, коли ми розрахуємося з усіма боргами, ми зможемо вкладати навіть більше грошей, а ще в нас залишатиметься на подорожі. Ми налаштовані ніколи не дозволяти витратам на життя переходити межу сімдесяти відсотків від нашого доходу.

Тепер ви розумієте, чому ми хочемо щиро подякувати цьому старому чолові'язі. Його план урятував нас від «пекла на землі».

Він знав. Він сам крізь це пройшов. Він хотів, щоб інші люди вчилися на його гіркому досвіді.

Глиняні таблички з Вавилона

Через те він виснажливими годинами виводив на глині своє послання.

Він мав сказати важливе тим, хто страждає так само, як колись він. Його слова настільки важливі, що навіть поставши з вавилонських руїн п'ять тисяч років потому, залишаються насущними, як колись.

Щиро ваш,
Альфред Шрюбері,
кафедра археології

Вавилонський щасливець

На чолі каравану гордо їхав Шару Нада, заможний вавилонський купець. Йому подобалися вишукані тканини, вдягнений він був у дорогий, відповідний його статусу одяг. Він любив чистокровних тварин і з легкістю їхав на своєму жвавому арабському жеребці.

Якби на Шару хтось подивився, ніколи не здогадався б, що він уже в літах. Однак ще менше можна було б запідозрити, що йому важко на душі.

Подорож із Дамаска довга, а пустеля приховує багато труднощів, але про них він не думав. Люті арабські племена завзято грабують багаті каравани. Їх він також не боявся, бо на його захисті надійно стояла ціла армія охоронців на конях.

Турбувався він через юнака, що їхав поруч. Шару віз його з Дамаска. Хлопця звали Гадан Ґула, він був онуком його давнього товариша Арада Ґули. Шару відчував, що заборгував перед Арадом, і цей борг він не зможе повернути. Він хотів щось зробити для Арадового онука, та що більше він про це думав, то складнішим це видавалося через самого юнака.

Споглядаючи на персні й сережки у хлопця, Шару думав собі: «Він вважає, що прикраси пасують чоловікам, проте обличчя в нього так само мужнє, як і в діда. Дід, однак, ніколи не носив такого квітчастого вбрання. Так чи інакше, а я вирішив взяти хлопця із собою, бо сподіваюся допомогти йому почати нове життя і зникнути подалі від тих руїн, які залишив його батько від їхнього спадку».

Гадан Ґула перервав його думки:

— Навіщо ви так тяжко працюєте, завжди їздите в далекі по-дорожі караванами? Ви що, ніколи не насолоджуєтеся життям?

Шару Нада усміхнувся.

— Насолоджуватися життям, кажеш? А як би ти насолоджувався життям, якби тебе звали Шару Нада?

— Якби в мене було таке, як у вас, багатство, я б жив як принц. Ніколи не їздив би розпеченою пустелею. Витрачав би шекелі, щойно вони потрапляли б у мій гаманець. Я носив би найдорожче вбрання і найкоштовніші прикраси. Таке життя було б мені до душі, таке життя варто було б прожити.

Обоє засміялися.

— Твій дід не носив прикрас, — проронив Шару Нада, а потім жартома продовжив: — А на роботу ти собі часу не залишав би?

— Роботу вигадали для рабів, — відповів Гадан Ґула.

Шару Нада закусив губу, та нічого не відповів. Він мовчки їхав, аж поки стежка не привела їх до схилу. Тут він притримав коня і, вказуючи на долину, що зеленіла в далечині, сказав:

— Бачиш, он долина. Дивися далеко й розглядиш унизу ледь помітні звідси стіни Вавилона. Ота башта — то Храм Ваала. Якщо маєш гострі очі, побачиш дим від вічного вогню на його вершині.

— То це і є Вавилон? Завжди хотів побачити найбагатше у світі місто, — сказав Гадан Ґула. — У Вавилоні мій дід почав свій шлях. От був би він зараз живий, ми не потрапили б у таку скруту.

— Навіщо бажати, щоб його дух затримувався на землі понад відміряний час? Ви з батьком цілком можете продовжити добрі справи діда.

— На жаль, ніхто з нас не має до цього хисту. Ми з батьком не знаємо секрету примноження золотих шекелів.

Шару Нада нічого на це не відповів, а пришпорив коня й замислено поїхав стежкою в долину. За ними у стовпі червоної пилюки йшов караван. Через деякий час вони дібралися до царської дороги, а там повернули на південь і поїхали зрошуваними угіддями.

Увагу Шару привернули трійко літніх чоловіків, які орали поле. Дивна річ, та йому здавалося, що він їх знав. Це смішно! Не можна їхати тим самим полем сорок років потому й зустріти тих самих землеробів. Однак щось йому підказувало, що це саме вони. Один чоловік ледве тримав плуга. Інші насилу плелися біля волів і били їх палицями, щоб ті тягли плуга, хоч на худобу це ніяк не діяло.

А сорок років тому він заздрих цим чоловікам! Із якою радістю він тоді помінявся б із ними місцями! Зараз же все докорінно змінилося. Він із гордістю озирнувся на свій караван, відбірних верблюдів і віслюків, навантажених коштовними товарами з Дамаска. Це була лише невелика частина з того, що належало йому.

Шару вказав на орачів і мовив:

— Вони досі обробляють те саме поле, що й сорок років тому.

— Наче так, але чому Ви думаєте, що це ті самі люди?

— Я їх там бачив, — відповів Шару Нада.

Перед ним швидко зринали спогади. Чому він ніяк не може полишити минуле й жити сьогоднішнім? Тоді він, наче на картині, побачив усміхнене обличчя Арада Ґули. Прірви між ним і цинічним юнаком більше не було.

Та як він може допомогти цьому непіддатливому хлопцеві, який звик розтринькувати гроші й надягати на пальці коштовності? Тим, хто хоче працювати, він міг би дати вдосталь роботи, але таке не запропонуєш людині, яка бачить себе вищою за роботу. Однак він мав обов'язок перед Арадом Ґулою, тож мусив зробити щось справді суттєве, а не таке-сяке. Вони з Арадом ніколи так не поводитися. Робити абияк було їм невластиво.

Майже миттєво з'явилася думка, а разом із нею і сумнів. Варто подумати про свою сім'ю і становище. Це буде жорстоко, буде боляче. Шару, однак, звик швидко приймати рішення. Так він зробив і цього разу.

— Чи цікаво тобі почути, як твій шановний дід та я стали до співпраці, яка виявилася дуже прибутковою? — запитав він.

— Чому б Вам просто не розповісти мені, як Ви заробили золоті шекелі? Це все, що мені треба знати, — зухвало відповів юнак.

Шару Нада нічого на це не сказав, а правив своє:

— Почнімо з тих орачів. Я тоді був десь твого віку. Колона людей, з якою я ішов, наближалася до них, а старий землероб Мегідо насміхався з того, як невміло вони обробляли землю. Мегідо йшов закутий у кайдани біля мене.

— Подивіться лише на цих ледацюг, — казав він. — Плугар навіть не намагається орати глибоко, а погоничі не тримають волів у борозні. Як вони хочуть зібрати добрий врожай, якщо орати не вміють?

— Ви сказали, що Мегідо був прикутий до вас? — здивовано запитав Гадан Ґула.

— Так, бронзовими ошийниками й важкими ланцюгами між нами. Поряд ішов Забадо, крадій овець. Я знав його в Гаруні. У кінці йшов чоловік, якого ми нарекли Піратом, позаяк свого імені він нам не казав. Ми вважали, що він моряк, бо в нього було татування — дві переплетені змії на грудях, як у моряків. Колону формували так, щоб бранці могли йти по чотири.

— Ви були в кайданах, як раб? — запитав Гадан Ґула з недовірою.

— А що, твій дід хіба не казав, що колись я був рабом?

— Він часто про Вас говорив, але на це навіть не натякав.

— Йому можна було довірити найпотаємніше. Ти теж чоловік, якому я можу довіряти. Чи не так? — Шару Нада подивився юнакові прямо в очі.

— На моє мовчання Ви можете покластися, однак я просто здивований. А як Ви стали рабом?

Шару Нада знизав плечима:

— Рабом може стати будь-хто. Мене до лиха довели гральний дім і ячмінне пиво. Я став жертвою братової необачності. Сталася гучна сварка, і в ній він убив свого друга. Батько віддав мене як заставу вдові цього товариша, тому що понад усе

прагнув, щоб сина не засудили. А коли в нього забракло грошей мене викупити, розлючена вдова продала мене работорговцеві.

— Яка ганебна несправедливість! — вигукнув Гадан Ґула. — А як же Ви знову стали вільним?

— До цього ми ще дійдемо, та зараз не час. Слухай далі. Коли ми проходили повз орачів, вони почали з нас насміхатися. Один зняв рваного капелюха і низько вклонився зі словами: «Ласкаво просимо до Вавилону, царські гості! Цар чекає вас на мурах міста. Там для вас влаштували бенкет. Їстимете цеглу й цибулевий суп». Після цих слів всі орачі зареготали.

Пірат розлютився й брудно їх обляяв.

— Що ці чоловіки мають на увазі: «Цар чекає нас на мурах»? — запитав я його.

— Ти йдеш до мурів міста, щоб носити цеглу, аж поки спина не зламається. Може, тебе заб'ють ще раніше. Мене вони не битимуть. Я їх уб'ю.

Тоді заговорив Мегідо:

— Не розумію, навіщо говорити, що господарі до смерті здебільшого слухняних і працюючих рабів. Гарних рабів вони люблять і добре з ними поводяться.

— А хто хоче працювати як треба? — відповів Забадо. — Ті плугарі чинять мудро. Спиною собі не ламають. Лиш удають.

— Якщо уникаєш роботи, успіху не матимеш, — заперечив Мегідо. — Ти виорав гектар — це робота на день, і це знає будь-який господар. Та якщо ти виорав півгектара — це вже недбалство. Я такого не роблю. Я люблю працювати й добре виконувати роботу, бо робота — це найкращий у моєму житті друг. Усе добре в моєму житті: господарство, корови, врожаї — я отримав завдяки роботі.

— Та й справді, а де це все зараз? — знущаючись, запитав Забадо. — Видається мені, краще бути розумним та уникаючи роботи. Подивися на мене. Якщо нас продадуть на будівництво мурів, я носитиму бурдюк чи ще якусь легку роботу знайду, а ти, любителью працювати, ламатимеш спину, тягаючи цеглу.

Після цих своїх слів Забадо дурнувато засміявся.

— Того вечора я був нажаханий і не міг спати. Коли всі заснули, я підібрався ближче до мотузки, яка огорожувала рабів, і покликав Годозо. Це була його перша нічна варта. Він був із тих арабських розбійників, що, вкравши в тебе гаманця, захочуть і шию перерізати.

— Скажи-но мені, Годозо, — прошепотів я, — коли ми дістанемося Вавилону, нас продадуть на зведення стін?

— Тобі нащо знати? — підозріло запитав він.

— Як ти не можеш второпати? — відповів я. — Я молодий і хочу жити. Я не хочу до скону працювати на стінах і не хочу, щоб мене там забили. Чи можу я сподіватися на доброго господаря?

— Ось що скажу тобі, — пошепки відповів наглядач. — Ти добрий хлопець, Годозо не має з тобою клопоту. Зазвичай ми спочатку йдемо на ринок рабів. А тепер слухай: коли приходять покупці, кажи їм, що ти гарний робітник і любиш працювати на доброго господаря. Зроби так, щоб їм захотілося тебе купити. Якщо не зробиш, наступного дня тягатимеш цеглу, а це пекельна праця.

Годозо відійшов, а я лежав у теплому піску, дивився на зорі й думав про працю. Мегідо казав, що праця — його найкращий друг, то, може, і для мене вона стане найкращим другом? Так і станеться, якщо з її допомогою мені вдасться виборсатися з цих негараздів.

Коли Мегідо прокинувся, я поділився з ним гарною звісткою. На шляху до Вавилону це був для нас єдиний промінчик надії. Надвечір ми підійшли до вавилонських стін і побачили силуети людей, які, наче чорні мурахи, рухалися вгору й униз. Коли ми наблизилися, нас вразила сила-силенна робітників: одні копали рів, інші виготовляли цеглу. Найбільше людей, однак, великими кошиками носило цеглу вгору крутими стежками до каменярів*.

* Відомі споруди стародавнього Вавилону, його стіни, храми, висячі сади й величезні канали, зведені за допомогою рабської праці. Для цього використовували зазвичай військовополонених, що пояснює нелюдське до них ставлення.

Наглядачі лаяли робітників, які зволікали, і батогами лупцювали по спині тих, хто вибивався з колони. Бідолашні виснажені раби ледь несли важкі кошики, а хтось падав і вже не міг підвестися. Якщо вони не вставали й після удару батога, їх штовхали вбік зі шляху й залишали корчитися в агонії. Дуже скоро їх стягували вниз, де вже лежали інші мертві тіла, щоб згодом закопати всіх разом у спільній могилі. Споглядаючи це моторошне видовище, я здригнувся. Ось що чекає на сина мого батька, якщо йому не пощастить на ринку рабів.

Годозо мав рацію. Нас провели через міську браму до в'язниці для рабів, а наступного ранку ми вже йшли до загонів на ринку. Тут інші чоловіки зі страху поховалися по кутках, тож охоронець своїм батогом змушував їх рухатися, щоб покупці змогли їх розгледіти. Ми з Мегідо завзято розмовляли з кожним, хто нам це дозволяв.

Работорговець привів воїнів Царської Гвардії. Вони закували Пірата в кайдани, а коли він запротестував, жорстоко побили. Потім його забрали. Мені було його шкода.

Мегідо відчував, що незабаром наші шляхи розійдуться. Коли поблизу не було покупців, він безперестану розмовляв зі мною, втовкмачуючи мені в голову, яке велике значення матиме для мене робота в майбутньому:

— Хтось її ненавидить, робить ворогом. А краще ставитися до роботи, як до друга, уподобати її. Не зважай, що вона важка. Якщо думаєш про те, який гарний будинок збудуєш, то яка річниця, чи важкі бруси й чи далеко від криниці, з якої ти береш воду для замазки. Пообіцяй-но мені, хлопче: якщо в тебе буде господар, працюй на нього з усієї снаги. Якщо він не цінуватиме

Серед робітників також було багато мешканців Вавилону і його провінцій, яких продали в рабство через злочини або фінансові негаразди. Поширеною серед чоловіків була практика йти самим або віддавати своїх друзин чи дітей у заставу позики, виконання законного рішення або інших зобов'язань. Якщо зобов'язання не виконувалося, людей у заставі продавали в рабство.

того, що ти робиш, не біда. Пам'ятай, що добре виконана робота прикрашає робітника. Вона робить його кращим.

Мегідо замовк: до огорожі підійшов огрядний землероб і почав пильно до нас придивлятися.

Мегідо запитав його про господарство та врожаї і дуже скоро переконав, що буде цінним робітником. Після завятих торгів з работорговцем землероб дістав товстого гаманця з-під одержі — і вже скоро Мегідо пішов за своїм новим господарем.

Того ранку продали ще кількох чоловіків. Удень Годозо поділився зі мною таємницею: торговцеві рабами вже остогидло тут бути, тому він не збирається лишатися на ніч, а на заході сонця відведе рабів, яких ще не продав, до царського закупника. Я вже було занепав духом, аж тут до стіни підійшов товстий доброзичливий чоловік і запитав, чи є серед нас пекар.

Я підійшов до нього з такими словами:

— Чому Ви, добрий пекарю, шукаєте пекаря, що має менше хисту від Вас? Чи не легше навчити своєї майстерності людину, охочу до навчання? Подивіться на мене: я молодий, сильний і люблю працювати. Лише дайте мені нагоду — я все зроблю, щоб набити Ваш гаманець золотом і сріблом.

Моє бажання його приємно здивувало. Він почав торгуватися з продавцем, який досі не звертав на мене уваги відтоді як купив, та зараз розхвалював мої здібності, добре здоров'я й гарну вдачу. Я почувався жирним волон, якого продають м'ясникові. Урешті, мені на радість, угода відбулася. Я пішов за своїм новим господарем з думкою, що в усьому Вавилоні немає людини, щасливішої за мене.

Нова домівка мені неабияк сподобалася. Нананайд, мій господар, спочатку навчив мене молоти ячмінь кам'яними жорнами, що стояли надворі, а потім — дуже дрібно молоти кунжутне борошно для медяників. Спав я в сараї, де зберігалось зерно. Стара рабиня Свасті, яка була хатньою служницею, добре мене годувала і тішилася з того, що я допомагав їй з важкою роботою.

Так мені трапилася довгоочікувана нагода: я міг стати цінним робітником у свого господаря і, якщо пощастить, здобути свободу.

Я попросив Нананаїда навчити мене місити тісто й пекти хліб. Зрадивши, що я хочу навчатися, він мені все показав. Згодом, коли вже спритно порався з хлібом, я попросив його навчити мене робити медяники, і вже невдовзі на мені була вся випічка. Господар був радий байдикувати, але Свасті невдоволено хитала головою. «Погане робиться з людиною, коли вона не працює», — твердила вона.

Я відчував, що час мені задуматися, як заробити монет і купити на них свободу. Праця в пекарні завершувалася опівдні, тому, я гадав, Нананаїд не заперечуватиме, якщо я знайду прибуткову роботу на решту дня, і ділитиметься зі мною частиною того, що я зароблятиму. Потім мені спало на думку: а чом би не випікати більше медяників і не продавати їх зголоднілим людям на вулиці?

Ось як я розказав Нананаїду про свій намір:

— Якщо я зможу вдень після роботи в пекарні заробляти Вам монети, чи не буде справедливо з Вашого боку ділитися зі мною цими грішми? На них я купуватиму речі, яких бажає та потребує кожна людина.

— Цілком справедливо, — визнав господар.

Відтак я розказав йому про свій намір продавати на вулиці медяники, і він припав йому до душі.

— Ось що ми зробимо, — запропонував Нананаїд. — Продавай два медяники за одну монету. Половина монет моя, бо я плачу за борошно, мед і дерево, яке треба спалити, щоб їх випекти. Із тих грошей, що залишаються, я забираю половину, а інше отримувеш ти.

Мене дуже потішила його щедра пропозиція — залишати собі четвертину від заробленого. Того вечора я працював допізна: робив тацю, на якій носитиму медяники. Нананаїд дав мені свою ношену одягу, щоб я мав добрий вигляд, а Свасті допомогла її залатати й попрали.

Наступного дня я випік додаткову партію медяників. Були вони добре підрум'янені й апетитні. Я їх розклав на таці й пішов вулицею, гукаючи покупців. Спершу здавалося, що мій товар нікого не цікавить, і це мене бентежило. Та я все-таки продовжував. Пізніше, коли люди зголодніли, медяники почали розходитися, і скоро таріль спорожніла.

Нананаїд дуже порадив з мого успіху й виплатив мою частку. Мати власну копійчину було вельми приємно. Правду казав Мегідо, що господар цінує добру працю своїх рабів. Того вечора я настільки зрадив своєму успіхові, що майже не спав — усе думав, скільки вдасться заробити за рік і за скільки часу я зможу купити собі свободу.

Так я щодня ходив зі своєю тацею вулицями, і незабаром у мене з'явилися постійні покупці. Одним з них був саме твій дід — Арад Ґула. Він продавав килими господиням і ходив містом від краю до краю. Арад мав віслюка, що згинався під тягарем товару, чорношкірого раба, який вів тварину. Арад Ґула купував по два медяники собі й рабові, і поки вони їли, завжди балакав зі мною.

Якось твій дід сказав слова, які я запам'ятав назавжди:

— Мені подобаються твої медяники, хлопче, та ще дужче мені до душі, як ти ставишся до справи. Із таким завзяттям на тебе чекає великий успіх.

Чи розумієш ти, Гадане Ґула, що ці обнадійливі слова означали для малого раба, одного-однісінького у великому місті, який щосили намагався врятуватися від ганебного рабства?

Ішли місяці, мій гаманець наповнювався монетами. Я вже відчував його вагу на паску — це мене заспокоювало. Мегідо не помилився: робота справді стала мені найкращим другом. Я був щасливий, а от Свасті хвилювалася.

— Боюся, що твій господар засиджується у гральних домах, — казала вона.

Одного разу на вулиці я перестрів Мегідо і невимовно від цього зрадив. Він вів на базар трьох віслюків, навантажених овочами.

— Справи в мене йдуть добре, — розповів він мені. — Господарю подобається, як я працюю, і я вже став за старшого. Ось бачиш, він довіряє мені продавати товар, а нещодавно покликав сюди мою родину. Праця допомагає мені врятуватися від великого лиха. Колись вона допоможе мені викупити свободу та знову завести власне господарство.

Плинув час. Нананаїд з дедалі більшим нетерпінням очікував на моє повернення з роботи. Я повертався, а він уже чекав на мене, щоб хутко підрахувати й поділити виторг. Він спонукав мене шукати інші ринки і продавати ще більше товару.

Я часто виходив за міську браму, щоб продати медяники наглядачам за рабами, які будували стіни. Мені страшенно не подобалося повертатися туди й бачити всі прикросці, що там коїлися, але наглядачі були щедрими покупцями. Якось я зі здивуванням угледів Забадо, який чекав своєї черги, щоб наповнити відро цеглою. Він був худий і зігнутий, на спині виднілися шрами й рани від ударів батогами. Мені стало його шкода, тож я дав йому коржика, якого він миттю проковтнув, наче якась зголодніла тварина. Побачивши, з якою жадібністю Забадо дивиться на тацю, я побіг, поки він не встиг її вихопити в мене.

— Чом ти так тяжко працюєш? — запитав мене одного разу Арад Ґула. Майже те саме запитав мене сьогодні й ти, пам'ятаєш? Я переказав йому те, що Мегідо казав про працю, яка на правду стала мені найкращим другом. Я з гордістю показав йому мій гаманець з монетами і пояснив, що заощаджую гроші, щоб купити собі свободу.

— А коли станеш вільним, що робитимеш? — запитав він.

— Тоді, — відповів я, — думаю стати купцем.

Після цього твій дід розкрив мені таємницю, про яку я навіть не підозрював.

— Ти не знаєш, що я також раб. Я уклав угоду зі своїм господарем.

— Перестань! — вигукнув Гадан Ґула, розлючено блиснувши очима. — Я не слухатиму наклепів на свого діда. Він не був рабом!

Шару Нада зберігав спокій.

— Я глибоко поважаю твого діда за те, що він піднявся над своїм лихом і став одним з найкращих мешканців Дамаска. А ти, його онук, чи зліплений ти з того самого тіста? Чи стане в тебе мужності подивитися правді у вічі — або ж тобі краще жити в полоні ілюзій?

Гадан Ґула випрямився в сідлі. Із сильним хвилюванням він сказав:

— Мого діда любили всі. Його добрим справам немає ліку. Коли в місто прийшов голод, чи не за його золото купували в Єгипті зерно? Чи не його караваном це зерно доправили в Дамаск і роздали людям, щоб ніхто не помер з голоднечі? А тепер ти кажеш, що він був жалюгідним вавилонським рабом.

— Якби він залишився у Вавилоні рабом, тоді він і справді був би жалюгідним, але коли своїми зусиллями він став достойною людиною Дамаска, боги простили його негаразди і виявили пошану, — відказав Шару Нада.

— Розкривши мені свою таємницю, — продовжив Шару, — він розповів, як сильно хотів заробити собі свободу. Однак зараз, коли в нього вже з'явилося трохи вільних грошей, його дуже непокоїло, як слід учинити. Торгівля йшла кепсько, тож він боявся залишитися без підтримки господаря.

Я засудив його нерішучість: «Перестань триматися за господаря. Знову відчуй, як воно — бути на свободі. Дій, як вільна людина — і досягай успіхів, як це робить вільна людина! Виріши, до чого хочеш дійти, а тоді праця приведе тебе до мети!». Він пішов, та перед цим подякував, що я його присоромив за боягузтво*.

* Життя рабів у стародавньому Вавилоні може здатися нелогічним, та насправді воно жорстко регулювалося законом. До прикладу, раб міг мати будь-яку власність, навіть інших рабів, які належали не його господареві. Раби могли спокійно укладати шлюб із вільним населенням, а діти, народжені від вільних матерів, вважалися також вільними. Більшість вавилонських купців становили раби. Багато з них працювали за угодою зі своїми господарями і мали власні статки.

Якось я знову пішов за браму і здивувався, побачивши, що там зібралася ціла юрба. Я запитав, у чому річ, і мені відповіли: «А ти хіба не чув? Судять раба-втікача, який вбив одного з охоронців царя. Цього дня за цей злочин його мають забити батогами до смерті. Прийде навіть сам цар».

Біля місця страти було так тісно, що я боявся перевернути тачу з медяниками. Через те я видерся на недобудований мур і дивився на все з висоти. Мені пощастило бачити самого царя Навуходоносора, коли той проїжджав на своїй золотій колісниці. Я ще ніколи не бачив такої величі, такого вбрання, таких золотавих та оксамитових тканин.

Страти я не бачив, але чув зойки бідолашного раба. У туй мить я замислився, як може наш благородний цар дивитися на страждання. Але коли побачив, що він сміється разом зі своїм почтом, то збагнув, що цар — жорстока людина. Тоді мені стало зрозуміло, чому раби працюють на нелюдській роботі, зводячи стіни.

Коли раб загинув, його тіло підвісили на стовпі за мотузку, зав'язану в нього на нозі, щоб усі бачили. Із часом люд почав розходитися, а я підійшов ближче. На волохатих грудях раба я побачив татуювання — дві переплетені змії. Це був Пірат.

Коли я зустрів Арада Ґулу наступного разу, його було не впізнати. Він піднесено привітався зі мною: «Дивись же: той раб, якого ти знаєш, тепер вільна людина. У твоїх словах була магія. У мене вже збільшуються продажі й росте виторг. Жінка щаслива. Вона племінниця мого господаря, тож вільна. Дуже хоче, щоб ми поїхали в інше місто, де ніхто не знатиме, що я колись був рабом. У цьому разі нашим дітям ніхто не докорятиме за батькове нещастя. Робота стала мені найліпшим помічником. Завдяки їй я повернув собі впевненість і навичку продавати товар».

Я дуже зрадів, що зміг бодай трохи відплатити йому за те, що він мене підбадьорив.

Одного вечора до мене прийшла Свасті. Вона була дуже зазмучена:

— Наш господар втрапив у халепу. Я за нього боюся. Кілька місяців тому він багато втратив за гральними столами. Відтоді він не платить землеробів за зерно й мед, а лихвареві не повертає грошей. Вони розлютились й погрожують йому.

— Чому маємо переживати за його дурість? Ми йому не доглядачі, — безтурботно відповів я.

— Дурний хлопчино, ти не розумієш. Він узяв позику від лихваря під заставу прав на тебе. За законом лихвар може тебе забрати і продати. Навіть не знаю, що робити. Наш господар добрий. І чому так? Чому його спіткало це лихо?

Страхи Свасті були небезпідставні. Коли я випікав медяники наступного ранку, до нас завітав лихвар із чоловіком на ім'я Сазі. Цей чоловік мене оглянув і сказав, що я підходжу.

Лихвар не чекав повернення господаря, а попросив Свасті переказати йому, що він мене забирає. У самій лише сорочці та з гаманцем на паскові мене поспіхом вивели, тож випікання я не завершив.

Неначе вітром мене віднесло від моїх найбільших прагнень так, як буревієм вирвані дерева виносить з лісу й кидає в бурхливе море. І вкотре джерелом мого нещастя стали гральний дім і ячмінне пиво.

Сазі поведився безцеремонно та грубо. Ідучи з ним містом, я розповів йому, як гарно працював у Нананайда, і сказав, що сподіваюся й на нього добре працювати. Його відповідь надії мені не дала:

— Мені ця робота не подобається. Моєму господареві вона не подобається. Цар наказав йому послати мене на будівництво Великого каналу. Господар наказав Сазі купити ще рабів, тяжко працювати й закінчити швидко. Та як можна швидко завершити велику роботу?

Уяви пустелю без жодного дерева, лише низький чагарник і сонце, яке палить так безжально, що воду в наших діжках майже неможливо пити — така вона гаряча. А ще уяви колону чоловіків, що один за одним ідуть у вириту яму та з ранку до

ночі тягнуть за собою важкі кошики з брудом угору по м'яких, запилених стежках. Уяви їжу, яку подають у відкритих коритах, з яких ми їли, як свині. У нас не було ані шатер, ані соломи, на якій можна спати. Саме в таких обставинах опинився я. Я закопав свій гаманець і позначив те місце, але сумнівався, чи доведеться мені колись його відкопати.

Спершу я сумлінно працював, та коли повільно сплинуло кілька місяців, я відчув, що мені бракує завзяття. А потім від спеки моїм заслаблим тілом оволоділа гарячка. Я втратив апетит і майже не міг їсти баранину й овочі. Вночі я метушився і не міг заснути, а в голову лізли сумні думки.

У своєму нещасті я подумав про Забадо. Може, його план був найкращий — ухилитися від роботи й берегти спину? А потім я згадав, як бачив його востаннє, і зрозумів, що його план добром не закінчився. Пригадав я також Пірата з його жорстокою вдачею. Можливо, варто чинити так само, як він, — битися й убивати? Вигляд його закривавленого тіла, що зберігся в пам'яті, нагадав мені, що і його план ні до чого не приведе.

Потім я згадав останню зустріч із Мегідо. Його руки вкрилися глибокими мозолями від тяжкої роботи, та на серці в нього було легко, а обличчя було щасливе. Його план був найкращий.

Однак працювати я хотів не менше за Мегідо: він не зміг би працювати дужче за мене. Чому ж моя праця не вела мене до щастя й успіху? Чи справді праця — джерело радості для Мегідо? Чи щастя й успіх даються лише за волею богів? Чи доведеться мені решту життя працювати, так і не справдивши своїх бажань, не досягнувши щастя й успіху? Ці питання скупчувалися в голові, а відповіді в мене не було. У мене було відчуття, що я опинився в цілковитій безвиході.

Через кілька днів, коли мені здавалося, що мій терпець уже ось-ось увірветься, а відповідей на питання й досі не було, мене покликали до Сазі. Від мого господаря прийшов посланець забрати мене у Вавилон. Я відкопав гроші, загорнувся у подерті рештки своєї сорочки й вирушив назад.

Дорогою в моїй виснаженій від гарячки голові крутилися ті самі думки про ураган, який кидає мене сюди-туди. Моє життя наче підтверджувало дивні слова з пісні, яку співали в моєму рідному Гаруні:

*Крутить людину ураган,
Гонить її шторм,
Ніхто не зна, куди понесе,
Долю людську не знає ніхто.*

Чи така моя доля — вічне покарання невідомо за що? Які ще не-годи й розчарування очікують на мене?

Коли ми вїхали у двір маєтку мого господаря, уяви, як я здивувався, побачивши Арада Ґулу, який чекав мене. Він допоміг мені злізти з сідла й обійняв, наче я був його давно загублений брат.

Ми з ним пішли, і я вже хотів слідувати за ним, як раб за господарем, та він мені не дозволив. Він мене обійняв і сказав:

— Я тебе по всіх усядах шукав. Коли надії вже майже не стало, я зустрів Свасті, і вона розповіла мені про лихваря, а той вже провів мене до твого шановного власника. Він зажадав за тебе захмарну ціну, і я її заплатив, бо ти того вартий. Твої життєві принципи й завзяття надихнули мене на нові успіхи.

— Та то ж Мегідові принципи, а не мої, — перервав його я.

— Мегідові і твої. Завдяки вам обом ми тепер вирушаємо в Дамаск, і ти мені потрібен як товариш у справах. Постривай, — вигукнув він, — і вже за мить ти будеш вільний!

Із цими словами він дістав з-під одягу глиняну табличку, на якій значилося, що я раб. Він підняв її над головою і жбурнув на землю. Табличка розлетілася бруківкою на сотню шматків. Арад почав весело тупцювати по цих шматочках, аж поки вони не перетворилися на порох.

Мені на очі навернулися сльози вдячності. Я усвідомив, що ще нікому у Вавилоні не поталанило, як мені.

— Ось бачиш, у час найглибшого смутку праця виявила-ся моїм найкращим другом. Працелюбство допомогло мені вберегтися від долі тих рабів, що гуртом працювали на стінах,

а твого діда воно вразило настільки, що він запропонував мені співпрацювати.

— Отже, робота — це і є дідів потаємний ключ до золотих шекелів? — запитав Гадан Ґула.

— Це єдиний ключ, що в нього був, коли я з ним познайомився, — відповів Шару Нада. — Твій дід любив працювати. Боги цінували його зусилля і щедро винагороджували.

— Я починаю розуміти, — замислено промовив юнак. — Праця привертала до нього численних друзів, які захоплювалися його наснагою та успіхом. Праця подарувала йому ті почесті, яких він досхочу мав у Дамаску. Саме праця дала йому все те, що мені подобається. А я гадав, що праця — то лише рабська справа.

— Життя може запропонувати людині багато радощів, — сказав Шару Нада. — У житті знайдеться місце для всього. Я радю, що робота — то не тільки для рабів. Якби так було, у мене забрали б найбільшу насолоду. У моєму житті є багато того, що мене тішить, та ніщо не може зрівнятися з працею.

Шару Нада й Гадан Ґула їхали в затінку високих стін до великої бронзової брами Вавилону. Побачивши вершників, варта вишикувалася й шанобливо привітала поважного громадянина. Із високо піднятою головою Шару Нада провів довгий караван через браму на вулиці міста.

— Я завжди сподівався, що колись стану, як мій дід, — розповів Гадан Ґула своєму супутникові, — та досі я навіть не розумів, якою він був людиною. Ви відкрили мені правду. Тепер, коли знаю деталі, я захоплююся ним ще більше і ще дужче хочу бути на нього схожим. Боюся, що ніколи не зможу відплатити Вам за те, що дали мені справжній ключ до його успіху. Із цього дня я користуватимуся цим ключем. Почну скромно, як мій дід свого часу. Це більше личить моєму становищу, аніж коштовності й вишуканий одяг.

Сказавши це, Гадан Ґула витяг із вух коштовні сережки і зняв з пальців персні. Притримавши коня, він трохи відстав і з великою пошаною поїхав за очільником каравану.

Нарис з історії Вавилону

Історія не знає міста, величнішого за Вавилон. Сама лише його назва наводить на думки про багатство й розкіш. Про вавилонські скарби із золота й коштовностей склали легенди. Природно, що таке заможне місто уявляють десь серед багатства тропічної природи та щедрих природних ресурсів — лісів і копалень. Однак насправді було зовсім не так. Місто лежало на рівнині біля річки Євфрат у посушливій долині. Ані лісів, ані копалень — навіть каміння не було на будівництво. Вавилон не стояв на жодному торговому шляху, а сподіватися на дощ для врожаїв було марно.

Вавилон — це дивовижний приклад того, як людина може досягати великих цілей, використовуючи наявні засоби. Усі ресурси, які підтримували місто, — це справа рук людей. Усі його багатства — справа рук людей.

Вавилон мав два природні ресурси: родючий ґрунт і річкову воду. Вчинивши інженерний подвиг, яким захоплюються й досі, вавилонські інженери за допомогою дамб і величезних зрошувальних каналів спрямували воду з річки. Водні канали вкрили найвіддаленіші куточки сухої долини, вливаючи в родючий ґрунт життєдайну воду. Це перший інженерний подвиг, який знає історія нашого світу. Ніколи до цього люди не збирали таких щедрих врожаїв, як після використання цієї зрошувальної системи.

На щастя, протягом свого довгого існування Вавилоном правили династії царів, для яких завоювання та грабунок

відігравали другорядну роль. Вавилон багато воював, але більшість цих війн були місцеві або спрямовані на захист від невгамовних завойовників з інших країн, які мріяли прибрати до рук дивовижні вавилонські скарби. Видатні вавилонські правителі ввійшли в історію через свою мудрість, заповзятливість і справедливість. Вавилон не знав пихатих монархів, які прагнули б завоювати весь відомий світ, щоб усі народи віддавали шану їхній себелюбності.

Міста Вавилон уже не існує. Коли в ньому не стало тих потужних людських сил, які тисячоліттями будували й підтримували місто, воно скоро перетворилося на пустельну руїну. Його залишки стоять в Азії, десь за шістсот миль на схід від Суецького каналу та трохи на північ від Перської затоки. Довгота — приблизно тридцять градусів вище екватора, майже така сама, як у міста Юма, що в Аризоні. Вавилонський клімат нагадував юмський: там було так само спекотно й сухо.

Нині ця долина Євфрату, що колись була густонаселеним і зрошуваним сільськогосподарським регіоном, знову стала сухою пустелею, якою дме вітер. Де-не-де в пісках борються за своє виживання трави й чагарники. Немає більше родючих полів, величезних міст і довгих караванів, що везуть коштовні товари. Тепер цю місцевість населяють лише кочові арабські племена, які ледь себе прогодовують розведенням худоби. Це триває від початку християнської ери.

Подекуди в долині височіють земляні пагорби. Століттями подорожні нічого більшого в них розгледіти не могли. Зрештою вони привернули до себе увагу археологів через биту кераміку й цеглу, яку час від часу вимивало сильними зливами. Споряджені європейськими й американськими музеями експедиції вирушили до цих пагорбів на розкопки. Працюючи кирками й лопатами, археологи незабаром зрозуміли, що ті пагорби — то стародавні міста, чи то пак могили міст.

Під одним таким пагорбом було поховано Вавилон. Протягом двадцяти століть вітри розвіювали на ньому пустельну

пилюку. Зведені з каміння стіни, що зазнали впливу сил природи, розсипалися та знову повернулися в землю. Такий сьогодні вигляд має заможне місто Вавилон: гора пилу, залишена так давно, що жодна жива душа не знала, як вона зветься. Аж поки, ретельно прибравши сміття, що нагромадилося століттями, з вулиць стародавнього міста, не знайшли руїни величних храмів і палаців.

Багато вчених вважають цивілізацію Вавилону й інших міст у цій долині найстарішою з усіх, що вдалося зафіксувати. Доведено, що люди жили там ще вісім тисяч років тому. Цікаво дізнатися, як саме це підраховано. Серед вавилонських руїн було знайдено опис сонячного затемнення. Сучасні астрономи легко вирахували час, коли сталося затемнення, яке могли спостерігати у Вавилоні, а отже встановили зв'язок вавилонського календаря з нашим.

Таким чином ми довели, що вісім тисяч років тому шумери, які мешкали у Вавилонії, будували міста зі стінами. Можна лише припускати, скільки століть до цього вже існували такі міста. Їхніх мешканців не назвеш варварами, що жили за захисними стінами. Вони були освіченими, розумними людьми. Писемні згадки розповідають нам, що серед цих людей були перші інженери, астрономи, математики, фінансисти, вони першими створили письмо.

Вище вже згадувалося про зрошувальні канали, які перетворили суху долину на сільськогосподарський рай. Залишки цих каналів можна побачити й досі, хоч зараз вони здебільшого наповнені піском. Деякі з них були настільки великі, що, коли в них не було води, ними могли проїхати дванадцять коней у ряд. Вони перевершували найбільші канали в Колорадо та Юті.

Окрім зрошування земель у долині, вавилонські інженери зробили ще одну масштабну справу. Побудувавши складну дренажну систему на величезних болотяних площах у гирлах річок Євфрат і Тигр, вони отримали придатні для сільського господарства землі й почали їх обробляти.

Грецький мандрівник та історик Геродот відвідав Вавилон, коли місто було в розквіті, і залишив для нас єдиний опис міста, зроблений чужинцем. Він яскраво описує Вавилон і деякі незвичні традиції його мешканців. Геродот згадує про дивовижну родючість ґрунту й щедрі врожаї пшениці та ячменю, які збирали вавилоняни.

Слава Вавилону потьмяніла, та його мудрість для нас збереглася. Цим ми завдячуємо формі, в якій вона записувалася. У ті далекі часи папір ще не винайшли, тож вавилоняни старанно виводили слова на табличках із вологої глини. Після написання дощечки висушували, і вони перетворювалися на тверді плити — дець п'ятнадцять на двадцять сантиметрів і два з половиною завтовшки.

Ці глиняні таблички, як їх зазвичай називають, використовувалися переважно так само, як ми використовуємо сучасні засоби для письма. На них писалися легенди, поезія, історія, тексти царських указів, місцеві закони, права власності, боргові розписки й навіть листи, які посильні доправляли в далекі міста. Завдяки цим глиняним дощечкам ми можемо поглянути на приватний бік життя тих людей. Наприклад, одна табличка, імовірно із записів власника крамниці, розповідає, що певного числа якийсь чоловік привів корову й обміняв її на сім мішків пшениці — три з них доправили одразу, а решту клієнт забере, коли захоче.

Археологи віднайшли цілі бібліотеки — сотні тисяч табличок, які надійно збереглися під уламками стародавнього міста.

Одним із вавилонських див були височенні мури, які оточували місто. Стародавні люди ставили їх в один ряд з великими єгипетськими пірамідами й зараховували до семи чудес світу. Вважається, що перші стіни звели на вимогу цариці Семіраміди протягом раннього періоду історії міста. Сучасними екскаваторами не вдалося знайти залишки тих перших мурів. Невідомою залишається і їхня висота. Зі згадок про них у творах давніх авторів можна припустити, що стіни сягали п'ятнадцяти чи навіть

вісімнадцяти метрів заввишки і з зовнішнього боку їх обкладали обпаленою цеглою, а для ще більшого захисту обносили глибоким ровом із водою.

Пізніші, найвідоміші мури почали споруджувати на вимогу царя Набополасара близько шести тисяч років до Різдва Христового. Він запланував настільки грандіозну перебудову, що не довжив до завершення робіт, залишивши його синові Навуходоносору, ім'я якого знає біблійна історія.

Висота і довжина цих пізніших стін є неймовірною. Із надійних джерел відомо, що вони сягали сорока восьми метрів заввишки, що дорівнює висоті сучасного п'ятнадцятиповерхового будинку. Вважають, що загальна довжина мурів становила від чотирнадцяти до вісімнадцяти кілометрів. Нагорі вони були такі широкі, що на них могла проїхати колісниця з шести коней. Із цієї грандіозної побудови зараз майже нічого не лишилося, окрім частин фундаменту й рову. Руйнівну силу стихій «доповнили» араби, коли забрали цеглу на власні будівельні потреби.

На стіни Вавилону одна за одною ішли переможні армії майже всіх тогочасних завойовників. Безліч царів брали місто в облогу, та все було марно. Армії тогочасних загарбників становили потужну силу. Історики твердять, що в них могло бути десять тисяч вершників, 25 тисяч колісниць, і 200 піших полків із тисячею солдатів на кожний. Часто для того, щоб зібрати зброю й підготувати провізію для походу армії, витрачалося два-три роки.

Вавилон дуже нагадував сучасні міста. У ньому були вулиці та крамниці. Мандрівні торговці пропонували свій крам у житлових районах. Жерці відправляли служби в пишних храмах. У місті була огорожена територія для царських палаців. Кажуть, що її мури були вищі за стіни самого міста.

Вавилоняни мали хист до мистецтв: скульптури, малювання, ткацтва, ювелірства, виготовлення металевої зброї й сільськогосподарських знарядь. Вавилонські ювеліри робили вишукані коштовності. Багато таких прикрас знайшли в похованнях

заможних вавилонян, і нині їх виставляють у провідних світових музеях.

Ще дуже давно, коли інші народи світу рубали дерева кам'яними сокирами, а полювали й билися списами і стрілами з кам'яними наконечниками, вавилоняни вже виготовляли усі ці знаряддя з металу.

Вони були кмітливі фінансисти і торговці. Наскільки нам відомо, саме жителі Вавилону винайшли гроші як засіб обміну, а також боргові розписки й письмові підтвердження права власності.

До 540 року до народження Христа у Вавилон жодного разу не заходили ворожі армії. Історія падіння міста є дуже незвичною. Кір, один із найбільших завойовників того періоду, планував напасти на місто і взяти його неприступні стіни. Радники вавилонського царя Набонідуса переконали його вийти з міста, зустріти Кірове військо та дати бій, не очікуючи на облогу міста. Зрештою це завершилося розгромом вавилонської армії, яка втекла з міста. Кір, таким чином, зайшов у відкриту браму й заволодів містом без боротьби.

Після цього могутність і престиж Вавилону поступово згасали. Через кілька сотень років люди його зовсім полишили на поталу вітрам і бурям, що знову зрівняли його з тією самою пустельною землею, на якій колись побудували це величне місто. Вавилон занепав і більше не відроджувався, але людство багато чим йому завдячує.

Невблаганний час перетворив горді стіни вавилонських храмів на пил, але вавилонська мудрість і досі жива.

Про автора

Джордж Семюел Клейсон народився в Луїзіані, штат Міссурі, у листопаді 1874 року. Навчався в Небраському університеті та служив в Армії США протягом іспансько-американської війни. Згодом став успішним підприємцем, заснувавши «Клейсон меп кампані» (Clason Map Company) в Денвері, штат Колорадо, і видав перший атлас автомобільних доріг Сполучених Штатів і Канади. У 1926 році опублікував першу брошуру з відомої серії про ощадливість і фінансовий успіх, в якій виклав свої погляди у формі притч про стародавній Вавилон. Банки і страхові компанії розповсюджували ці брошури великими накладками серед мільйонів людей. Книжка, яку ви тримаєте в руках, отримала свою назву з найвідомішої притчі — «Найбагатший чоловік у Вавилоні». Нині «вавилонські притчі» стали класикою мотиваційної літератури.

* * *

Ви тримаєте в руках книжку, яку випустило у світ київське видавництво «Наш формат». Ми видаємо українською мовою оригінальні й перекладні дослідження із соціальних і гуманітарних наук, найкращі зразки сучасної художньої літератури, роботи нобелівських і пулітцерівських лауреатів, бестселери New York Times, The Economist, Financial Times.

«Наш формат» видає ділову літературу, яка мотивує, пропонує нові ідеї і творчі рішення, адже ми теж хочемо бачити довкола якісні послуги й товари, вироблені в Україні. Публікуємо мемуаристику і біографії видатних людей, які надихають і дають колоритний урок, адже освічені громадяни — окраса країни.

Кожен наш проект — це нове робоче місце для перекладачів, редакторів, коректорів і дизайнерів, робота для українських типографій, а отже й розвиток вітчизняної економіки. Купуючи книжку «Нашого формату», ви інвестуєте у здорове майбутнє країни і свій особистий розвиток.

*З любов'ю і вдячністю
команда «Нашого формату»!*